

ARGUMENTOINTI
LASTEN PALVELUTARPEEN ARVIOINNIN
ASIAKIRJOISSA

Liisa Johanna Jokinen

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalityö
Pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2017

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion– Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalityö	
Tekijä – Författare – Author Liisa Johanna Jokinen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Argumentointi lasten palvelutarpeen arvioinnin asiakirjoissa			
Oppiaine – Läroämne – Subject Sosiaalityö			
Työn laji – Arbetets art– Level Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum –Month and year Lokakuu 2017	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 89 sivua + lähteet
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
Vuonna 2015 uudistuneen sosiaalihuoltolain tavoitteena on siirtää lasten ja perheiden palveluiden painopistettä lastensuojelun erityispalveluista peruspalveluihin ja madaltaa lapsiperheiden kynnystä hakea apua. Ratkaisut siitä, tarvitseeko lapsi lastensuojelun tukitoimia, vai onko tarvittava tuki järjestettävissä muissa palveluissa, tehdään sosiaalihuoltolaissa määritetyllä lapsen palvelutarpeen arvioinnin jaksolla. Pro gradu -tutkielma selvittää, minkälaisia johtopäätöksiä ja perusteluita sosiaalityöntekijät esittävät lapsen ja perheen tilanteesta sekä tuen tarpeesta lasten palvelutarpeen arvioinnin kirjallisissa yhteenvedoissa. Tutkimus lähestyy aihetta argumentoinnin teorian näkökulmasta. Argumentoinnin teoriassa pyritään löytämään sisällöltään ja muodoltaan vakuuttavan argumentoinnin piirteitä ja analysoimaan esitettyjä argumentteja. Tutkimuksessa palvelutarpeen arvioinnin asiakirjat määritetään tekstigenreksi, jolla on ammattikielen tekstilajina yhteneväisiä tavoitteita ja piirteitä. Tutkimuksen aineisto muodostuu 23 lapsen palvelutarpeen arvioinnin kirjallisesta yhteenvedosta. Aineisto analysoitiin johtopäätösten osalta Fahnestockin ja Secorin stasis teoriaa ja sisällönanalyysejä hyödyntäen. Perustelut analysoitiin Carl Wellmanin konduktiivisen argumentin teorian avulla. Sosiaalityöntekijät esittävät palvelutarpeen arvioinnin asiakirjoissa johtopäätöksiä lapsista, vanhemmista, perheen sisäisestä vuorovaikutuksesta sekä perheen tukiverkostoista. Pääpaino johtopäätöksissä on palveluihin ohjaamisessa. Vanhempia koskevissa johtopäätöksissä korostuvat arviot vanhemman emotionaalisesta suhtautumisesta lapseen sekä kyvystä ylläpitää turvallisuutta, säännöllistä arkea ja rajoja lapselle. Sosiaalityöntekijät esittävät johtopäätöksinä vanhemmille myös toimintaehdotuksia, joiden tavoitteena on vanhempien muutostarpeiden osoittaminen. Lapsista esitetään arvioita käytöksestä, persoonasta, ikätasoisesta kehityksestä ja ulkoisesta olemuksesta. Asiakirjatekstien johtopäätöksistä muodostuu lapsuutta ja vanhemmuutta normittavia kannanottoja. Sosiaalityöntekijät perustelevat tekemiään johtopäätöksiä tuomalla esiin sekä perhettä kuormittavia tekijöitä, että voimavaroja. Esitetyistä perusteluista on luettavissa lasten ja perheiden kanssa työskentelevän sosiaalityöntekijän jännitteinen rooli toisaalta lapsen edun ja oikeuksien puolustajana ja toisaalta vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön rakentajana. Sosiaalityöntekijät toimivat myös palvelujärjestelmän portinvartijoina palveluita myöntäen, mutta myös niitä eväten. Osa lapsista rajautuu lastensuojelun ja sosiaalihuollon asiakkuuden ulkopuolelle ja perheiden tuki jää näissä tapauksissa vanhempien oman toimintakyvyn ja muutostamotivaation varaan. Sosiaalityöntekijöiden argumentoinnissa painottuu asiakirjateksteissä vanhempien mielipiteen kunnioittaminen. Sosiaalityöntekijöiden argumenteista ei ole useinkaan eksplisiittisesti luettavissa, minkälaisia painoarvoja perheen tilanteen ongelmille ja toisaalta voimavaroille annetaan argumentoinnin prosessissa ja minkälaisen vaihtoehtojen punninnan perusteella tehtyyn ratkaisuun päädyttään. Tämä on sosiaalityön argumentoinnin keskeinen kehittämiskohde. Argumentoinnin laadun parantaminen on tärkeää, sillä ratkaisujen avoin perusteleminen ja muutostarpeiden eksplisiittinen nimeäminen lisäävät vanhempien ymmärrystä omasta tilanteestaan ja edesauttavat jatkotyöskentelyn tavoitteiden suunnittelua perheen kanssa. Eksplisiittinen perustelu mahdollistaa myös tehtyjen ratkaisujen perusteluiden arvioinnin. Argumentoinnin teoria on käyttökelpoinen väline kirjallisen argumentoinnin laadun parantamiseen. Argumentin muotoilu voi toimia myös sosiaalityöntekijän ammatillisen reflektoinnin ja kriittisen ajattelun välineenä sosiaalityön arjessa.			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Sosiaalityö Lapset Palvelutarpeen arviointi Asiakirjat Argumentointi			

SISÄLLYS

1 Johdanto	1
2 Lasten ja perheiden palvelutarpeen arvioinnin institutionaalinen konteksti	4
2.1 Palvelutarpeen arviointi osana perheiden palvelujärjestelmän toimintaa	4
2.2. Palvelutarpeen arviointi lainsäädännössä määritettynä prosessina	7
3 Arviointityön ja sosiaalityön tekstien aiempi tutkimus.....	10
3.1 Arviointityön tutkimus	10
3.2 Sosiaalityön tekstien tutkimus	15
4 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat argumentoinnin ja tiedon rakentumisessa.....	18
4.1 Argumentoinnin teoria sosiaalityön tutkimuksen näkökulmana.....	18
4.2 Informaali logiikka ja argumentoinnin tutkimus.....	20
4.3 Argumentin muoto	21
4.4 Argumenttien analysoinnin yleisiä perusteita	24
4.5 Tutkimuksen suhde teksteihin.....	27
5 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	30
6 Tutkimusaineiston analyysimenetelmät.....	33
6.1 Sosiaalityöntekijöiden esittämien johtopäätösten sisällönanalyysi.....	33
6.2 Sosiaalityöntekijöiden esittämien perusteluiden analyysi.....	35
7 Tutkimuksen toteutus ja eettiset kysymykset.....	37
7.1 Tutkimusaineiston kuvaus.....	37
7.2 Tutkimusaineiston analyysin toteutus	40
7.2.1 Johtopäätösten analyysi.....	40
7.2.2 Perusteluiden analyysi.....	43
7.3 Eettiset kysymykset	48
8 Tutkimuksen tulokset.....	51
8.1 Tutkimusaineiston johtopäätösten eri tyypit	51
8.1.1 Määritelmät ja arviot.....	51
8.1.2 Syysuhteet	58
8.1.3 Ehdotukset.....	61
8.2 Perustelemisen näkökulmia.....	63
8.2.1 Lapseen liittyvät perustelut	64
8.2.2 Vanhempiin liittyvät perustelut.....	69
8.2.3 Palvelujärjestelmään liittyvät perustelut	75
9 Tutkimuksen yhteenveto ja arviointi.....	80
9.1 Kokoava näkökulma tutkimustuloksiin	80

9.2 Argumentointi ja sosiaalityön kehittäminen	83
9.3 Tutkimuksen toteutuksen arviointi ja jatkotutkimusaiheet	86
Lähteet	90

1 Johdanto

Sosiaalityön toimintaympäristössä tapahtui merkittävä muutos sosiaalihuoltolain uudistuessa vuonna 2015. Uudistetun sosiaalihuoltolain tavoitteena on lapsiperheiden osalta siirtää sosiaalihuollon painopistettä lastensuojelun erityispalveluista laajemmin tarjolla oleviin peruspalveluihin. Uudistuksen myötä osa lastensuojelulain perusteella järjestettävistä palveluista siirrettiin sosiaalihuoltolain piiriin kuuluviksi palveluiksi. Uudistuksella haluttiin madaltaa lapsiperheiden kynnystä hakea apua ja vähentää tarvetta lastensuojelun asiakkuuteen. (HE 2014, 1.) Ratkaisut siitä, onko lapsen tilanteessa tarpeen aloittaa lastensuojelun asiakkuus, vai onko perheen tarvitsema tuki järjestettävissä muiden palveluiden avulla, tehdään palvelutarpeen arvioinnin prosessissa. Pro gradu -tutkielmani tarkoituksena on selvittää, miten sosiaalityöntekijät argumentoivat lasten palvelutarpeen arvioinnin kirjallisissa yhteenvedoissa tekemiään ratkaisuja lasten ja perheiden tuen tarpeesta. Tutkimus lähestyy aihetta argumentoinnin teorian näkökulmasta.

Palvelutarpeen arvioinnin prosessin aikana lapsi ei ole lastensuojelun asiakas. Jakso muodostaa näin ollen rajapinnan sosiaalihuollon ja lastensuojelun palveluiden välille. Tarja Pösö (2010, 324–325) kuvaa tätä rajapintaa institutionaalisen rajan käsitteen avulla. Arviointityötä tehdessään sosiaalityöntekijä siirtää osa perheistä lastensuojelun instituution asiakkuuteen ja suodattaa osan perheistä lastensuojelun institutionaalisen rajan ulkopuolelle ja muiden palveluiden vastuulle. Sosiaalityöntekijä arvioi kunkin lapsen ja perheen tilannetta tapauskohtaisesti. Tehdyt ratkaisut muodostuvat palvelujärjestelmän, sosiaalityöntekijän ammatillisen harkinnan ja perheiden välisessä suhteessa. Arviointiprosessissa määritetty institutionaalinen rajanveto konkretisoituu sosiaalityöntekijän kirjoittamassa yhteenvedossa, joka laaditaan palvelutarpeen arvioinnin päätteeksi. Tutkimuksessani määritän palvelutarpeen arvioinnin asiakirjat omaksi tekstilajikseen, jolla on tekstilajille tyypillisiä yhteneväisiä viestinnällisiä piirteitä (ks. Bhatia 1993, 13).

Ajankohta näiden sosiaalityöntekijöiden kirjallisten kannanottojen tutkimukselle on mielenkiintoinen. Uuden sosiaalihuoltolain tavoite siirtää palveluita pois lastensuojelun erityispalveluista on tuonut lasten ja perheiden kanssa tehtävään sosiaalityöhön ja institutionaaliseen rajanvetoon uudenlaisia suuntaviivoja. Sosiaalityöntekijät tulkitsevat ja soveltavat arkisessa

työssään uutta sosiaalihuoltolakia ja luovat näin tehdessään lain toteuttamisen käytäntöjä ja henkeä. Yksi tapa analysoida tätä soveltamistyötä on tarkastella arviointityöstä laadittuja tekstejä. Tutkimusaihe on tärkeä, sillä perustelemisen tapoja on tutkittu sosiaalityössä hyvin niukasti ja tehty tutkimus on ollut lähinnä kielitieteellistä (Tiililä & Laurila 2017, 129).

Sosiaalihuoltolaissa ja lastensuojelulaissa määritelty palvelutarpeen arvioinnin prosessi kytkeytyy sosiaalityön julkisen vallan käytön rooliin. Arviointityössään ja siitä laadituissa teksteissä sosiaalityöntekijät määrittävät normaalin perhe-elämän ja vanhemmuuden rajoja tulkitessaan, milloin lapsen kasvuolosuhteet tai lapsen oma käytös vaarantavat hänen kasvuaan ja terveyttään (Hennum 2011, 336; LastensuojeluL 27 §; SHL 3 §). Äärimmäisissä tapauksissa sosiaalityöntekijällä on juridinen oikeus ja velvollisuus puuttua perheen itsemääräämisoikeuteen vastoin perheenjäsenten omaa tahtoa (LastensuojeluL 40 §). Nämä päätökset ovat perheiden itsemääräämisoikeuden ja ihmisoikeuksien näkökulmasta hyvin merkittäviä ja ratkaisut voidaan tehdä ymmärrettäviksi yksinomaan perusteluiden kautta. Sosiaalityöntekijöiden lasten tilanteita koskevissa ratkaisuissa on tutkimuksissa todettu merkittäviä yksilöllisiä eroja (ks. Regerh 2010; Arad-Davidzon & Benbenishty 2008; Gold ym. 2001). Laadukas argumentointi on näin ollen julkisen vallankäyttäjän legitimitetin ja uskottavuuden perusedellytys (Virolainen & Martikainen 2003, 14). Tieteellisen tiedon muodostaminen sosiaalityöntekijöiden argumentoinnin tavoista on julkisen vallan käytön läpinäkyvyyden kannalta tärkeää.

Oma kiinnostukseni tutkimusaiheeseen on muodostunut omakohtaisesta kokemuksesta sosiaalityön arjessa. Aloitin kesällä 2016 työt sosiaalityöntekijänä lastensuojelutarpeen arvioinnin yksikössä. Aloin työssäni kirjoittaa palvelutarpeen arvioinnin yhteenvetoja ja myös lukea toisten sosiaalityöntekijöiden kirjoittamia arviointitekstejä. Lapsen ja perheen tilanteesta aiemmin laadittu arvioinnin asiakirja on usein teksti, jonka pohjalta perheen tilannetta hahmotetaan ajallisena jatkumona lastensuojeluilmoituksen käsittelyn yhteydessä. Havaitsin, että asiakirjoista oli monesti vaikeaa hahmottaa tehtyjen ratkaisujen perusteluita. Omia arviointitekstejä laatiessani havaitsin, kuinka haasteellista omien päätösten sanallistaminen kirjalliseen muotoon oli perheiden moninaisissa tilanteissa ja työn kiireisessä arjessa. Tunsin tarvetta analysoida aihetta järjestelmällisemmin. Tutkimukseni tavoitteena on aiheen analysoinnin myötä edesauttaa sosiaalityössä tapahtuvan argumentoinnin tapojen ja laadun kehittämistä.

Aloitan tutkimusraportin avaamalla palvelutarpeen arvioinnin institutionaalista kontekstia. Suomalaisen palvelujärjestelmän toimintaan ja lainsäädäntöön liittyvät tekijät määrittävät paitsi käytännön sosiaalityötä, myös siitä kirjoitettuja tekstejä. Tutkimuksen aineistona olevia tekstejä ei voi tarkastella tai tulkita institutionaalisesta kontekstista irrallisina kokonaisuuksina. (Kakkuri-Knuutila & Ylikoski 1998, 24–25.) Tämän näkökulman jälkeen esittelen sosiaalityöntekijän päätöksentekoon ja arviointityöhön liittyviä aiemman tutkimuksen näkökulmia. Lisäksi esittelen tutkimusaineistoon eli sosiaalityössä laadittaviin teksteihin liittyviä aiempia tutkimustuloksia. Tutkimusaiheen kontekstoinnin jälkeen esittelen tutkimuksen teoreettista taustaa, joka muodostuu argumentoinnin teorian ja informaalin logiikan näkökulmista sosiaalityön teksteihin. Lisäksi kuvaan tutkimuksen suhdetta teksteistä muodostettavaan tietoon genren ja sosiaalisen konstruktivismin käsitteiden avulla.

Teoreettisen paikannuksen jälkeen erittelen tarkemmat tutkimuskysymykseni ja tarkennan tutkimuksen menetelmällisiä valintoja aineistoni analyysiin liittyen. Tämän jälkeen siirryn kuvaamaan toteuttamani analyysin ja pohdin tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Tutkimustulosten esittelyn jälkeen päätän tutkimusraporttini kokoavien näkökulmien pohdintaan. Pohdin sosiaalityössä tehtävän argumentoinnin kehittämistarpeita sekä argumentoinnin teorian hyödynnettävyyttä sosiaalityön reflektiivisen ajattelun välineenä. Lisäksi pohdin tutkimuksen toteutukseen liittyviä näkökulmia ja otan kantaa jatkotutkimuksen tarpeisiin.

2 Lasten ja perheiden palvelutarpeen arvioinnin institutionaalinen konteksti

2.1 Palvelutarpeen arviointi osana perheiden palvelujärjestelmän toimintaa

Tutkimuksen teoreettisena taustana toimivat sekä tekstien tutkimuksen että argumentoinnin teorian näkökulmat. Molemmissa tutkimussuuntauksissa tiedostetaan tekstien kontekstin, tarkoitusperän ja tekstin institutionaalisen aseman merkitys tekstien tulkinnassa ja tutkimusaineiston analyysin raportoinnissa (Bhatia 1993, 22–25; van Eemeren 2015, 18). Sosiaalityöntekijöiden kirjallisen argumentoinnin ymmärtämiseksi tarvitaan näin ollen ymmärrystä lasten ja perheiden kanssa tehtävän sosiaalityön asemasta ja mandaatista suomalaisessa yhteiskunnassa (Bailin & Battersby 2011, 148). Lasten ja perheiden tilanteiden arviointityö liittyy kiinteästi hyvinvointivaltion, sosiaalipolitiikan ja talouspolitiikan kysymyksiin (Hearn ym. 2004, 30). Palvelutarpeen arvioinnin ratkaisut eivät toteudu irrallisina tapahtumina ympäröivästä yhteiskunnasta, vaan ne on nähtävä osana yhteiskunnan harjoittamaa lapsia ja perheitä koskevaa kansallista politiikkaa (ks. Gold ym. 2001; Benbenisthy ym. 2003).

Karkeasti ottaen eri lastensuojelun järjestelmät voidaan luokitella perhepalveluiden ja lastensuojelun orientaatioihin, vaikka orientaatiot eivät esiinny missään maassa toisensa poissulkevassa puhtaassa muodossa (Hietämäki 2015, 42–44). Tarja Pösö ja hänen kirjoittajakumppaninsa (2014) luokittelevat suomalaisen palvelujärjestelmän painottuvan hyvinvointivaltion toimintaperiaatteita noudattavaksi perhepalveluiden järjestelmäksi, jossa toimintaa ohjaa kaikille perheille tarjottavien vapaaehtoisten universaalien palveluiden periaate (Pösö ym. 2014, 477). Koko väestölle suunnatuilla palveluilla pyritään ennaltaehkäisemään vakavien ongelmien syntymistä (Harrikari 2008, 105–109). Viime vuosikymmeninä Suomessa on kuitenkin siirrytty enenevässä määrin kohti kontrolliin painottuvaa lastensuojelun orientaatiota (Pösö 2011, 112, 121).

Suomessa universaalien perhepalveluden orientaatio alkoi kohdata vaikeuksia 1990-luvun laman ja pankkikriisin myötä, kun julkisen talouden resurssit pienenevät (Harrikari 2008, 113–117). Timo Harrikari (2008) kuvaa tätä murrosta riskipolitiikan hallintatavan käsitteen avulla. Lainsäädännössä ja palveluiden toiminnassa alettiin korostaa lasten, nuorten ja

perheiden elämään liittyvien riskien arviointia. Riskipolitiikan tavoitteena on paikantaa ne ihmisryhmät, joihin julkisen talouden niukat resurssit tulisi ensisijaisesti kohdentaa, jotta kasvavia kustannuksia saataisiin hillittyä. Lasten ja perheiden kohdalla tämä toiminta kytkeytyi erilaisten huoliseulojen ja varhaisen puuttumisen periaatteiden kehittämiseen. (Harrikari 2008, 113–117, 122–123.) Uutena orientaationa perheiden kanssa työskentelyyn liitettiin arviointityö. Kun vielä 1980-luvulla oli tavanomaista, että perheet saivat käytännöllistä tukea lasten hoitoon ja kodin askareisiin, on 2000-luvulle ominaista, että perheessä vieraillee työntekijä, jonka tehtävänä on arvioida vanhemmuutta. (Harrikari 2008, 123–125.)

Nigel Parton (2008, 253–254) toteaa, että sosiaalityön ammatillisissa käytännöissä sosiaaliseen ja ihmissuhteisiin liittyvä käytäntö on jäämässä taka-alalle ja toiminta kytkeytyy yhä vahvemmin tiedon tuottamiseen. Sosiaalityössä työkäytännöt perustuvat yhä enemmän sosiaalityön asiakkaisiin liittyvän tiedon keräämiseen, seurantaan, jakamiseen ja riskien arviointiin sekä ammattilaisen tekemien johtopäätösten ja interventiodien dokumentointiin. (Parton 2008, 258–259.) Perheistä kerättävä asiakastietojärjestelmiin varastoitava tieto toimii osaltaan valvonnan ja varhaisen puuttumisen välineenä, jolla lapsia ja vanhempia siirretään sosiaalisesta positioista toiseen, tavanomaisesta perheestä ongelmaperheeksi ja ulkopuolista puuttumista vaativaksi työn kohteeksi (Parton 2008, 264; Hennem 2011, 336; Roets ym. 2015, 202–203; Pösö 2010, 235).

Riskien arvioinnin korostumisella on taloudellisen niukkuuden ohella myös muita taustavaihtumia. Lastensuojelun asiakkaana olleiden lasten kuolemantapaukset ovat osaltaan siirtäneet Suomessa ja muualla maailmassa painotusta hyvinvointipainotteisesta työstä kohti riskien seulomisen ja lasten suojelemisen orientaatiota. Perheiden tilanteita koskevasta arviointityöstä on suojelun painotuksen myötä tullut keskeinen tutkimuksen ja kehittämistyön kohde. (Oikeusministeriö 2013, 75; Parton 2012, 89–90; Munro 2010, 1135–1141; Leviner 2014, 207.) Tasapainoilu perheiden tukemisen ja riskien arvioinnin orientaatioiden välillä ei ole sosiaalityölle uusi. Modernin professionaalisen sosiaalityön haasteena on sen alkuajoista lähtien ollut tasapainoilu tuen ja kontrollin välillä (Parton 2012, 95). Yhteiskuntien tavoitteena ja intressinä on ollut samanaikaisesti kunnioittaa ja korostaa perheiden itsemääräämisoikeutta ja asemaa lapsen ensisijaisena kasvuympäristönä, mutta toisaalta lainsäädännöllä mahdollistaa riskeiksi määritettyjen perheiden tilanteeseen puuttuminen yksittäisten lasten

oikeuksien toteutumisen varmistamiseksi. Sosiaalityöntekijöiden rooliksi muodostuu tässä julkisen ja yksityisen alueen välimaastossa toimiminen. (Parton 2012, 92–93.)

Perheiden itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja huoltajien ensisijainen vastuu lasten hoidosta ja kasvatuksesta on suomalaisen palvelujärjestelmän toiminnan keskeinen ohje-nuora. Havaittuihin ongelmiin pyritään puuttumaan niin kutsutulla vähiten puuttuvien toimenpiteiden periaatteella. Vaikka lapsen elinympäristössä olisi vakaviakin puutteita, perheille tarjotaan ensisijaisesti kotiin jalkautuvia palveluita vanhempien suostumuksella. Lapsen kodin ulkopuolelle sijoittaminen on mahdollista vain, jos nämä palvelut ovat osoittautuneet riittämättömiksi. (Pösö ym. 2014, 477–478; Leviner 2014, 210; Harrikari 2008, 123–125: LastensuojeluL 40 §). Vanhempien vapaaehtoisuutta korostavien toimintaperiaatteiden rinnalle on 2000-luvulla noussut vahvemmin myös lasten oikeuksien ja lapsen edun sekä osallisuuden painotus lastensuojelun lainsäädäntöä ja toimintaa ohjaavina periaatteina (Pösö ym. 2014, 478; Leviner 2014, 207; Hietämäki 2015, 42–44). Periaatteen toteutuminen arjen sosiaalityössä on kuitenkin kyseenalainen. Ruotsalaista lastensuojelua tutkineen Pernilla Levinerin (2014, 215) mukaan perheiden ja vanhempien oikeus yksityisyyteen saa lainsäädännössä vakaamman aseman kuin lasten oikeudet tai valtion oikeus puuttua perheiden yksityisyyteen. Samoihin johtopäätöksiin on tultu myös Suomessa. Lapsen rooli arviointityön toimijana on periaatteellisista arvoista ja lainsäädännöstä huolimatta käytännön lastensuojelutyön arjessa kapea. (Oikeusministeriö 2013, 70; Tulensalo & Muukkonen 2016, 110.)

Lasten ja vanhempien oikeudet, sosiaalityöntekijän velvollisuus suojella lasta sekä toisaalta kunnioittaa vanhempien toiveita muodostavat perheiden kanssa tehtävään sosiaalityöhön jännitteisen toimintaympäristön (Leviner 2014, 215; Leviner 2011, 21–22). Jos arviointityössä keskitytään vain vanhempien tuen vastaanottamiseen liittyvän motivaation selvittämiseen, voi työote Levinerin (2014, 216) mukaan pahimmillaan johtaa lapsen arjen uhkatekijöiden sivuuttamiseen. Toisaalta vahvasti vanhempien puutteita osoittava kontrollityö voi murentaa vanhempien kanssa rakennettavan yhteistyösuhteen. Epäsuotuisimmassa yhtälössä vanhempia ei tueta, eikä lapsen olosuhteita tutkita riittävästi. (Leviner 2014, 216.)

2.2. Palvelutarpeen arviointi lainsäädännössä määritettynä prosessina

Palvelutarpeen arviointi on uudistuneessa sosiaalihuoltolaissa määritetty prosessi, joka voi lapsen kohdalla käynnistyä lastensuojeluilmoituksen, viranomaisen sosiaalihuoltolain mukaisen yhteydenoton tai vanhempien oman yhteydenoton perusteella. Erillinen lapsen tilanetta koskeva arviointijakso määritettiin ensimmäisen kerran lainsäädännössä vuonna 2008 voimaan tulleessa lastensuojelulaissa. (LastensuojeluL 27 §; SHL 36 §, 37 §.) Lakimuutoksen myötä useat kaupungit eriyttivät arviointivaiheen työskentelyn erillisiin arviointiyksiköihin (Tulensalo & Muukkonen 2016, 105). Palvelutarpeen arviointijaksojen määrä on jatkuvasti kasvanut, osaltaan uuden sosiaalihuoltolain myötä. Vuonna 2016–2017 toteutetun kuuden kuukauden seurantajakson aikana lastensuojeluasiana tuli vireille Manner-Suomessa yli 50000 yhteydenottoa tuen tarpeen arvioimiseksi. Tilastoinnissa on lainsäädännön muutoksen myötä epätarkkuuksia ja ongelmia, sillä palvelutarpeen arviointi voi tulla vireille myös muutoin, kuin lastensuojeluilmoituksena. (Hietamäki 2015, 58; THL 2017.) Tilastointiongelmista huolimatta voidaan todeta, että palvelutarpeen arviointi koskettaa merkittävää määrää suomalaisia lapsia ja perheitä vuosittain.

Kun lapsen asia tulee lastensuojeluilmoituksen tai muun yhteydenoton myötä vireille, on lapsen kiireellisen avun ja lastensuojelun tarve arvioitava välittömästi. Arvion lastensuojelun tarpeesta tekee sosiaalityöntekijä. Varsinainen palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään seitsemän arkipäivän kuluessa ja sen on valmistuttava viimeistään kolmessa kuukaudessa asian vireilletulosta. Lainsäädännössä määritetyt aikarajat ovat velvoittavia ja kuntien arviointityön aikarajoissa pysymistä seurataan valtakunnallisesti aluehallintoviraston toimesta. Käsittelyaikojen pitkittymisestä voidaan määrätä kunnille uhkasakko. (SHL 36 §; LastensuojeluL 26 §; UhkasakkoL 6 §.)

Lasten ja perheiden tilanteiden arviointityö perustuu vahvasti lainsäädännöllisiin toimintaperiaatteisiin (Leviner 2014, 210; Holland 2004, 29). Juridisesta näkökulmasta palvelutarpeen arvioinnin prosessissa on kyse tapahtumasta, jossa sosiaalityöntekijä tulkitsee sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain asettamia oikeusnormeja perheiden ja lasten tilanteissa. Lainsäädäntö kuitenkin tarjoaa sosiaalityöntekijän tueksi melko väljän ja tulkinnanvaraisen normiston, joten yksilölliselle harkinnalle jää paljon varaa. (Virolainen & Martikainen 2010, 18, 22;

Virolainen & Martikainen 2003, 14, 36; Hearn ym. 2004.) Kaikki ongelmat eivät kuulu lastensuojelun piiriin, joten arviointityössään sosiaalityöntekijät määrittävät yksilöllisen ja tapauskohtaisen arvioinnin ohella myös sitä, kenen järjestämällä palveluilla havaittuihin ongelmiin voidaan vaikuttaa (Pösö 2010, 324). Tarja Heino (1997) jakaa lastensuojeluun liittyvän arviointityön neljään kenttään. Sosiaalityöntekijän suorittama lapsen kehityksen vaarantamista ja vanhemmuutta koskeva arviointi kuuluu arvioinnin professionaaliseen ja juridiseen kenttään. Nelikentän muut elementit, poliittinen ja hallinnollinen ulottuvuus arviointityössä, perustuvat palvelujärjestelmän toimintaan. Osa lapsista, joiden tilanteessa sosiaalityöntekijä havaitsee kehitystä vaarantavia tekijöitä, eivät määriy lastensuojelun asiakkaiksi, vaan heidät siirretään muiden toimijoiden vastuulle kuuluvien ennaltaehkäisevien palveluiden piiriin. (Heino 1997, 359–360.)

Palvelutarpeen arviointi tehdään yhteistyössä asiakkaana olevan lapsen, hänen perheensä sekä muiden perheen tilanteeseen kuuluvien toimijoiden kanssa. Arvioinnin yhteydessä perheelle annetaan tietoa heidän oikeuksistaan palveluihin ja selvitetään lastensuojelun asiakkuuden tarvetta arvioimalla lapsen kasvuolosuhteita ja lapsesta huolehtivien aikuisten mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. (SHL 36 §; LastensuojeluL 26 §.) Lastensuojelun asiakkuus alkaa, jos sosiaalityöntekijä toteaa, että lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Lisäksi lapsen tulee tarvita lastensuojelulain mukaisia tukitoimia tai palveluja. (LastensuojeluL 27 §.) Arvioinnin päätteeksi sosiaalityöntekijä laatii kirjallisen yhteenvedon lapsen ja perheen tilanteesta. Yhteenvedon tulee sisältää sosiaalityöntekijän johtopäätökset lapsen asiakkuuden edellytyksistä sekä perheen omat näkemykset ja mielipiteet palvelutarpeestaan (SHL 37 §). Sosiaalihuoltolaissa korostetaan asiakkaan toiveiden ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamista etenkin lasten ja nuorten kohdalla. Kaikissa ratkaisuissa tulee huomioida ensisijaisesti lapsen etu. (SHL 5 §, 32 §; Araneva 2016, 132, 137–139.)

Sosiaalihuoltolain uudistuksen yhteydessä lakiin kirjattiin uutena määritelmänä erityistä tukea tarvitseva lapsi (SHL 3 §). Erityistä tukea tarvitsevan lapsen määritelmä on lastensuojelun asiakkuuden ehtoja määrittävän lakitekstin kanssa lähes identtinen. Lastensuojelun asiakkuuden kriteerit täyttävän lapsen ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen erottavana tekijänä

on se, tarvitseeko lapsi lastensuojelun tukitoimia. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen kohdalla tehdään päätös sosiaalihuollon asiakkuuden jatkamisesta palvelutarpeen arvioinnin päättyessä. Sosiaalityöntekijöiden tehtävänä on tulkita, mitä lainsäädännössä kuvattu lapsen kehityksen vaarantuminen merkitsee kunkin lapsen kohdalla (ks. Virolainen & Martikainen 2003, 30, 34). Johanna Hiitola (2015, 29) liittyy sosiaalihuoltolain muutoksen lastensuojelun oikeudellistumisen prosessiin, jonka kehityskulkuna on lastensuojelun toiminnan painottuminen ainoastaan kontrollitoimiin.

Laki ohjaa sosiaalityöntekijöiden toimintaa vain yleisluontoisesti, joten sosiaalityöntekijöillä on melko paljon harkintavaltaa päättää, mikä on lapsen kasvulle ja kehitykselle haitallista ja milloin interventiot perheen tilanteeseen ovat tarpeen. (Hearn ym. 2004, 37). Toisaalta on todettu, että sosiaalityöntekijöiden vanhemmuutta arvioivassa työssä on melko vahva juridinen orientaatio (Woodcock 2003, 91, 101; Karski 1999, 654). Hanna Tulensalo ja Tiina Muukkonen (2016, 107) toteavat, että painopisteenä arviointityössä vaikuttaa suomalaisessa arviointityössä olevan se, alkaako lastensuojelun asiakkuus vai ei, eikä niinkään lapsen arki ja perheen kokonaistilanne.

Lapsiin ja heidän perheidensä tilanteisiin kohdistuva arviointityö on haastavaa, sillä ei ole olemassa universaalia standardia riittävän hyvälle vanhemmuudelle (Holland 2004, 96–97). Päivi Petrelius (2016) arvioi, että Suomessa on kansallisella tasolla todennäköisesti paljon eroavaisuuksia sen suhteen, miten palvelutarpeen arviointeja toteutetaan ja minkälaisella kynnyksellä ratkaisuja tehdään. Erilaiset ratkaisut voivat johtua muun muassa eri kuntien erilaisista palvelurakenteista tai työyhteisökohtaisista- ja yksittäisten työntekijöiden työtapoihin liittyvistä eroista. (Petrelius 2016, 133–134.) Elina Aaltio (2016) on laatinut kuvailevan yhteenvedon Suomessa käytetyistä ja kiinnostusta herättäneistä lasten ja perheiden tilanteiden arviointimalleista. Aaltio (2016, 170–173) toteaa, että arviointimalleilla on hyvin erilaisia painotuksia ja teoreettisia taustoja. Malleissa kiinnostuksen kohteina ovat sekä lapset että vanhemmat ja perheet kokonaisuuksina, erilaisin painotuksin. Kaikissa malleissa tarkastellaan perheen tilannetta toisaalta kuormittavien tekijöiden ja ongelmien, mutta myös voimavarojen ja vahvuuksien määrittämisen avulla.

3 Arviointityön ja sosiaalityön tekstien aiempi tutkimus

3.1 Arviointityön tutkimus

Palvelutarpeen arvioinnin institutionaalisen kontekstin toimintapuitteiden ohella arviointityössä on kyse yksittäisen sosiaalityöntekijän ammatillisesta harkinnasta, joka muodostuu lapsen ja perheen tilanteesta kerättävän tiedon perusteella. Arviointityöstä esitetty kirjallinen argumentti ja sen muodostamiseen liittyvä prosessi ovat erillisiä kokonaisuuksia, mutta ne liittyvät kiinteästi toisiinsa (Toulmin 2015, 33–35; Virolainen & Martikainen 2010, 2). Argumenttien kontekstiin liittyen on näin ollen tarpeen muodostaa näkemys myös arviointityön ominaispiirteistä. Lasten ja perheiden tilanteisiin liittyvässä arviointityössä on paljon kansallisia ja kulttuurisia ominaispiirteitä, mutta toiminnasta on mahdollista löytää myös yleisesti esiin nousevia näkökulmia (Holland 2004, 17–18). Nämä näkökulmat auttavat ymmärtämään sosiaalityön arjen realiteetteja ja päätöksenteon inhimillisiä piirteitä, jotka osaltaan asettavat argumentoinnille haasteita.

Lasten ja perheiden tilanteisiin liittyvää arviointityötä on tyypillisesti tutkittu esittämällä sosiaalityöntekijöille tutkimusolosuhteissa standardoituja tapausesimerkkejä ja pyydetty heitä muodostamaan arvio perheen tilanteesta. Tehtyjen ratkaisujen erilaisuutta on pyritty analysoimaan esimerkiksi haastatteleamalla sosiaalityöntekijöitä heidän tekemäänsä arvioon liittyen ja tunnistamaan arvioon vaikuttavia taustamuuttujia. Tutkimuksissa on toistuvasti todettu, että eri sosiaalityöntekijöiden arviot ja ratkaisut heille esitetyissä identtisissä tapauksissa ovat hyvin yksilöllisiä ja kulttuurisidonnaisia. (mm. Regerh ym. 2010; Arad-Davidzon & Benbenishty 2008; Gold ym. 2001; Rossi ym. 1999, 595–597.)

Bilha Davidson-Arad ja Rami Benbenishty (2016, 187, 198) summaavat, että sosiaalityöntekijöiden taustatekijöiden vaikutukset tehtyihin päätöksiin näyttäytyvät tutkimustuloksissa osin ristiriitaisina. On kuitenkin todettu, että kokeneet sosiaalityöntekijät arvioivat riskejä matalammiksi, kuin kokemattomammat työntekijät (Davidson-Arad & Benbenishty 2016, 187, 198; Fleming ym. 2015, 2311–2313.) Sosiaalityöntekijät kiinnittävät vanhemmuuden arviointityössä tyypillisesti huomiota vanhemman kykyyn suojata lasta vaaroilta, lapsen ke-

hityksellisiin tarpeisiin vastaamiseen, säännöllisen hoivan ja arjen tarjoamiseen sekä vanhemman emotionaaliseen sensitiivisyyteen (Woodcock 2003, 94–96). Lapsen ja vanhemman emotionaalisen suhteen laatu saa arvioinnissa merkittävän painoarvon, vaikka myös työntekijöiden mielipiteissä on hajontaa (Daniel 2000, 103–105). Itse päätöksenteon prosessi on tutkimusaiheena haasteellinen, sillä prosessia ei voi nähdä ja vain varsinainen lopputulos on havainnoitavissa. Päätöksen tehneeltä henkilöltä on mahdollista jälkeenpäin kysyä, miten hän lopputulokseen päätyi, mutta tämän menetelmällisen ratkaisun avulla kerätty tieto on altis yksilön tarpeelle rationalisoida päätöksenteon prosessia jälkikäteen ja esittää oma toiminta positiivisessa valossa. (Hackett & Taylor 2014, 2185, 2198.)

Tapausesimerkkien ja haastatteluiden ohella tutkimusten avulla on pyritty analysoimaan äärimmäisiin tapauksiin liittyvää lastensuojelun sosiaalityön päätöksentekoa. Näissä tutkimuksissa on pyritty selvittämään asiakirjatekstien pohjalta lastensuojelun asiakkaina olleiden lasten kuolemantapauksia edeltävää arviointityötä. Tutkimuksissa on todettu sosiaalityöntekijöiden arviointityössä olevan paljon systemaattisia kognitiivisia vinoumia, kuten ensivaikutelmaan pohjautuva sokeutuminen uudelle tiedolle tai viimeisimpään saatavilla olevaan tietoon tukeutuminen. Tietoisuutta ja keskustelua näistä vinoumista tulisi sosiaalityössä kasvattaa. (Munro 1999, 745–754; Hackett & Taylor 2014, 2198; Kirkman & Melrose 2014, 4–5). Kognitiiviset vinoumat eivät ole yksinomaan sosiaalityössä esiintyvä ilmiö, vaan kyse on ihmiselle tyypillisistä yleisistä päätöksenteon piirteistä (Kahneman ym. 1990, 464; Platt & Turney 2014, 1478).

Lastensuojelun sosiaalityöhön liittyviin arviointitilanteisiin liittyy edellä mainittujen tekijöiden lisäksi tyypillisesti aikarajoitteisiin ja työmäärään liittyvää kuormitusta ja painetta. Tämän lisäksi sosiaalityöntekijöiden käyttöönsä saama tieto on monesti epämääräistä, ristiriitaista ja hajanaista. Lastensuojelun kontekstissa perheillä ja muilla osallisilla voi olla intressejä jättää asioita kertomatta tai kertoa tietoja, jotka eivät pidä paikkaansa. (Kirkman & Melrose 2014, 4–5; Munro 1999, 748–754.) Perheiden tilanteet eivät myöskään ole staattisia, vaan ne elävät ja muuttuvat läpi arviointiprosessin (Holland 2004, 42).

Sosiaalityöntekijöiden päätöksentekoon liittyvissä tutkimuksissa pohditaan tyypillisesti päätöksentekoa kaksijakoisena prosessina, jossa vuorottelevat ja yhdistyvät rationaaliset ja intuitiiviset elementit (Holland 2004, 107; Hackett & Taylor 2014, 2183–2184). Kaksijakoisuutta voidaan kuvata myös analyttisyyden ja kokemuksellisuuden (Hackett & Taylor 2014) sekä tieteellisen ja reflektiivisen arvioinnin (Holland 2004, 33) määritelmien avulla. Analyttinen päätöksenteko on selkeää ja eksplisiittistä ja siinä korostuu tieteelliseen havainnointiin pohjautuva objektiivisten faktojen kerääminen. (Hackett & Taylor 2014, 2183, 2189; Holland 2004, 33). Reflektiivisessä ja intuitiivisessa arviointityössä korostuu puolestaan sosiaalityöntekijän ja perheen välinen dialoginen suhde, jossa tietoa ja määritelmiä asioille rakennetaan yhdessä keskustellen (Holland 2004, 33). Sosiaalityöntekijä muodostaa arviointityössä tietoa myös yhdistäen perheen tilanteeseen aiempia omia kokemuksiaan vastaavista asiakastapauksista (Hackett & Taylor 2014, 2183, 2189). Intuitiivisuuden käsite liittyy sosiaalityössä hiljaisen tiedon käsitteeseen, jota voidaan kuvata käytännön viisauden ja maalaisjärjen hyödyntämisenä. Hiljainen tieto on tietoa, jota saattaa olla vaikeaa sanallistaa. (Zeira & Rosen 2000, 104; Kuusisto-Niemi & Kääriäinen 2005, 457.)

Hajanaisissa ja muuttuvissa tilanteissa intuitiivinen päätöksenteko korostuu (Hackett & Taylor 2014, 2189). Kokemuksellinen ja intuitiivinen päätöksentekotapa näyttää tutkimusten valossa olevan sosiaalityöntekijöiden ensisijainen toimintatapa. Eroja eri tilanteiden välisillä painotuksilla kuitenkin on. Mitä enemmän riskejä ja mahdollisia juridisia prosesseja asiakastapaukseen liittyy, sitä vahvemmin päätöksenteko painottuu analyttisesti. Mitä tutumpi perheen tilanne tai kohdattava ilmiö sosiaalityöntekijälle on, sitä myötä analyttinen päätöksenteko vähenee. (Hackett & Taylor 2014, 2192, 2194–2197; Holland 2000, 157–162.) Argumentoinnin näkökulmasta olennaista on se, että intuitiivisen ja kokemuksellisen tiedon pohjalta tehtyjen ratkaisujen eksplisiittinen kirjallinen perusteleminen ja sanallistaminen voi olla haasteellista (Holland 2004, 36; Pösö 2010, 330).

Aaron Rosen (1994, 565–566) selvitti tutkimuksessaan sosiaalityöntekijöiden eri tiedon lajien hyödyntämistä. Rosen (1994, 567) muodosti sosiaalityöntekijöiden päätösten perusteluja käsittelevästä aineistostaan seitsemän sosiaalityön tiedon kategoriaa. Kategoriat ovat: teoreettinen tieto, toimintanormit ja säännöt, arvot, asiakkaan toiveet, instrumentaalinen tieto,

empiirinen tieto ja henkilökohtaiseen kokemukseen perustuva tieto. Teoreettinen tieto muodostuu ammatilliseen toimintaan liittyvistä käsitteistä ja teorioista. Toimintanormit ja säännöt kuvaavat palvelun hallinnollisia toimintaperiaatteita. Arvot viittaavat arvolausumaan tai universaaliin normiin päätöksenteon perusteena. Asiakkaiden toiveet toimivat tietopohjana, jos ratkaisu tehdään asiakkaan oman tahdon perusteella. Instrumentaalinen tieto pohjautuu ajatukseen, että tietystä päätöksestä seuraa toivottu lopputulos. Empiirisessä tiedossa viitataan tutkimustietoon. Henkilökohtainen kokemus viittaa työntekijän aiempiin omiin kokemuksiin. (Rosen 1994, 567.)

Rosen (1994, 569, 571) totesi tutkimuksessaan, että sosiaalityöntekijöillä oli haasteita perustella ennen kaikkea suositeltuja interventioita. Empiirisen tutkimustiedon ja henkilökohtaiseen kokemukseen perustuvan tiedon hyödyntäminen oli sosiaalityöntekijöiden haastattelijen perusteella hyvin harvinaista. Omaan kokemukseen viittaamisen harvinaisuus voi kuitenkin johtua työntekijöiden halusta esittää toiminnalleen hyväksyttävämpiä perusteita. Rosenin (1994, 568–569) tutkimuksessa sosiaalityöntekijät perustelivat ratkaisujaan yleisimmin arvoihin liittyvällä tiedolla. Näin tapahtui yli puolessa tapauksista. Teoreettisiin käsitteisiin liittyvä perustelu oli toiseksi yleisin tapa päätösten perustana, sääntöihin ja menettelytapoihin liittyviä näkemyksiä hyödynnettiin kolmanneksi eniten. Vain hyvin harvassa tapauksessa asiakkaan oma mielipide muodosti perusteen päätökselle.

Rosen (1994, 563) toteaa, että arvoperusteisen päätöksenteon painottuminen sosiaalityössä tehtävissä ratkaisuihin saattaa johtua siitä, että yleistettävää tieteellistä tietoa on haasteellista soveltaa yksittäisiin monimuotoisiin asiakastapauksiin. Ihmistieteissä tieto on luonteeltaan epävarmaa ja rajallisesti sovellettavaa, kun taas arvojen kyseenalaistaminen on vaikeampaa. (Rosen 1994, 563.) Rosenin (1994) jaottelua hyödyntävissä tutkimuksissa on kuitenkin saatu myös erilaisia painotuksia, jotka voivat osaltaan johtua eri maiden välisistä kulttuurisista eroista (Benbenisthy ym. 2003, 146, 150–151).

Puhdas tutkimustietoon perustuva empiirinen analyttisyys ja riskejä kvantifioiva päätöksenteko on arjen sosiaalityössä haaste, sillä huomioon otettavia muuttujia on asiakastilanteissa lukemattomia, eikä riittävän luotettavan tiedon kerääminen ole useinkaan toiminnan aikarajoissa mahdollista (Taylor 2017, 1045–1046; Munro 1999, 746; Hackett & Taylor 2014,

2184). Ratkaisut perheiden tilanteista on tehtävä aikataulullisista syistä silloinkin, kun kaikkea tarvittavaa tietoa ei olla saatu kerättyä (Holland 2004, 137). Tutkimusten avulla on pyritty löytämään keinoja tehdä sosiaalityöntekijöiden päätöksenteosta laadukasta, ennustettavaa ja tarkkaa sekä vähentää päätöksentekoon liittyvien yksilöllisten ja intuitiivisten elementtien vaikutusta esimerkiksi erilaisia arviointityökaluja kehittämällä ja niiden käyttöä tutkimalla. (Holland 2004, 9; Taylor 2017, 1043; Hackett & Taylor 2014, 2183; Munro 1999, 747).

Strukturoitujen arviointityökalujen käyttö lastensuojelun kontekstissa on kuitenkin kohdannut myös kritiikkiä, sillä työkalujen on todettu kapeuttavan sosiaalityöntekijän omaa ajattelua (Gillingham 2011, 412, 419–420). Eileen Munro (1999, 754–755) tunnistaa arviointityökalujen tarpeellisuuden intuitiivisten vaikutelmien testaamiseksi, mutta toteaa, että arviointityökalut eivät kuitenkaan voi korvata ammatillista arviointia. Munron mukaan sosiaalityöntekijöiden tulisi aktiivisesti reflektoida erilaisia mahdollisia ratkaisuja ja hakea eri ratkaisuille mahdollisia perusteita. Tässä mielessä sosiaalityössä tapahtuva kirjallinen argumentointi voidaan nähdä yhtenä keinona haastaa arvioinnin intuitiivista päätöksentekoa etsimällä ratkaisuille eksplisiittisiä perusteluita. Asiakastyön dokumentointi voidaan mieltää muiden tehtäviensä rinnalla sosiaalityön ammatillisen reflektion välineeksi, sillä teksti konkretisoi päätöksenteon prosessia (Prince 1996, 12–14; Chateaufneuf ym. 2016, 399; Kuusisto-Niemi & Kääriäinen 2005, 457).

Päivi Kaski, Heli Kosola ja Minna Lehtoranta (2016, 90) toteavat arviointityön suuret alueelliset ja yksilölliset erot tiedostaen, että lastensuojelutyössä tarvitaan lisää tietoa siitä, miten lastensuojelussa toimitaan huolten herättyä ja miten tehtyjä päätöksiä perustellaan. Päätöksentekoon liittyvien asiakirjatekstien tutkimus on yksi mahdollisuus löytää näkökulmia tähän kysymykseen. Vaikka päätöksenteosta kirjoitetut asiakirjatestit ovat staattisia kuvauksia tilanteista, ne voidaan nähdä yhtenä näkökulmana arviointityössä tehtyyn rajanvetoon (Pösö 2010, 327). Tekstien tutkiminen ei ole näin ollen yksinomaan kielitieteilijöiden toimintakenttää, vaan soveltuu hyvin myös yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen (Heikkinen ym. 2000, 12).

3.2 Sosiaalityön tekstien tutkimus

Asiakkaasta tietojärjestelmään tallennettu teksti on voimakas viestinnän väline pitkäikäisyydessään ja pysyvyydessään. Puheen kadotessa hetkellisyyteen, kirjallisia dokumentteja ja niihin kirjattuja tulkintoja voivat vuosikymmenien kuluessa lukea useat eri silmäparit, etsien vastauksia omiin kysymyksiinsä. (Taylor 2008, 36–37; Suoninen 1999, 30–31; Kääriäinen 2003, 84; Teoh ym. 2003, 157.) Tekstien merkittävästä roolista huolimatta sosiaalityön asiakirjatekstit ovat olleet sosiaalityön laadullisessa tutkimuskentässä toissijaisessa asemassa kasvokkain tutkimuskohteiden kanssa tapahtuviin tiedonkeruumenetelmiin nähden. Sosiaalityössä on vasta 2000-luvulla herätty tutkimaan asiakastyöstä kirjoitettuja tekstejä. (Taylor 2008, 26–28.) Kehityssuunta on hyvä, sillä sosiaalityön ammatilliseen toimintaan keskeisesti liittyvän osa-alueen leimaaminen itsestäänselväksi asiaksi voi tuhoisimmillaan toimia keinona välttää dokumentointiin liittyvien vaikeuksien, ristiriitojen ja puutteiden käsittelyä (Prince 1996, ix, 4).

Sosiaalityön asiakirjoja on käytetty tutkimusaineistona muiden aineistonkeruutapojen rinnalla sosiaalityön kotimaisissa tutkimuksissa (ks.mm. Günter 2015; Vierula 2012; Poikela 2010; Eronen 2008; Raitakari 2006). Myös yksinomaan tekstiaineistoihin pohjautuvia tutkimuksia on tehty. Aino Kääriäinen (2003) selvitti sosiaalityön väitöskirjatutkimuksessaan lastensuojelun kirjallisen dokumentoinnin merkitystä tiedonmuodostuksessa ja ammatillisissa käytännöissä. Kääriäinen (2003, 165) totesi sosiaalityöntekijöiden käyttävän teksteissä lastensuojelun työskentelyssä osallisina olleita ihmisiä ääninä, jotka esittävät erilaisia näkemyksiä perheiden tilanteista. Asiakirjatekstin lukijan tehtäväksi jää tulkinta ”totuudesta”. Sosiaalityöntekijän oma näkemys tilanteesta on tässä retorisessa, ja kuitenkin subjektiivisessa, kirjoittamistavassa vaikeasti tulkittavissa (ks. Roets ym. 2015, 201, 205). Kääriäinen (2003, 166) jäi kaipaamaan teksteihin sosiaalityöntekijän omaa ammatillista puhetta.

Myös myöhemmissä tutkimuksissa on todettu, että sosiaalityöntekijät pyrkivät teksteissään neutraaleihin ilmauksiin ja suorien tapahtumien kuvauksiin, ongelmanmäärittelyä välttäen. Kirjoittamisen arkuus voi osaltaan johtua siitä, että asiakkaat mielletään sosiaalityön tekstien potentiaaliseksi yleisöksi. (Huuskonen & Vakkari 2015). Myös Saila Huuskonen ja Pertti

Vakkari (2015, 805) pohtivat, johtaako vain faktapohjaisten asioiden kirjaaminen, työntekijän omien havaintojen ja mielikuvien jäädessä dokumentoinnin ulkopuolelle, sosiaalityön asiantuntijuuden jäämiseen katveeseen ja toisaalta työn läpinäkyvyyden kärsimiseen. Sosiaalityöntekijät esittävät perheitä koskevia arvioita yhdistämällä hyvin laaja-alaisia ja vaikeasti konkretisoituvia määrityksiä tapahtumien ja toiminnan kuvaukseen ja moralistiseen kertontaan (Egelund 1996, 172). Tine Egelund (1996, 172) toteaa, että nämä tendenssit voivat perustua arviointityön tiedollisen perustan epäselvyyteen ja osaltaan suunnata kirjoittamista sosiaalityöntekijän arviointityön juridisiin velvoitteisiin ja ohjeistuksiin pohjautuvaksi.

Kääriäisen tapaan huostaanottoasiakirjoja ovat tutkineet myös muiden tieteenalojen tutkijat. Kati Kataja (2012, 175–178) tutki koulutussosiologian tieteenalan väitöskirjatutkimuksessaan, miten normaalille ja poikkeavalle lapsuudelle määritetään rajaa lasten huostaanoton asiakirjoissa. Kataja totesi, että perheiden ongelmat näyttäytyvät epämääräisinä ja vaikeasti konkretisoituvina. Ongelmat konkretisoituvat teksteissä ongelmiin puuttumisen kuvauksena. Johanna Hiitola (2015, 252) tutki sukupuolentutkimukseen liittyvässä väitöskirjassaan, miten huostaanotto-prosessissa toimivat ammattilaiset määrittävät teksteissä vanhemmuutta ja miten vanhemmat esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden tekemiin määritelmiin vastaavat. Hiitola totesi, että sosiaalityöntekijöiden kuvaukset vanhemmista olivat sukupuolittuneita, sillä isiä ja äitejä arvioitiin eri tavoilla. (Hiitola 2015, 252–253.) Sosiaalityön asiakirjatekstit ovat kiinnostaneet myös kielen tutkijoita. Ulla Tiililä (2007, 213–222) selvitti väitöskirjatutkimuksessaan vammaispalvelulain mukaisten päätössiakirjojen luonnetta. Tiililä totesi asiakirjatekstien tasapainottelevan hallinnon toimintatapojen ja asiakkaan yksilöllisen tilanteen välimaastossa. Päätösten perusteluissa ja selkeydessä on Tiililän mukaan usein puutteita, eivätkä päätöksessä esityt asiat pohjasta ratkaisua loogisesti.

Tutkimuksissa on analysoitu lapsuuteen liittyvien normien, vanhemmuuden määrittämisen ja kirjoittamisen tapojen ohella myös lasten roolia asiakirjateksteissä. Lasten rooli asiakirjateksteissä on todettu aiemmissa tutkimuksissa vähäiseksi (Egelund 1996, 168). Kääriäinen (2006, 45, 51) kuitenkin totesi aiemmista tutkimuksellisista tulkinnoista poiketen, lapset näkyvät, toimivat ja kertovat asioistaan sosiaalityön asiakirjoissa. Lapsen kertomaa kuvataan sosiaalityön teksteissä joko lapselta itse kuultuna tietona tai toisten henkilöiden välittämänä. Myös lapsia ja heidän havainnoitua toimintaansa kuvataan teksteissä.

Palvelutarpeen arviointeja koskeva aiempi kotimainen tutkimus on kohdentunut pääosin käytännön asiakastyön prosessiin ja siinä käytettäviin työmenetelmiin ja asiakkaiden kokemuksiin arvioinnista (mm. Hietamäki 2015). Sen sijaan arviointityön dokumentoinnin kirjallista sisältöä on tutkittu hyvin vähän. Arviointityön kirjalliseen sisältöön ja laatuun liittyvän tutkimuksen vähäisyyttä voidaan pitää sosiaalityön arvioinnin ja kehittämisen kannalta merkittävänä puutteena. (Smithgall ym. 2015, 195; Jent ym. 2009, 896.) Arvioinnin asiakirjoja analysoivissa tutkimuksissa on todettu, että lastensuojelun arviointidokumentit ovat laadultaan vaihtelevia, eivätkä arviointityölle asetetut standardit useinkaan toteudu asiakirjossa. Arviot voivat olla muodoltaan hyvin kaavamaisia ja tehdyn arviointityön luotettavuutta tai puutteita arvioidaan asiakirjoissa hyvin harvoin. (Smithgall ym. 2015, 195–198, 201; Jent ym. 2009, 896–901; Thomas & Holland 2010, 2617, 2621.) Myös perheiden omien näkökulmien esiin tuomisessa on havaittu puutteita (Smithgall ym. 2015 197–198).

Sosiaalityön asiakirjatekstien yleistä sisältöä on tutkimuksissa kuvattu ongelmakeskeisiksi (Askeland ja Payne 1999, 60; Huuskonen & Vakkari 2015, 800; Hennem 2011, 343–344). Ongelmapainotteisuus ja kapea-alaisuus voivat haitata perheestä muodostuvan kokonaiskäsitteksen muodostamista ja vaikeuttaa perheiden kanssa jatkossa työskentelevien ammattilaisten työn suunnittelua (Jent ym. 2009, 901). Tutkimustulokset eivät kuitenkaan ole monilta osin yleistettävissä, sillä aineistot ovat laadullisia ja arviointimenetelmissä ja prosesseissa on paljon eroja (Jent ym. 2009, 897).

4 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat argumentoinnin ja tiedon rakentumisessa

4.1 Argumentoinnin teoria sosiaalityön tutkimuksen näkökulmana

Olen valinnut tutkimukseni teoreettiseksi näkökulmaksi argumentoinnin tutkimuksen, jota kutsutaan myös termillä argumentoinnin teoria. Argumentointi voidaan määrittää prosessiksi, jossa argumentin esittäjä pyrkii vakuuttamaan yleisönsä esittämästään johtopäätöksestä tarjoamalla väitteelleen mahdollisimman vahvoja ja järkipäisiä perusteluita (van Eemeren 2015, 4). Argumentoinnin ja argumenttien tutkimukselle on ominaista deskriptiivisen ja normatiivisen näkökulman yhdistäminen. Deskriptiivinen näkökulma korostuu etenkin argumentoinnin lingvistikissa ja diskurssianalyysiin keskittyvissä tutkimuksissa, joiden tavoitteena on kuvata esimerkiksi vakuuttamisen kielellisiä keinoja. Normatiivinen näkökulma on ominainen esimerkiksi logiikan ja oikeustieteen tutkimuksissa, kun pyrkimyksenä on löytää vahvan argumentoinnin kriteerejä. (van Eemeren 2015, 4.)

Argumentoinnin teoria on hyvin laaja käsite, joka pitää sisällään useita erilaisia teoreettisia näkökantoja. Argumenttien tutkimuksen kentällä tehdään hyvin monenlaisista filosofisista ja teoreettisista näkökulmista ja tavoitteista tehtyä tutkimusta (van Eemeren ym. 2014, 7–9, 678). Argumentoinnin teoria soveltuu sekä kvalitatiiviseen että kvantitatiiviseen tutkimukseen. Omassa tutkimuksessani orientaatio on laadullinen. Laadullinen argumentoinnin tutkimus soveltuu etenkin argumentoinnin ominaispiirteiden ja käytäntöjen kuvaamiseen. (van Eemeren 2015, 7.) Tutkimuksessani pyrin yhdistämään deskriptiivisen ja normatiivisen elementin kuvaamalla sosiaalityön argumentoinnin käytäntöjä, mutta myös esittämällä näkökulmia, joiden avulla argumentoinnista on mahdollista tehdä sosiaalityössä laadukaampaa.

Argumentoinnin näkökulma ei ole sosiaalityön tekstien tutkimukselle ilmeisin valinta. Olen tutkijana pohtinut, onko argumentointi lähtökohtaisesti oikea tapa arvioida sosiaalityöntekijöiden tekstejä, sillä argumentointiin sisältyy ajatus vastakkaisten näkökulmien ja kiistanalaisuuden läsnäolosta (van Eemeren ym. 2014, 2). Tutkijana olen pohtinut, tulenko tutkimuk-

sellani epätarkoituksenmukaisesti vahvistaneeksi näkökulmaa, jossa sosiaalityöntekijä ja hänen työssään tapaama asiakasperhe näyttäytyvät potentiaalisina väittelykumppaneina sosiaalityön arjessa. Argumentoinnissa ei kuitenkaan ole kyse riitelystä. Sen sijaan argumentointi perustuu tunneperäisyydestä ja vaistonvaraisuudesta irtautumiseen ja näkökulmien rationaaliseen perustelemiseen. Argumentoinnin perimmäisenä tarkoituksena on saavuttaa yleisönsä hyväksyntä. (van Eemeren ym. 2014, 4–6; Tittle 2009, 29–30.) Näin ollen näen sosiaalityössä tapahtuvan argumentoinnin yhteistyön mahdollisuuksia lisäävänä toimintana, erimielisyyden näkökulman sijaan. Kun yhteisymmärrys sosiaalityössä tehtävistä ratkaisuksista laadukkaana argumentoinnin myötä kasvaa, myös yhteiset toimintaedellytykset asiakkaan elämäntilanteen positiiviseen muutokseen lisääntyvät (ks. Perelman 1996, 16–19; Hietämäki 2015, 164).

Pyrkimys laadukkaaseen ja johtopäätöksiä perustelevaan rationaaliseen argumentointiin on sosiaalityön profession mandaatin ja työssä tehtävien merkittävien ratkaisujen uskottavuuden näkökulmasta keskeinen (Govier 1997, 2). Argumentin muodostaminen sitoo esittäjänsä ottamaan vastuun esittämästään johtopäätöksestä (van Eemeren ym. 2014, 5). Kun tehdyille päätökselle esitetyt perustelut tuodaan avoimesti julki, on myös niiden vahvuutta mahdollista arvioida (Virolainen & Martikainen 2003, 14). Voidaankin ajatella, että sosiaalityöntekijällä on ammattieettisesti moraalinen vastuu pyrkiä laadukkaaseen järkeilyyn ja argumentointiin (Blair 2012, 6). Asiakastyön kirjallinen dokumentointi on sosiaalityöntekijöiden argumentoinnin keskeinen areena, sillä esitetyt johtopäätökset ja toimintasuositukset muodostavat sosiaalityön asiakirjojen tärkeimmän funktion. Sosiaalityöntekijän näkemysten eksplisiittinen esittäminen asiakirjoissa on kuitenkin usein puuttuva elementti dokumentoinnissa. (Taylor 2008, 37; Tulensalo & Muukkonen 2016, 111–112; Kääriäinen 2003; Huuskonen & Vakkari 2015.) Myös eduskunnan oikeusasiamies on kiinnittänyt huomiota siihen, että julkisessa hallinnossa tehtyjä päätöksiä ei perustella riittävästi (EOA 2012, 110–111, 282; EOA 2013, 106).

Sosiaalityössä laadittavat tekstit toimivat asiakastyön kuvaamisen ohella profession aseman, palvelujärjestelmän toimintaperiaatteiden ja ammatillisen toiminnan oikeuttamisen välineenä (Askeland & Payne 1999; Roets ym. 2015, 198; Floersch 2000, 177–178). Toisaalta hallinnan mekanismit kohdistuvat asiakirjateksteissä myös ammattilaisiin itseensä. Työn kirjallisen dokumentoinnin velvoite asettaa myös sosiaalityöntekijän toiminnan ulkopuolisen

arvioinnin ja kontrollin kohteeksi. (Prince 1996, 8–9.) Asiakirjat toimivat ensisijaisena tietolähteenä, kun tehdyn työn sisältöä arvioidaan esimerkiksi väärinkäytöksiä tai arviointivirheitä tutkittaessa (Taylor 2008, 29; Munro 1999). Laadukas argumentointi on näin ollen myös sosiaalityöntekijän oman aseman kannalta tärkeä taito ja argumentointiin liittyvän tutkimustiedon muodostaminen myös tästä syystä tärkeää.

4.2 Informaali logiikka ja argumentoinnin tutkimus

Argumentoinnin teorian juuret ulottuvat antiikin ajan syllogistiseen logiikkaan, klassiseen dialektiikkaan ja retoriikkaan (van Eemeren ym. 2014, 27). Antiikin klassinen retoriikan analyysi kohdentui lähinnä julkisiin keskusteluihin lain, politiikan ja julkisten puheiden saralla (Summa 1999, 51–52). Perinteisessä formaalissa logiikassa luonnollisen kielen väitteet muokataan matemaattisia yhtälöitä muistuttaviksi symbolisten muuttujien lausekkeiksi, joiden pätevyys on kaikissa tapauksissa ehdoton. (Govier 1987, 1–3.) Moderni argumentoinnin tutkimus jakautuu logiikan, dialektiikan ja retoriikan tutkimukseen. Argumentoinnin teoriassa ei ole yhtenäistä teoriaa, joka yhdistäisi nämä eri näkökulmat, joten tutkimukset lähestyvät argumentointia hyvin monimuotoisten ja toisistaan poikkeavien menetelmien avulla. (van Eemeren ym. 2014, 28–29; Cohen 2001, 73.)

Argumentoinnin ja retoriikan tutkimus koki suuren murroksen 1950-luvulla muun muassa Stephen Toulminin, Chaïm Perelmanin ja Lucie Olbrechts-Tytecan toimesta (van Eemeren 2015, 5). 1950-luvulta lähtien formaalin syllogistisen logiikan jäykkyys tosielämässä tapahtuvan argumentoinnin jäsentäjänä alettiin tiedostaa yhä vahvemmin. Kritiikki sai laajempaa kannatusta ja formaalin logiikan vastavoimaksi muodostunut informaalin logiikan liike alkoi kehittyä 1970-luvulta lähtien. Kyse ei ollut yhtenäisestä teoriasta, vaan monista eri näkökannoista, joita yhdisti niiden halu erottautua formaalin logiikan teoriasta argumenttien arvioinnissa. (van Eemeren ym. 2014, 376–380.)

Kun klassisen logiikan oppikirjat muotoilivat teorioidensa implementointiin keinotekoisia väittämiä, haki informaali logiikka esimerkkinsä tosielämän teksteistä, kuten lehtiartikkeleista ja mainoskampanjoista. Todellisessa elämässä tapahtuvan argumentoinnin arviointi

ymmärrettiin reflektiiviseksi ja useita eri näkökulmia huomioivaksi toiminnaksi, jossa argumentin laadulle ei ole asetettavissa absoluuttista mittaria. (Govier 1987, 5, 7.) Informaalin logiikan kehitys kytkeytyi vahvasti kriittisen ajattelun liikkeeseen Yhdysvalloissa. Informaali logiikka voidaan nähdä yhtenä kriittisen ajattelun työkaluna, jonka tavoitteena on sekä oman ajattelun että toisten esittämien argumenttien arviointi sekä järkipärisen argumentoinnin normien määrittäminen. (van Eemeren ym. 2014, 376–378; Blair 2015, 28, 32.) Informaalin logiikan piirissä tutkitaan tyypillisesti myös virheargumentoinnin ilmentymiä. Argumentti voi olla virheellinen, vaikka kaikki esitetyt perustelut pitäisivät paikkaansa. Argumentointivirheitä ovat muun muassa *ad hominem*- tai *olkiukko* argumentti. (ks. Copi & Burgess-Jackson 1996, 96–131.)

Informaalin logiikan tutkimuksessa on tyypillisesti argumentoinnin tutkimisen rinnalla myös muita tiedollisia intressejä (van Eemeren 2014, 7, 394; Blair 2015, 27). Omassa tutkimuksessa pyrin yhdistämään argumenttien rakenteen kuvaamisen sekä sosiaalityön tieteellisen näkökulman argumenttien analyysissä. Tutkimuksellinen painopiste on sosiaalityön näkökulmassa, informaalin logiikan ajattelua hyödyntäen.

4.3 Argumentin muoto

Laajemman argumentoinnin teorian rinnalla argumenttien tutkimus perustuu argumentin rakennetta koskevaan teoriaan. Argumentti muodostuu pelkistetyksi kahdesta osasta: Yhdestä tai useammasta perustelusta sekä johtopäätöksestä. Perusteluiden tehtävä on vakuuttaa yleisö siitä, että esitetty johtopäätös on rationaalinen. (Govier 1997, 2–3.) Kaikenlainen tekstuaalinen ilmaisu ei ole argumentointia. Tekstissä voidaan esimerkiksi kuvata tapahtumasarjoja ja ongelmia tai tunnetiloja ilman, että näille asioille esitetään perusteluja. Tällöin on kyse pikemminkin selityksestä. Selityksen antamiseen ei kuulu pyrkimystä mielipiteen hyväksyttävyyden oikeuttamiseen. Argumentin tavoitteena sen sijaan on perustella, miksi esitetty väite tulisi hyväksyä. (Govier 1997, 9, 16–17.) Vaikka sosiaalityön arviointiteksteissä on väistämättä myös selityksiksi luokiteltavaa kirjoittamista, tutkimuksellinen näkökulmani on, että palvelutarpeen arvioinnin asiakirjoja tulee voida tarkastella argumentoinnin näkökulmasta, sillä ne perustuvat sosiaalityöntekijän julkisen vallan rooliin ja tähän rooliin kuuluu tehtyjen

ratkaisujen asianmukainen perustelu (HL 45 §). Myös sosiaalihuoltolaki (37 §) ja lastensuojelulaki (27 §) velvoittavat sosiaalityöntekijän esittämään oman näkemyksensä lapsen ja perheen tilanteesta, joka voidaan tulkita argumentiksi.

Yleisesti tunnustettu ja jaettu näkemys argumentoinnin teoriassa on erilaisten argumenttimuotojen olemassaolo. Yksinkertaisimmillaan jako tehdään kahteen ryhmään, deduktiiviseen ja induktiiviseen argumenttiin, vaikka näiden käsitteiden määrittelyyn liittyykin paljon erimielisyyttä. (Govier 1987, 37–53.) Pelkistetysti voidaan todeta, että deduktiivisessa argumentissa argumentin johtopäätös sisältyy ja on suoraan johdettavissa esitetyistä perusteluista. Loogisen syllogismin mukainen deduktiivinen väite on absoluuttisesti tosi, jos esitetyt perustelut ovat tosia. (Govier 1987, 37–38, 52–53.) Klassinen esimerkki deduktiivisesta väitteestä on seuraava:

Peruste 1: Kaikki ihmiset ovat kuolevaisia.
Peruste 2: Sokrates on ihminen
Johtopäätös: Sokrates on kuolevainen.

Induktiivisessa argumentissa puolestaan sekä esitetyt perusteet että johtopäätös ovat empiirisiä havaintoja, jotka kuvaavat ilmiöitä tai tekevät ennusteita tulevasta tehtyjen havaintojen pohjalta. Esimerkiksi perusteesta ”Aurinko on noussut joka päivä”, voidaan johtaa induktiivinen johtopäätös, että aurinko tulee nousemaan myös huomenna. Tätä väitettä ei kuitenkaan deduktiivisen argumentin tapaan voida todistaa todeksi. Johtopäätös voi myöhemmin osoittautua vääräksi, vaikka peruste pitäisikin paikkansa. Deduktiivisella ja induktiivisella argumenttityypillä on näin ollen erilaiset tietoa tuottavat ominaisuudet. Induktiivinen argumentointi on ominaista esimerkiksi tieteellisen tutkimuksen kirjoittamistavalle. (Govier 1997, 293; Govier 1987, 37–38, 52–53.)

Informaalin logiikan piirissä vallitsee näkemys, että deduktiivisen ja induktiivisen argumentin lisäksi on olemassa myös muita argumentin muotoja, joiden olemassaolo tulisi tiedostaa ja legitimoida arkielämän argumentoinnin analyysimenetelmien kehittämiseksi. (Blair 2015, 34–36; Govier 1987, 37–53.) Informaalin logiikan piirissä onkin deduktiivisen ja induktiivisen argumentin rinnalle määritetty myös muita argumentin muotoja (ks. Govier 1997, 293–

408). Näistä argumentin muodoista konduktiivinen argumentti soveltuu sosiaalityössä tapahtuvan argumentoinnin hahmottamiseen ja on oman tutkimukseni toteutuksen kannalta keskeinen. Konduktiivisen argumentin käsite ja taustateoria toimivat tutkimukseni aineiston analyysin runkona.

Konduktiivinen argumentti on alun perin Carl Wellmanin (1971) määrittämä argumenttityyppi. Konduktiivisen argumentin nimi pohjautuu latinan kielen sanaan *conducere*, eli tuoda yhteen (Paglieri 2013, 438). Carl Wellman laati konduktiivisen argumentin teoriansa aikakautena, jolloin deduktiivisen ja induktiivisen argumentin jaottelua pidettiin tyhjentävänä argumenttien jaottelutapana, eikä näin ollen konduktiivisen argumentin teoriaa hyväksytty kiistatta argumentoinnin teoreetikkojen keskuudessa. (Blair 2016, 110–114.) Wellman (1971, 55–57) määrittä konduktiiviselle argumentille kolme erilaista muotoa, mutta teoria on herättänyt kiinnostusta pääosin sen kolmannen muodon argumentin osalta, jota voidaan kutsua myös *pro & contra* argumentiksi. Tässä argumenttityypissä johtopäätös tehdään sekä päätöstä tukevia perusteluita, että johtopäätöstä vastaan toimivia näkökulmia esiintuoden. (Wellman 1971, 55–57; Blair 2011, 3–4; Xie 2017, 3–4; Blair 2015, 35; van Laar 2014, 240–241.)

Konduktiivinen argumentti toi käsitteellisesti argumentin rakenteeseen uuden elementin, vastaväitteen. Vastaväitettä lähellä oleva termi on vastalause. Niiden merkitykset ovat kuitenkin erilaiset. Vastalause toimii esitetyn argumentin tai järkeilyn kritiikkinä ja heikentäjänä, kun taas vastaväite on osa itse argumenttia. (Jin 2011, 25; Govier 1999, 229.) Hans V. Hansen (2011, 35) toteaa *pro & contra* argumentin keskeiseksi piirteeksi sen, että sekä perusteet että vastaväitteet voivat olla samanaikaisesti paikkaansapitäviä. Vastaväitteiden huomioiminen tekee argumentista vahvemman ja vakuuttavuuden näkökulmasta luo vaikutelman, että argumentoinnin prosessissa on huomioitu eri osapuolien näkökulmia ja että tehty johtopäätös ei ole puolueellinen. (Paglieri 2013, 455–459; Xie 2017, 5–7.)

Konduktiivista argumenttia voidaan pitää sosiaalityössä tapahtuvan argumentoinnin käyttökelpoisena perustelemisen rakenteena, sillä sosiaalityöhön liittyvä päätöksenteko on tyypillisesti juuri eri näkökulmia punnitsevaa toimintaa, jossa erilaisia mahdollisia tulevaisuuden näkymiä ja niihin liittyviä todennäköisyyksiä verrataan toisiinsa. (Taylor 2017, 1045.) Per-

heen voimavarojen ja ongelmien punninta on myös palvelutarpeen arvioinnin eri työmenetelmiä yhdistävä piirre (Aaltio 2016, 170–173). Konduktiivisten argumenttien johtopäätökset, kuten myös sosiaalityössä esitettävät johtopäätökset, ovat tyypillisesti erilaisia arvioita, tulkintoja, suosituksia ja kausaalisuussuhteita kuvaavia toteamuksia (Hitchcock 2013, 194–197; Blair 2011, 5). Wellman (1971, 53–54) näki konduktiivisen argumentoinnin olevan ominaista etenkin eettisessä pohdinnassa, mutta käsite soveltuu myös muunlaiseen argumentointiin, kuten juridiikkaan ja sosiaalitieteisiin (Govier 1997, 390; Virolainen & Martikainen 2003).

4.4 Argumenttien analysoinnin yleisiä perusteita

Carl Wellman (1971) esitti konduktiivisen argumentin eräänä argumentin ja argumentoinnin tyyppinä, eikä niinkään argumentin normina, joten konduktiivisia argumentteja ja niiden vahvuutta tulee myös analysoida (Blair 2011, 5). Informaalin logiikan piirissä usein hyödynnetty argumenttien arvioinnin prosessi etenee esitettyjen perusteiden hyväksyttävyyden, relevanssin ja esitettyjen perusteiden riittävyden arvioinnin avulla. Menetelmästä käytetään englanninkielisessä kirjallisuudessa lyhennelmää ARS tai ARG (acceptability, relevance ja sufficiency/ good grounds). (Blair 2015, 36–37; Govier 1997, 74–75.) Konduktiivisen argumentin arviointiin, joka on oman tutkimukseni teoreettinen lähtökohta, on kehitetty tähän menetelmään liittyen tarkentavia näkökulmia. Trudy Govierin (1997, 397) mukaan konduktiivista argumenttia arvioitaessa ensin tulee tunnistaa tekstistä argumentin perustelut ja arvioida niiden voimaa suhteessa johtopäätökseen. Tämän jälkeen tekstistä tulee paikantaa vastaväitteet ja pohtia, mitä muita vastaväitteitä johtopäätökselle olisi mahdollista esittää. Tämän jälkeen analyysissa tulee pohtia, antavatko perustelut kokonaisuutena vastaväitteitä painavamman perustan johtopäätöksen hyväksymiselle ja millä perusteilla näin voidaan tehdä.

Edellä kuvattu argumenttianalyysin menetelmä ei ole suoraan sovellettavissa sosiaalityön asiakirjojen tutkimukseen. Yleismaailmallisiin asioihin ja ilmiöihin liittyvän argumentoinnin analyysissa voidaan arvioida sitä, onko esitetty peruste tiedostettu tosiasia, vai onko siinä virheitä. Sosiaalityön asiakirjateksteissä tämä ei ole mahdollista. Perusteen hyväksyttävyys on myös filosofisesta näkökulmasta moniulotteinen käsite. Milloin oikeastaan voimme pitää

sosiaalityöntekijän tekstiin kirjoittamaa havaintoa varmana? Aistihavainnot ja tunnetilojen tulkinnat ovat kaikki kyseenalaistettavissa. (Freeman 2005, 3–6.) Hyväksyttävän perusteen ongelmallisuus asiakirjatekstien tutkimuksessa muodostuu tutkimukselliseksi haasteeksi. Näin ollen analyysissäni en pohdi niinkään sitä, ovatko esitetyt perustelut hyväksyttäviä, vaan ennemminkin sitä, minkälaisia painoarvoja ne saavat suhteessa esitettyyn johtopäätökseen lapsen ja perheen tilanteesta ja miten nämä perustelut suhteutuvat sosiaalityön ammatilliseen ja institutionaaliseen kontekstiin.

Argumenttien arviointi profession tai tietyn tieteenalan perspektiivistä on argumentoinnin teoriassa pohdittu kysymys (ks. Govier 1987, 16–21). Alun perin Stephen Toulmin (2015) esitti argumentoinnin teorian klassikoksi muodostuneessa teoksessaan 1950-luvulla, että argumentoinnin arviointiin ei ole olemassa universaaleja standardeja, vaan jokaisen alan argumentointia on arvioitava alan omien standardien mukaan. Toulmin käytti teoriassaan kenttä käsitettä tätä näkökulmaa kuvatessaan. Kirjoittajasta vaihdellen kenttä määrittyy nykypäivänä argumentoinnin teoriassa synonyymiksi retorisisille tai diskursiivisille yhteisöille, tieteenaloille tai professioneille. (van Eemeren ym. 2014, 447–448.) Toulminin kenttä käsitteen epämääräisyyteen kohdistuneesta kritiikistä huolimatta ymmärrys siitä, että argumenttien ja tekstin arvioimiseen tarvitaan logiikan teorian lisäksi argumentoinnin aiheeseen liittyvää tietoa, on kuitenkin laajasti jaettu (Govier 1987, 16–21; Bhatia 1993, 15–16). Omassa tutkimuksessani pyrin hyödyntämään argumenttien analyysissä nimenomaisesti sosiaalityön tieteenalan tietoa ja perustamaan pohdintani ensisijaisesti tähän näkökulmaan, enkä niinkään pohdintaan, jossa esitettyjen perusteluiden todenperäisyyttä tai riittävyttä arvioidaan puhtaasti filosofisena kysymyksenä.

Argumentoinnin teorian keskeinen analyysiin liittyvä toimintatapa on argumenttien muotoilu kaavioihin. Argumentin kaaviossa kuvaamisen tapoja on useita (ks. Govier 1997, 391; Walton 1996, 78–108), mutta argumentoinnin teoriassa standardina voidaan pitää menetelmää, jossa perusteet esitetään kaavion yläosassa ja perusteluiden yhteyttä johtopäätöksiin kuvataan kaaviossa alaspäin suuntaavilla nuolilla. Kaavio muodostaa rakenteen, joka voi koostua yhdestä tai useasta perustelusta, ala-argumenteista ja kaavion alimmaksi kuvattavasta johtopäätöksestä. (Freeman 1991, 1–2.)

Argumentin eksplisiittisten, eli julkilausuttujen, osien lisäksi informaali logiikka näkee tarpeelliseksi argumentin implisiittisten osien tunnistamisen ja implisiittisten osien mukaanlukemisen argumenttien analyysiin (Blair 2015, 31). Formaalista logiikasta poiketen informaalin logiikan piirissä ajatellaan, että implisiittiset osat sivuuttava argumenttien analyysi ei onnistu vangitsemaan argumentin koko olemusta ja vaarana on, että tutkimuksen tulokset vääristyvät (van Eemeren 2015, 15, 19). Argumentoinnille on tyypillistä, että kaikkia perusteita ei esitetä eksplisiittisesti. Voidaan myös ajatella, että osa argumentin implisiittisistä osista on argumentin esittäjän ajatusmaailmaan liittyviä oletuksia. Nämä oletukset voivat olla myös argumentin esittäjälle itselleen tiedostamattomia tai niitä ei haluta kertoa eksplisiittisesti. (Govier 1987, 90–93.)

Implisiittisten osien rooli argumentin analyysissä on haasteellinen. William Keith ja David Beard (2008, 32) kuvaavat argumentin implisiittistä osaa kuin yksisarviseksi, jota ei ole mahdollista koskaan löytää. Argumentoinnin teorian piirissä ei olla onnistuttu muotoilemaan teoriaa tai ohjetta, joka toimisi argumentin implisiittisten osien määrittämisen apuvälineenä (Keith & Beard 2008, 22–23, 30). Haasteena on, että argumentin analyysissä tulisi määrittää, milloin argumentissa on implisiittisiä perusteluita tai oletuksia ja toisaalta mitä nämä perusteet tai oletukset ovat. Jokaiseen argumenttiin on myös mahdollista määrittää useita erilaisia implisiittisiä osia, jotka osaltaan muokkaavat argumentin sisältöä ja kokonaisuutta. Jos implisiittisten osien kysymystä lähestyy deduktiivisesta näkökulmasta, tulisi jokaiseen argumenttiin lisätä eksplisiittisiksi tehtyjä perusteluita siten, että argumentista tulisi deduktiivisessä mielessä tosi ja loogisesti eheä. Tämä prosessi ei kuitenkaan edesauta varsinaista argumentin vahvuuden analyysiä, sillä prosessin tavoite on lähinnä argumentin muotoon liittyvä. (Govier 1987, 81–89; Kakkuri-Knuutila ja Halonen 1998, 68–69; Freeman 1991, 86–87.)

Trudy Govier (1987, 100) toteaa, että argumentin analyysi tulisi erottaa prosessista, jossa argumentin lukija pyrkii löytämään argumentin implisiittiset osat ja täyttämään järkeilyn aukkokohdat vahvan argumentin muodostamiseksi. Puuttuvat osat ovat pitkälti argumenttia analysoivan ihmisen mielessä, eivätkä varsinaisesti kuulu itse argumenttiin. (Govier 1987, 100–101.) Näin ollen olen tutkijana tehnyt valinnan, että en omassa tutkimusaineiston analyysissäni pyri määrittämään argumentin implisiittisiä osia. Tämä prosessi muistuttaisi lähinnä arvailua, jolla ei ole tutkimustiedon tuottamisen näkökulmasta painoarvoa. Keskityn

analysoimaan argumentin eksplisiittisiä osia, sillä niiden osien myötä argumentti välittyy myös tekstien varsinaisessa käyttöyhteydessä sosiaalityön arjessa, sosiaalityöntekijältä asiakkaalle ja asiakirjatekstejä lukeville muille ammattilaisille.

4.5 Tutkimuksen suhde teksteihin

Tutkimuksessani määritän sosiaalityöntekijöiden kirjoittamat palvelutarpeen arvioinnin kirjalliset yhteenvedot omaksi ammattikielen tekstilajikseen, eli genreksi. Ammattikielen tutkija Vijay K. Bhatia (1993 & 2004) määrittää genren profession tai akateemisen yhteisön yhteisesti tunnistamaksi tavoitteelliseksi kommunikatiiviseksi tapahtumaksi, jonka tarkoituksena on viestiä ammattikunnan ja heidän edustamiensa organisaatioiden tavoitteita sekä tuoda esiin ammatillista orientaatiota ja tietopohjaa (Bhatia 1993, 13–14; Bhatia 2004, 23). Genre määrittyy ensisijaisesti tekstin funktionaalisen tarkoituksen, ei niinkään substanssin tai muodon kautta (Bhatia 1993, 13–14; Miller 1984, 151).

Genretutkimus on laaja ja monitieteinen tutkimuskenttä, jossa on kyse enemminkin tutkimuksellisesta näkökulmasta, kuin teoria- ja metodikokonaisuudesta (Heikkinen 2002, 22). Genretutkimuksen tarkoituksena on kuvata tekstilajin tyypillisiä tekstuaalisia piirteitä ja tunnistaa tekstin muodon ja funktion välisiä suhteita, sekä selittää näitä tekijöitä suhteessa ammatilliseen toimintaan (Bhatia 1993, 16). Vaikka kullakin tekstilajin kirjoittamiseen osallistuvalla kirjoittajalla on vapaus muotoilla tekstinsä haluamallaan tavalla, liittyy genreen tiettyjä standardeja ja konventioita, jotka sanelevat viestinnän sävyjä ja sisältöä (Bhatia 1993, 20–21). Näin ollen myös palvelutarpeen arvioinnin asiakirjat voidaan nähdä teksteinä, joilla on yhteneväisiä piirteitä ja joiden tarkoituksena on viestiä sosiaalityöntekijöiden ja heidän edustamansa julkisen vallan organisaation näkemyksiä ja tavoitteita lapsiperheisiin liittyen.

Tekstin suhde ympäröivään todellisuuteen on moninainen. Teksti ei edusta todellisuutta, mutta tekstit ovat jatkuvassa vuoropuhelussa ympäröivän todellisuuden kanssa. (Jokinen 1999, 40.) Käyttäessäni tutkimuksen aineistona yksinomaan arviointityöstä laadittuja tekstejä, olen tietoinen siitä, että vain murto-osa sosiaalityön varsinaisesta asiakastyöstä päättyy tekstuaaliseen muotoon asiakkaan asiakirjoihin. Teksti on tutkimuksen aihe itsessään,

eikä sitä tule mieltää tässä tutkimuksellisessa kontekstissa tietolähteenä asiakastyön tapahtumiin. (Floersch 2000, 170; Kääriäinen 2003, 84; Taylor 2008, 27.)

Jonathan Potter (1996, 97–98) pohtii kielen funktiota kahden metaforan, peilin ja rakennustyömaan avulla. Onko kieli peilauspinta, joka välittää passiivisesti täsmällisen ja todenmukaisen kuvan siihen heijastuvasta todellisuudesta? Vai onko kyseessä sanavalintojen, käsitteellistämisen ja näkökulmien avulla rakentuvasta tiedosta, joka osaltaan rakentaa käsitystämme ilmiöistä ja tapahtumista? Omassa tutkimuksessani näen tekstin Potterin vertauskuvaa käyttäen rakennustyömaana. Näkökulma perustuu sosiaaliseen konstruktivismiin. Sosiaalisen konstruktivismin tutkimuksellinen kiinnostus kohdentuu siihen, miten sosiaalinen todellisuus rakentuu kielen ja muun toiminnan kautta. Se voidaan nähdä eri metodien, kuten diskurssianalyysin, retoriikan ja semiotiikan teoreettisena viitekehyksenä. Eri tutkimusmetodien yhteinen nimittäjä muodostuu tekstien ja puheen tutkimisesta. Sosiaalisen konstruktivismin tutkimuksessa ei pyritä löytämään ”oikeaa” todellisuutta tekstien takaa, vaan olennaista on se, että tekstit ovat tutkimuksellisenä mielenkiinnonkohteena sellaisenaan. (Jokinen 1999, 38–39.)

Tutkimukseni näkökulmana on, että sosiaalityöntekijöiden kirjoittamat asiakirjatekstit eivät edusta objektiivista totuutta siitä, mitä arviointityössä on konkreettisesti tapahtunut. Tutkimuksen tavoitteena ei näin ollen ole arvioida, ovatko arvioinnissa tehdyt ratkaisut oikeita tai vääriä, joskaan tämä sosiaalityön monitulkintaisessa kontekstissa olisi edes mahdollista. Ratkaisujen oikeellisuuden arviointi ei ole mahdollista, sillä palvelutarpeen arvioinnin asiakirjat eivät anna tyhjentävää kokonaiskuvaa siitä, mitä arviointiprosessin aikana on tapahtunut ja minkälaisia asioita on tosiasiallisesti otettu huomioon arvioinnissa tehdyissä ratkaisuissa. Näen asiakirjatekstit omana todellisuutenaan, jonka sosiaalityöntekijä on tekstiin rakentanut ja lähestyn tätä kokonaisuutta argumentteja etsien.

Sosiaalityöntekijöillä on taktinen asema palvelutarpeen arvioinnin tekstilajin asiantuntijoina hyödyntää kirjoittamiaan tekstejä omien tarkoituksperiensä eteenpäin viemiseen ja esiin tuomiseen (Bhatia 1993, 15–16). Sosiaalityöntekijä valitsee sanamuodot ja tapahtumat, jotka hän nostaa tekstissään esiin, samalla jättäen joitakin asioita ja näkökulmia mainitsematta (Hennum 2011, 338–339; Kääriäinen 2003, 57). Myös sosiaalityössä tehtävää arviointityötä

on mahdollista lähestyä sosiaalisen konstruktivismin näkökulmasta. Tästä näkökulmasta katsottuna arviointityössä tulisi luopua ajatuksesta, että perheiden tilanteista on paljastettavissa objektiivinen totuus. Laajemmin katsottuna on kyse siitä, että arviointityössä ja siitä kirjoitettavissa teksteissä tieto rakentuu kulttuurisessa ja poliittisessä kontekstissa. (Holland 2004, 2–3.)

Sosiaalisen konstruktivismin kysymys liittyy myös sosiaalityöntekijöiden profession tieteelliseen taustaan. Thomas Kuhnin (1977, 296) mukaan kukin tieteenala muodostaa yhteisön, jota yhdistää muun muassa yhteinen tieteellinen koulutustausta ja suhteellinen yksimielisyys ammatilliseen toimintaan liittyvissä kysymyksissä. Tieteenalan tietoperustasta muodostuu tieteenalan tiedollinen matriisi, jota Kuhn nimittää paradigmaksi. Paradigma muodostuu tiedeyhteisön jakamista käsitteistä, näkökulmista, ajatusmalleista ja ongelmanratkaisun menetelmästä. Kuhnin mukaan edellä mainitut elementit ovat keskeisessä asemassa kunkin tieteenalan tuottaman tiedon ja sen validioinnin prosessissa, vaikkakin paradigman soveltamisessa voikin esiintyä tieteenalan sisällä myös erilaisia tulkintoja. (Kuhn, 1977, 297–299.)

Paradigma ohjaa kunkin yhteisön jäsenen havainnoinnin tapoja ja tiedon tuottamisen käytäntöjä, joten liitän sosiaalityön paradigman sosiaalityöntekijöiden argumentoinnin tärkeäksi taustavaikuttajaksi (Kuhn 1977, 308–309; Govier 1997, 25). Palvelutarpeen arvioinnin asiakirjat on kirjoitettu nimenomaan sosiaalityöntekijän ammatillisesta roolista, joten argumentteja tulee tarkastella sosiaalityön tiedon ja roolin valossa. Argumentoinnin teoriassa eri professioiden ja tieteenalojen nähdään ylläpitävän erilaisia argumentoinnin käytäntöjä. Esitetyt perustelut argumenteille pohjautuvat kunkin tieteenalan episteemisiin käytäntöihin ja vallalla olevaan paradigmaan. (van Eemeren 2015, 11.) Kunkin tieteenalan käsitys todellisuudesta perustuu näin ollen ennemminkin opetukseen ja vakiintuneiden instituutioiden voimaan, kuin objektiiviseen totuuteen maailmasta (Govier 1987, 10).

5 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Mirjam Araneva (2016, 163) määrittää sosiaalityöntekijän velvollisuudeksi argumentoida palvelutarpeen arvioinnin yhteenvedossa konkreettisiin havaintoihin perustuen ja lapsen yksilöllinen tilanne huomioiden, miksi sosiaalityöntekijä on arviossaan päätenyt tehtyihin johtopäätöksiin ja suosituksiin. Arvioinnissa tulee huomioida, että kaikki lapset ovat yksilöitä, eikä tavanomaisesta poikkeava kasvuolosuhde itsessään ole peruste ryhtyä lastensuojelullisiin toimenpiteisiin. Arvioinnissa on kyettävä perustellusti ja objektiivisesti osoittamaan olosuhteiden vaikutus lapseen arki- ja tutkimustietoa hyödyntämällä. Pelkkä tunnetilaksi määrittyvä abstrakti lastensuojelullinen huoli, huoli kasvuolosuhteista, vanhemmuudesta tai lapsen käyttäytymisestä ei ole riittävä peruste toimenpiteille. Huolellinen argumentointi edesauttaa tarkoituksenmukaisen avun järjestämistä perheelle ja on siksi kaikkien osapuolien edun mukaista. (Araneva 2016, 162–163.)

Onnistuessaan palvelutarpeen arviointiprosessi kasvattaa sekä sosiaalityöntekijän että perheen omaa ymmärrystä tilanteesta. Arviointiprosessissa vanhempien tietoisuuden lisääntymisessä muutostarpeista, lapsen tilanteesta tai perheen voimavaroista on kuitenkin havaittu puutteita. Arvioinnin kirjallisen yhteenvedon saamisen on kuitenkin todettu edistävän tätä tietoisuutta. (Hietamäki 2015, 50–51, 136–139, 164.) Tässä mielessä laadukas argumentointi on perheiden tilanteista tehtyjä havaintoja ja suosituksia konkretisoivana tekstinä tärkeä osa sosiaalityön tavoitteellista muutostyötä perheiden kanssa.

Tehtyjen ratkaisujen laadukas perusteleminen on tärkeää paitsi ratkaisujen kohteena olevien perheiden, myös eri palveluiden ja ammattilaisten välisessä tietojen vaihdossa (Taylor 2008, 28). Uudistuvassa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteessa viestinnällisesti toimivien tekstien kirjoittaminen on keskeinen osa toimivaa tietojen vaihtoa ja palvelukokonaisuuksien toimivaa asiantuntijuutta (Tiililä 2017). Sosiaalityössä tulee palvelurakenteen muutoksien myötä yhä tärkeämmäksi se, miten sosiaalityöntekijät onnistuvat asiantuntijatyössään viestimään asiakastyössä tekemiään arvioita ja johtopäätöksiä, jotka suurelta osin siirtyvät vastaanottajalle vain tekstuaalisessa muodossa, arvioinnin toteuttajalta palvelun toteuttavalle organisaatiolle.

Argumentin esittäminen itsessään ei kuitenkaan merkitse hyvän argumentin esittämistä. Argumentteja tulee siksi arvioida ja analysoida niiden rakenteen ja toimivuuden ymmärtämiseksi. (Govier 1997, 25.) Spesifiin alaan tai aiheeseen liittyvän argumentoinnin arviointi edellyttää kyseisen alan substanssin asiantuntemusta (Blair 2012, 6). Tässä mielessä sosiaalityön argumentoinnin tutkimusta ei voi jättää muiden tieteenalojen kysymykseksi. Tutkimukseni tarkoituksena on näin ollen tarkastella sosiaalihuoltolain mukaisen palvelutarpeen arviointityön päätteeksi laadittavia kirjallisia yhteenvetoja argumentoinnin näkökulmasta. Tarkemmat tutkimuskysymykset muodostuvat argumentin osien, eli johtopäätöksen ja perusteluiden mukaisesti. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisten väitteiden avulla sosiaalityöntekijät tuovat esiin johtopäätöksiään lapsen ja perheen tilanteesta ja tarvittavasta tuesta?
2. Millä tavoin sosiaalityöntekijät perustelevat esittämiään väitteitä lapsen ja perheen tilanteesta ja tarvittavasta tuesta?

Tekstejä analysoitaessa on useinmiten mahdotonta selvittää argumentin esittäjän tosiasiallista intentiota, sillä tekstiltä ei voi kysyä tarkentavia kysymyksiä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö argumenttia voisi arvioida. Tekstimuotoisten argumenttien arvioinnissa on keskityttävä siihen kokonaisuuteen, joka muodostuu tekstin sanavalinnoista, kontekstista, perusteluista ja johtopäätöksistä sekä näiden elementtien välisen loogisen yhteyden tutkimisesta. Nämä kaikki elementit löytyvät tekstistä itsestään, olipa niiden läsnäolo suunnitelmallista tai tahatonta. (Govier 1987, 40.) Argumentin analyysissa ei tule arvioida tehdyn johtopäätöksen paikkaansapitävyyttä, vaan arvio on kohdistettava kokonaisuutena johtopäätökseen, sille esitettyihin perusteluihin ja näiden osien väliseen sidokseen. (Govier 1997, 67, 73; Kakkuri-Knuutila & Halonen 1998, 69; Blair 2015, 32.)

Tekstilajina lapsia koskevat palvelutarpeen arvioinnin tekstit ovat pelkästään sosiaalityön aikuisasiakkaita koskeviin arviointiteksteihin verrattuna omanlaisensa viestinnällinen genre, sillä lapsen tilanteen arviointiprosessissa konkretisoituu raja, jonka toisella puolella perheen itsemääräämisoikeuteen puuttuminen on sosiaalityöntekijän päätöksellä mahdollista. Aino Kääriäinen (2006, 49) toteaa, että asiakirjat ovat sosiaalityön tutkimusaineistona mielenkiin-

toisia juuri juridisen ja yhteiskunnallisen kontekstinsa vuoksi. Asiakirjateksteihin kulminoituu tieto siitä, minkälaisia asioita kunakin aikakautena työssä painotetaan ja millä tavalla palvelujärjestelmä reagoi havaittuihin asioihin. Tutkimukseni pyrkii avaamaan näitä näkökulmia sosiaalihuoltolain tulkinnan kontekstissa, aikakautena jolloin palvelujärjestelmän painopistettä pyritään siirtämään peruspalveluihin ja vastavuoroisesti korottamaan kynnystä lastensuojelulain mukaisiin toimiin.

Tukimuskysymykseni nostavat analyysin kohteeksi argumentin eksplisiittiset elementit. Tutkimuskysymysten avulla argumentointia on mahdollista analysoida deskriptiivisesti, sisältöjä ja argumentoinnin tapoja kuvaten. Tuon analyysiin myös sosiaalityön ammatillisia käytäntöjä reflektoivan normatiivisen näkökulman, jonka avulla argumentteja on mahdollista tarkastella yksittäistä tapausta laajemmassa kontekstissa tapahtumana, jossa määritetään perheitä ja lapsia koskevia normeja ja rajanvetoja institutionaalisessa kontekstissa.

6 Tutkimusaineiston analyysimenetelmät

6.1 Sosiaalityöntekijöiden esittämien johtopäätösten sisällönanalyysi

Sosiaalityöntekijöiden esittämien johtopäätösten analyysissa hyödynnän Jeanne Fahnestockin ja Marie Secorin (2004, 83) jaottelua johtopäätösten eri tyypeistä. Jaottelu pohjautuu antiikinaikaiseen *stasis* teoriaan. *Stasis* teoria auttaa tunnistamaan erilaisia väitteitä ja voi auttaa myös argumentin esittäjää löytämään väitteelleen sopivia perustelemisen tapoja. Esimerkiksi teon tapahtumista koskeva väite tarvitsee tuekseen erilaisia perusteluita kuin teon eettistä oikeutusta esiin tuova väite. (Heath 1994, 1.) Fahnestockin ja Secorin (2004) jaottelusta löytyy paljon yhtymäkohtia myös muihin retoriikan teoreetikkojen jaotteluihin johtopäätöksistä. Jaottelut ovat hyvin tulkinnanvaraisia ja eri johtopäätösten kategorinen erottaminen toisistaan on hyvin haasteellista (Freeman 2005, 95–96, 103–106).

Fahnestock ja Secor (2004, 84–86) erittelevät *stasis* teorian perusteella johtopäätökset neljään ryhmään, joiden ominaisuudet tulevat esiin kysymyksillä, joihin johtopäätökset vastaavat. Esitetyn kysymyksen pohjalta on mahdollista määrittää johtopäätöksen tyyppi, joka on esitetty alla olevassa jaottelussa suluissa. Fahnestockin ja Secorin muodostamat neljä kysymystä ovat:

1) Mikä se on?	(Määritelmä)
2) Miten siitä tuli tuollainen?	(Syysuhde)
3) Onko se hyvä vai huono?	(Arvio)
4) Mitä asialle tulisi tehdä?	(Ehdotus)

Näihin kysymyksiin vastaavat johtopäätökset ovat luonteeltaan erilaisia. Ensimmäinen kysymys saa vastaukseksi määritelmän. Määritelmä kertoo, mitä on tai ei ole tapahtunut. Se nimeää asioita ja ilmiöitä. (Fahnestock & Secor 2004, 84–85, 136.) Toinen kysymys vastaa pohdintoihin miksi ja miten asiat tapahtuvat. Se luo asioiden välille kausaalisuhteen. (Fahnestock & Secor 2004, 85, 182–183.) Syysuhteet voivat muun muassa kuvata sitä, kuka ja mitkä tekijät ovat vastuussa muutoksesta tai kuvata eri ilmiöiden vastavuoroista suhdetta. Ne voivat myös pyrkiä osoittamaan, että jokin ilmiö on osoitus toisen ilmiön olemassaolosta tai tehdä tulevaisuutta ennustavan väitteen. (Fahnestock & Secor 2004, 190–193, 208.)

Kolmas kysymys saa vastaukseen asioita ja tapahtumia arvottavan johtopäätöksen. Arviot voivat koskea esimerkiksi sitä, onko jokin asia hyväksyttävää tai tuomittavaa. (Fahnestock & Secor 2004, 85–86.) Neljäs, mitä tulisi tehdä- kysymys saa vastaukseen ehdotuksen, joka tyypillisesti seuraa edellä mainittuja kolmea johtopäätöksen tyyppiä. Ongelman määrittäminen ja arviointi toimivat näin olen argumentteina, jotka johtavat toimintaehdotukseen. (Fahnestock & Secor 2004, 86, 285, 292.) Tätä jaottelua hyödyntämällä argumentit on mahdollista jakaa neljään luokkaan: määritelmiin, syysuhteisiin, arvioihin ja ehdotuksiin.

Lukemalla analysoitavaa tekstiä edellä mainitut kysymykset mielessään, on mahdollista paikantaa tekstistä eri tyyppiset väitteet (Fahnestock & Secor 2004, 88, 92). Hyödynnän Fahnestockin ja Secorin (2004) jaottelua tutkimusaineiston analyysissä luentatapana. Olen valinnut Fahnestockin ja Secorin (2004) jaottelun, sillä arvioin jaottelun olevan käyttökelpoinen sosiaalityöntekijöiden eri tyyppisten johtopäätösten kuvaamiseen. Palvelutarpeen arvioinnin asiakirjoissa sosiaalityöntekijät osaltaan nimeävät asioita ja ilmiöitä, esimerkiksi määrittämällä lapsen sosiaalihuoltolain mukaisesti erityistä tukea tarvitseväksi lapseksi. Arviointiprosessissa kyse on myös arvioivien johtopäätösten esittämisestä, asioiden yhdistämisestä syysuhteisiin ja tietenkin myös ratkaisuehdotuksista havaittuun tuen tarpeeseen. Johtopäätösten ryhmittely eri luokkiin ei kuitenkaan vielä kerro johtopäätösten tarkemmasta sisällöstä mitään. Eri johtopäätöstyyppistä tulee analysoida, jotta voidaan saada kuva siitä, minkälaisiin asioihin sosiaalityöntekijät teksteissään ottavat kanaa. Toteutin tämän analyysin laadullisen sisällönanalyysin keinoin.

Perinteisesti kvalitatiivisen tutkimuksen analyysimenetelmiä on jaoteltu induktiivisen ja deduktiivisen käsitteen avulla. Laadullisessa tutkimuksessa puhdas induktiivisuus ja aineistolähtöisyys ei ole realistinen tavoite, sillä tutkimuksen käsitteelliset valinnat ja menetelmät vaikuttavat väistämättä tutkimuksen tuloksiin. Oma orientaationi on abduktiivinen. Abduktiivisuus sijoittuu induktiivisen ja deduktiivisen analyysin välimaastoon ja siitä voidaan käyttää myös nimitystä teoriasidonnainen analyysi. Abduktiivisessa analyysissä tutkija voi hyödyntää valitsemaansa teoriaa aineiston analyysissä, mutta teorian paikkaansapitävyyttä ei pyritä testaamaan, vaan se toimii näkökulmia avaavana elementtinä analyysissä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98.) Abduktiivisessa analyysissä tutkija liikkuu aineistolähtöisyyden ja teorian välisessä tilassa, molempia elementtejä yhdistellen (Tuomi & Sarajärvi 2002, 99).

6.2 Sosiaalityöntekijöiden esittämien perusteluiden analyysi

Konduktiivisen argumentin vahvuuden arviointiin ei ole olemassa yhtenäisiä ja yleistettäviä kriteerejä (Wellman 1971, 59–70; Pinto 2011, 110; Govier 1997, 398–399). Konduktiivisia argumentteja analysoitaessa on pohdittava, minkälaisessa prosessissa perusteluiden ja vastaväitteiden punnitseminen tapahtuu ja millä tavalla tehdyt päätökset argumentissa oikeutetaan (Pinto 2011, 122). Kun argumentissa esitetään perusteluiden rinnalla vastaväitteitä, muodostuu argumentin arvioinnista hyvin erilainen prosessi, kuin yksinomaan johtopäätöstä tukevien perusteluiden kokonaisuuden arvioinnista (Jin 2011, 13). Wellmanin (1971, 68) mukaan argumenttia analysoitaessa tulee pohtia, kuinka paljon loogista voimaa johtopäätöstä tukevilla perusteluilla on suhteessa johtopäätöstä vastaan esitettyihin väitteisiin.

Mutta miten esitettyjen perusteluiden ja vastaväitteiden painoarvoa ja voimaa käytännössä punnitaan? Wellman ei omassa teoriassaan tähän kysymykseen vastannut, eikä näihin kysymyksiin konduktiivisen argumentoinnin teoriassa ole edelleenkään yhtenäistä vastausta. (Blair 2011, 7–8.) Thomas Fischer (2011, 99) toteaa, että normatiivisella logiikalla on melko vähän annettavaa konduktiivisten argumenttien perusteluiden arvioinnille teoreettisen mallin tasolla. Yhteneväisten sääntöjen laatiminen konduktiivisen argumentin arvioinnille on ollut haaste, mutta toisaalta, kuten Govier (1999, 170) toteaa, vastaväitteiden ja perusteluiden välisen painoarvon tietoinen punnitseminen ei voi olla mahdotonta, koska ihmiset tekevät sitä arkisessa elämässään jatkuvasti.

Konduktiivisen argumentin perusteluiden arvioinnin yhteydessä on pohdittu, minkä termin avulla voidaan analyttisesti pohtia perusteluiden ja vastaväitteiden välistä suhdetta. Wellman (1971, 57–58) toteaa, että kyse ei ole prosessista, jossa kuvainnollisesti toiseen vaakakuppiin asetetaan esitetyt perustelut ja vastakkaiseen kuppiin vastaväitteet ja arvioinnin tulos olisi tämän jälkeen objektiivisesti kaikkien nähtävissä. Tämä tyypistäisi argumentin arvioinnin puhtaasti mekaaniseksi tapahtumaksi. Wellman kuvaa, että kyse on ennemminkin yksilön tietoisesta ajatusprosessista, jossa argumenttia arvioidaan vertailemalla eri näkökulmia. Vaakavertausta jatkaen, kyse on ennemminkin tapahtumasta, jossa ihminen tunnustelee ”käsi-tuntumalla” eri näkökulmien painoa ja vertailee niiden keskinäisiä suhteita. Punninnan peri-

aate kuvaa mielestäni myös sosiaalityön päätöksenteon ja argumentoinnin prosessia, sillä arjen työssä on usein haasteellista yksioikaisesti määrittää, mille tekijälle annetaan ratkaisussa painavin merkitys (Taylor 2017, 1051).

Wellmanin käsituntumaa on kuitenkin pidetty argumentoinnin teoreetikkojen keskuudessa hyvin epämääräisenä käsitteenä, vaikkakin myös eri näkökulmien painoarvojen numeerinen kategorisointi on nähty teoreettisesti epätarkoituksenmukaisena ratkaisuna (Fischer 2011, 87). Govier (1999, 171) toteaa, ettei ole mahdollista antaa perusteille numeerista arvoa, josta sitten vastaväitteille annettu numeerinen arvo vähennettäisiin argumentin painoarvon määrittämiseksi. Perusteet ja vastaväitteet eivät myöskään aina esiinny systemaattisina vastapareina, joissa toinen elementti kumoaa toisen (Wellman 1971, 68; Pinto 2011, 108). Fischer (2011, 87) pyrkii tarkentamaan Wellmanin ajatusta käsituntumasta tuomalla arviointiprosessiin sanallisia määreitä, kuten todella raskas, keski-raskas, kevyt, todella kevyt.

Omassa analyysissäni pyrin tutkimustulosten esittelyn prosessissa sanallistamaan niitä näkökulmia, joista käsin argumentin punnintaa olen tehnyt. Analysoidessani esitettyjä perusteluita ja niiden vastapainona toimivia vastaväitteitä, pohdin eri elementtien roolia ja merkitystä sosiaalityön ammatillisen toiminnan näkökulmasta ja peilaan niitä tutkimuksen teoreettisessa osuudessa esitettyihin näkökulmiin. Yhdistän prosessin kriittisen ajattelun ja informaalin logiikan perinteeseen (ks. Johnson 2006, 250).

7 Tutkimuksen toteutus ja eettiset kysymykset

7.1 Tutkimusaineiston kuvaus

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohteeksi valittua ilmiötä ja tämän tavoitteen tulee ohjata myös aineistoon liittyviä valintoja. Sopivan aineiston koon määrittäminen laadullisessa tutkimuksessa on haasteellista ja valinnat perustuvat usein myös tutkimuksen ajallisiin ja taloudellisiin resursseihin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87–88.) Tutkimusaineistoni muodostuu yhdessä eteläsuomalaisessa kaupungissa laadituista palvelutarpeen arvioinnin kirjallisista yhteenvedoista. Valikoin aineistoni määräksi 30 kirjallista yhteenvedoa, jotka tutkimusluvan myöntäneen kaupungin toimistotyöntekijä poimi kaupungin sosiaalihuollon tietojärjestelmästä. Aineisto poimittiin kronologisesti takautuvassa järjestyksessä, valitsemalla poimintapäivästä takautuvasti joka kymmenes valmistunut palvelutarpeen arvioinnin asiakirja. Arvioin, että tämä määrä tekstejä tarjoaisi mahdollisuuden tehdä aineiston analyysi melko yksityiskohtaisesti, mutta toisaalta aineistoa olisi myös riittävästi erilaisten argumentoinnin näkökulmien pohtimiseen. Jari Eskola ja Juha Suoranta (1998, 155) toteavat, että aineistoa ei kannata ahnehtia liikaa. Yritin näin ollen pysyä kohtuudessa ja jätin laajempien aineistojen käyttämisen jatkotutkimuksia varten.

On todettava, että aineistoni ei tarjoa mahdollisuutta muodostaa koko lapsen palvelutarpeen arvioinnin tekstilajiin yleistettäviä tutkimustuloksia, kuten ei laadullisessa tutkimuksessa ole tavoitteenakaan (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87; Arppe & Lounela 2012, 304–305). Pidän kuitenkin aineistoni kokoa tutkimusaiheeseen ja -näkökulmaan liittyen perusteltuna. Sosiaalityöhön ja sosiaalihuoltolakiin liittyvän argumentoinnin tutkiminen on tutkimusnäkökulmana uusi, joten pienimuotoisen aineiston syvälinen ja melko yksityiskohtainen analyysi on mielestäni tiedon tuottamisen kannalta hyödyllistä. Tutkimustulosten pohjalta voidaan suunnitella jatkotutkimusten toteutustapaa ja orientaatiota.

Tutkimusaineistoksi poimitut yhteenvedot lilaadittu noin vuoden ajanjaksona vuosina 2016–2017. Jätän tarkemman ajallisen määrittelyn tutkimusraportissani mainitsematta perheiden yksityisyyden turvaamiseksi. Tutkimusaineiston palvelutarpeen arvioinnin yhteenvedot oli-

vat sivumäärältään 2–8 A4 tulostesivua, yleisimmin 4–6 sivua. Tutkimusaineisto anonymisointiin tutkimusluvan antaneen kaupungin toimesta ja siitä poistettiin kaikki nimet ja muut tunnistetiedot ennen aineiston luovuttamista minulle. Aineiston saatuani numeroin asiakirjat juoksevilla numeroilla 1–30. Esittäessäni tutkimustulosten yhteydessä tekstikatkelmia aineistosta, on asiakirjan järjestysluku merkitty tekstikatkelman loppuun sulkeissa.

Minulle luovutetuista kolmestakymmenestä yhteenvedosta kuudessa oli yhteenvedon laitoiksi nimetty perheohjaaja tai koulukuraattori nimikkeellä työskentelevä työntekijä. Jätin nämä yhteenvedot aineiston analyysin ulkopuolelle, sillä tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia nimenomaan sosiaalityöntekijöiden argumentointia. Yhdessä aineiston sosiaalityöntekijän laatimassa yhteenvedossa ei ollut kirjattu lainkaan johtopäätöksiä sosiaalihuollon asiakkuuden tai lastensuojelun asiakkuuden tarpeesta tai työntekijän näkemystä tarvittavista palveluista. Jätin myös tämän yhteenvedon aineiston analyysin ulkopuolelle. Lopullisessa aineistossa oli 23 palvelutarpeen arvioinnin asiakirjaa ja yhteensä 108 tulostesivua. Osan asiakirjoista sosiaalityöntekijä oli laatinut yksin, osassa työparina oli toinen sosiaalityöntekijä tai muun ammattikunnan edustaja. Tutkimusaineiston muodostavissa asiakirjoissa oli yhtenäinen rakenne, jossa kuvattiin aluksi perheen kokoonpano, palvelutarpeen arvioinnin käynnistymisen syy, arvioinnin aikainen työskentely, perheen tilanne, perheen verkostot, vanhempien ja lapsen oma näkemys palvelutarpeestaan sekä asiakirjan lopussa sosiaalityöntekijän johtopäätökset tehdystä arvioinnista.

Tutkimusaineiston asiakirjojen lapset olivat iältään 2 kuukaudesta 17 ikävuoteen. Kaikkien lapsien tarkan iän määrittäminen ei ollut asiakirjoista mahdollista, sillä asiakirjoista oli poistettu tunnistetiedot ja tätä myötä myös lapsen syntymävuosi. Merkinnät päiväkodista, neuvolan tarkastusajoista ja esimerkiksi luokka-asteesta antoivat kuitenkin suuntaa-antavan mahdollisuuden lapsen ikävaiheen määrittämiselle. Näiden tietojen valossa aineistossa oli 0–6-vuotiaita lapsia kahdeksan, 7–12-vuotiaita lapsia kuusi ja 13–17-vuotiaita lapsia seitsemän. Kahden tutkimusaineiston lapsen kohdalla iän tulkinta asiakirjatekstin perusteella ei ollut mahdollista. Tunnistetietojen ja lapsen nimen poistamisen myötä myös lapsen sukupuoli oli osittain vaikeasti tulkittavissa asiakirjoista. Tekstien sisällöstä oli kuitenkin todettavissa, että lapsista ainakin kahdeksan lasta oli tyttöjä ja neljä poikaa. Muiden lasten osalta sukupuoli jäi

epäselväksi. Lapsen sukupuolella tai tarkalla iällä ei kuitenkaan ole tutkimustulosten kannalta merkitystä, sillä tutkimuksellinen mielenkiinto ei kohdistu lapsen sukupuolen tai iän merkitykseen tai niiden esittämiseen asiakirjateksteissä.

Vaikka asiakirjat eivät tarjoa täysin luotettavaa tai tyhjentävää näkökulmaa lasten tai perheiden taustoihin, erittelen muutamia aineistosta löytyviä taustatietoja, jotka auttavat tutkimusraportin lukijaa hahmottamaan aineiston asiakasperheiden tilannetta. Kahdestakymmenestä kolmesta lapsesta molempien vanhempien kanssa asui kahdeksan lasta. Lapsien vanhemmista oli eronneita viisitoista. Osalla vanhemmista oli uusi puoliso. Kaikki eronneiden vanhempien lapset asuivat äitien kanssa. Kaksi lapsista muutti isänsä luokse palvelutarpeen arvioinnin aikana äidin ongelmien vuoksi.

Palvelutarpeen arvioinnit käynnistyivät eri väyliä. Asiakirjoista viidessä oli maininta, että vanhempi otti itse yhteyttä sosiaalihuoltoon. Kolmessatoista asiakirjassa yhteydenotto oli tullut ilmoitusvelvolliselta viranomaiselta, kuten poliisilta, päiväkodista, sairaalasta tai koulusta. Kolme arviointia oli käynnistynyt nimettömän yksityishenkilön tekemän lastensuojeluilmoituksen perusteella. Osassa arviointeja tuli useita yhteydenottoja sekä vanhemmilta että viranomaisilta. Kahdessa asiakirjoista ei ollut merkintää siitä, mistä arvioinnin käynnistänyt yhteydenotto oli tullut.

Tehtyjen yhteydenottojen perusteet liittyivät sekä lapsen huolestuttavaan käytökseen, että vanhempien tilanteeseen ja toimintaan. Vanhempiin kohdistuva huoli oli kuitenkin yhteydenottojen yleisin syy. Lastensuojeluilmoitukset koskivat vanhempien päihteiden käyttöä, jaksamisen ja mielenterveyden ongelmia, vanhemmuuden puutteita, vanhempien ristiriitaisia välejä ja väkivaltaa, vanhemman rikosepäilyä sekä lapseen kohdistuvaa väkivaltaa. Lapsen käytökseen liittyvät yhteydenotot liittyivät lasten alkoholin- ja huumeiden käyttöön, koulu- ja yöpoissaoloihin, psyykkiseen pahoinvointiin ja aggressiiviseen käytökseen. On kuitenkin todettava, että alkuperäinen yhteydenoton syy ei asiakirjoissa aina muodostunut työskentelyssä pääasialliseksi arvioinnin kohteeksi.

Aineiston palvelutarpeen arvioinneista viisi johti lastensuojelun asiakkuuteen ja viisi sosiaali-
lihuollon asiakkuuden jatkumiseen. Sosiaali-
lihuollon asiakkuus jatkuu, kun palvelutarpeen ar-
vioinnissa lapsi määritetään erityistä tukea tarvitseväksi lapseksi. Asiakkuuden aikana lap-
sella on oltava nimetty sosiaalityöntekijä. Kolmessatoista arvioinnissa todettiin, että sosiaa-
lihuollon asiakkuus päättyy arvioinnin jälkeen, eikä lapselle ollut tarpeen nimetä sosiaali-
huoltolain mukaista omatyöntekijää. (SHL 42 §.)

7.2 Tutkimusaineiston analyysin toteutus

7.2.1 Johtopäätösten analyysi

Tutkimusaineiston saatuani, siirsin palvelutarpeen arvioinnin asiakirjat skannaamalla sähköi-
seen muotoon ja tämän jälkeen Atlas.ti analysointiohjelmaan, jonka avulla suoritin aineiston
analyysin. Aloitin tutkimusaineiston analyysin lukemalla jokaisen tutkimusaineiston asiakir-
jan läpi, jotta voisin muodostaa aineistosta yleiskuvan. Tämän jälkeen siirryin perehtymään
jokaiseen asiakirjaan yksityiskohtaisemmin. Marja-Liisa Kakkuri-Knuutila (1998, 35) to-
teaa, että uuteen tekstiin perehtyessä lukijalle syntyy intuitiivinen aavistus siitä, mitä tekstin
on tarkoitus sanoa. Kakkuri-Knuutila ohjaa kiinnittämään tähän tunteeseen huomiota, sillä
sen avulla on mahdollista ryhtyä sanallistamaan tekstin herättämiä ajatuksia ja argumentin
analysointi voi alkaa. Argumentointia analysoitaessa tutkijan on ensin määritettävä, mitä
tekstissä oikeastaan väitetään ja paikannettava tutkimusaineistonsa tekstistä ne osat, jotka
sisältävät tähän liittyvää argumentointia (Blair 2012, 40).

Yleisluontoisen tutustumisen jälkeen luin aineistoni asiakirjoja johtopäätöksiä etsien Fahnes-
tockin ja Secorin (2004) jaottelua luentatapana käyttäen. Etsin tekstistä määritelmiä, arvioita,
syysuhteita ja ehdotuksia ja koodasin ne eri luokkiin tekstistä Fahnestockin ja Secorin apu-
kysymyksiä hyödyntäen. Arvioivia johtopäätöksiä etsiessäni pyrin paikantamaan arvottavia
lauseita. Seuraavassa arvio luokkaan kuuluvien johtopäätösten paikantamista kuvaavassa
tekstikatkelmassa (Esimerkki 1) sosiaalityöntekijä kuvaa perheen tapaamisissa havainnoitua
vanhempien toimintaa, jonka jälkeen hän esittää arvion (A) vanhempien toiminnasta. Arvi-
oksi koodattu lause on kursivoitu tekstikatkelmaan.

Esimerkki 1: Ensimmäisessä tapaamisessa toimistossa [lapsi] istui ensin pöydän ääressä, myöhemmin isä leikki lasten kanssa lattialla. Äiti puki [lapsen] kotikäynnillä aikana. Lisäksi lapset leikkivät ja touhusivat itsekseen. [Lapsi] on oppinut juuri kävelemään. (A) *Vanhemmat huomioivat lapsia lämpimästi.* (10)

Määritteleviä johtopäätöksiä etsiessäni pyrin paikantamaan lauseita, joissa sosiaalityöntekijä nimeää tapahtumia tai ilmiöitä. Käytännössä määritelmien erottaminen arvioista oli ajoittain tulkinnanvaraista. Seuraavassa määritelmä johtopäätösten paikantamista kuvaavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 2) sosiaalityöntekijä kuvaa vanhempien käsityksiä kotoa karanneen lapsen olinpaikasta ja kuinka vanhemmat ovat yrittäneet lasta tavoittaa. Määritelmä (M) kuvaa sosiaalityöntekijän tulkinnan vanhempien toimintakyvystä.

Esimerkki 2: Vanhemmat olettavat [lapsen] majoilevan täysi-ikäisen miehen luona, mutta [lapsi] ei vastaa vanhempien yhteydenottoihin. [Lapsi] oli karkumatkalla myös [päivämäärä]. [Lapsella] on ollut koulusta runsaasti poissaoloja, eikä hän ole viime aikona ollut lainkaan koulussa. (M) *Vanhemmat ovat uupuneita tilanteeseen eikä kummallakaan vanhemmalla ole keinoja tavoittaa [lasta] tai vaikuttaa [lapsen] käyttäytymiseen.* Vanhemmat haluavat sijoitusta, että tyttö löytyisi ja olisi turvassa. (19)

Syy-seuraussuhteita paikantaessani etsin tekstistä lauseita, joissa esitettiin yhteyksiä kahdelle erilliselle asialle tai toteamuksia siitä, miksi jotakin on tapahtunut. Seuraavassa syy-suhteen paikantamista kuvaavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 3) sosiaalityöntekijä esittää syy-seuraussuhdetta (SS) kuvaavan johtopäätöksen, jossa hän yhdistää vanhempien keskinäiset ristiriidat ja parisuhteessa tapahtuneen väkivallan vaikutukset lapsen kasvun ja kehityksen vaarantumiseen. Vanhempien tulee sosiaalityöntekijän näkökulmasta keskittyä lasten käytännön asioiden hoitamiseen, jotta lasten kehitys ei vaarannu.

Esimerkki 3: Vanhempien ero tapahtui äkkiä ja kielteiset kokemukset sekä ikävät tunteet vaikuttavat varmasti vielä jonkin aikaa keskinäiseen vuorovaikutukseen. (SS) *Palvelutarpeen arvioinnin laatijat pitävät tärkeänä, että vanhemmat suntautuvat käytännön järjestelyihin liittyviin asioihin poikien hyvinvoinnin näkökulmasta, jottei keskinäiset ristiriidat tule uhkaamaan poikien turvallista kasvua ja kehitystä.* Lastenvalvoja on jatkossa apuna ratkomassa tapaamisjärjestelyjä poikien ja vanhempien näkökulmasta suotuisasti. (17)

Ehdotuksia esittäviä johtopäätöksiä etsiessäni pyrin paikantamaan lauseita, joissa esitetään toimintaehdotus, joko palveluiden käynnistämisestä tai vanhemman tai lapsen omaan toimintaan liittyen. Seuraavassa ehdotus- johtopäätösten paikantamista kuvaavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 4) sosiaalityöntekijä arvioi äidin hyvää toimintakykyä yksinhuoltajana, kuitenkin tuoden esiin uupumisen vaaran. Toimintaehdotukseksi (E) muodostuu äidin kannustaminen avun hakemiseen ennaltaehkäisevästi.

Esimerkki 4: Palvelutarpeen arvioinnin laatijat havaitsivat, että äiti pärjää monista perhe-elämää kuormittavista tekijöistä huolimatta hyvin. Toisaalta äiti on oppinut selviytymään niin itsenäisesti perheen asioiden hoitamisessa, että ei välttämättä huomaa uhkaavaa uupumustaan. (E) *Tästä syystä suosittelemme äitiä ottamaan apua vastaan kodinhoidollisesta perhetyöstä jo varhaisessa vaiheessa ennalta ehkäistääksensä omaa uupumustaan.* (11)

Eri johtopäätöstyyppit toimivat toteuttamani laadullisen sisällönanalyysin runkona (Tuomi & Sarajärvi 2002, 116–117). Paikannettuani teksteistä johtopäätökset, ryhdyin analysoimaan eri luokkiin merkittyjä johtopäätöksiä, pyrkien muodostamaan niistä kokoavia havaintoja. Yhdistin saman tyyppisiä johtopäätöksiä joukoiksi yhteisten piirteiden perusteella. Tämän vaiheen jälkeen siirryin tekemään tulkintaa ja muodostamaan tutkimustuloksia muodostamieni joukkojen piirteistä. (Alasuutari 2011, 32–34.) Seuraavassa taulukossa (Taulukko 1) on esitetty eri johtopäätöstyyppien luokkien määrällinen esiintyvyys koko aineistossa ja kuinka monessa erillisessä asiakirjassa niitä esitettiin.

Taulukko 1. Johtopäätösten eri luokat tutkimusaineistossa

	MÄÄRITELMÄ	SYYSUHDE	ARVIO	EHDOTUS
Määrä koko aineistossa	21	23	52	85
Määrä erillisissä asiakirjoissa	14	13	19	23

Tutkimusaineistossa harvinaisimmaksi johtopäätösten luokaksi muodostuivat määritelmä- ja syysuhde johtopäätökset. Aineiston koodauksen perusteella määritelmiä oli 21 ja niitä esiintyi tutkimusaineiston 14 asiakirjassa. Arvioivia johtopäätöksiä merkitsin aineistosta yhteensä 52 kertaa ja niitä esiintyi 19 aineiston asiakirjassa. Määritelmällisten johtopäätösten kategorinen erottaminen arvioivista johtopäätöksistä osoittautui haasteelliseksi, sillä ne limittyivät

usein toisiinsa. Tekstiaineistossa sosiaalityöntekijä saattoi liittää samaan lauseeseen sekä määrittävän että arvioivan ilmaisun. Tutkimustulosten selkiyttämiseksi tein päätöksen, että analysoin näitä johtopäätöstyyppisiä kokonaisuutena. Syysuhteita määrittäviä johtopäätöksiä esiintyi yhteensä 23 kappaletta 13 asiakirjassa. Ehdotus johtopäätökset olivat yleisin luokka ja niitä esiintyi joka asiakirjassa, yhteensä 85 kappaletta.

7.2.2 Perusteluiden analyysi

Argumentoinnin analyysia käsittelevä kirjallisuus nostaa tyypillisesti esimerkeikseen muutamman lauseen tai yksittäisen kappaleen mittaisia tekstejä. Tällöin argumentin rakenteen tunnistaminen on melko vaivatonta. (Govier 1997, 28.) Luonnollisen kielen argumentointi asettaa tutkijalle haasteita, sillä tekstit sisältävät argumentoinnin ohella muun muassa tapahtumien kuvausta ja argumenttiin kuulumatonta materiaalia. Luonnollisen kielen argumentointi voi vaikuttaa myös ristiriitaiselta tai epämääräiseltä. Argumentoinnin erottamista tekstistä voi edesauttaa konkretisoimalla, kuka tekstiä kirjoittaa, kenelle tekstiä kirjoitetaan ja missä asiayhteydessä teksti on laadittu. (Blair 2015, 30.) Pitempiä tekstejä analysoitaessa on hyväksyttävä, että analyysiin ei voida lukea joka ikistä argumenttia. Argumentin analyysissä on hahmotettava tekstiin huolellisesti tutustumalla, mitkä ovat tekstin kirjoittajan pääargumentit ja niille esitetyt perustelut. Tämä valikointi vaatii sensitiivisyyttä, täsmällistä ymmärrystä ja arviointikykyä. Argumentin tunnistaminen tekstistä on itsessään subjektiivinen prosessi, jolle ei ole olemassa tieteellistä menetelmää. (Govier 1997, 409–410.)

Kunkin tutkimusaineiston asiakirjan loppuun oli kirjattu sosiaalityöntekijän johtopäätökset arvioinnista, jotka otin asiakirjan pääargumentin argumenttirakenteen muodostamista ohjauksiksi osioksi. Analysoin kuitenkin koko asiakirjatekstin sosiaalityöntekijän muotoileman argumentin kokonaisuutena, koska perheen eri jäsenten ja muiden arvioinnin yhteydessä tavattujen ihmisten näkökulmat muodostavat osan sosiaalityöntekijän moninäkökulmaisesta ja moniäänisestä retorisestä kirjoittamistavasta (ks. Kääriäinen 2003, 48). Perusteleminen syntyy asiakirjateksteissä tyypillisesti sekä tilannetta kuvaavasta tekstistä, että varsinaisesta ratkaisun perusteluiksi kirjoitetusta tekstistä (Tiililä & Laurila 2017, 136). Tämä valinta perustuu myös tutkimuksen sosiaalisen konstruktivismin näkökulmaan, jossa sosiaalityöntekijä

nähdään tekstin kirjoittajana sosiaalisen todellisuuden rakentajana. Sosiaalityöntekijän tekstiinsä nostamat muiden henkilöiden näkökulmat ovat nimenomaan sosiaalityöntekijän valintoja ja ovat siksi osa hänen argumenttiaan.

Kysymys siitä, mikä on tosiasiallisesti argumentti ja minkälainen teksti on tulkittava yksinomaan esimerkiksi selitykseksi tapahtumien kulusta, on argumentoinnin teorian tiedostettu haaste (Walton 1996, 79). Tein tutkijana päätöksen, että lähestyn tekstejä argumentoinnin näkökulmasta, vaikka monilta osin teksteissä oli paljon myös selitykseksi tulkittavaa kerrontaa. Merkitsin analyysissäni asiakirjoista ne kohdat, joiden tulkitsin sisältävän perusteluita ja johtopäätöksiä asiakkaiden tilanteista. Merkitsin jokaisen erillisen perustelun lyhenteellä P (premis). Vastaväitteet merkitsin kirjainlyhenelmällä CC (counterconclusion). Johtopäätökset merkitsin lyhenteellä C (conclusion). (Govier 1997, 38; Pinto 2011, 107.)

Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 5) havainnollistan, miten suoritin argumentin paikannuksen. Argumentin johtopäätökseksi muodostuu tekstin lopussa lapsen sosiaalihuollon asiakkuuden lopettaminen. Sosiaalityöntekijä kuvaa antaneensa isälle päihdepalveluiden esitteen. Tulkitsen tämän ehdottavaksi johtopäätökseksi hakeutua päihdehoitoon. Tekstissä sosiaalityöntekijä punnitsee tilanteen eri näkökulmia. Lapsen huoli isän juomisesta muodostuu vastaväitteeksi johtopäätökselle. Perusteluiksi (P) ja vastaväitteiksi (CC) koodatut tekstin osat on johtopäätösten (C) tapaan kursivoitu.

Esimerkki 5: (CC) [Lapsi] on ollut huolissaan isän alkoholin käytöstä, mutta (P) isä ei koe sitä ongelmana. (CC) Isän kanssa keskusteltu tapaamisissa päihteiden käytön haitoista hänen omalle terveydelleen ja myös [lapsen] hyvinvoinnille. (C) Isälle annettu Mielenterveys- ja päihdepalveluiden yhteystiedot, mutta (P) isä ei kokenut tarvetta tuelle. Isän mukaan häntä auttaa ja tukee hyvä työyhteisö ja se että [lapsen] kanssa välejä hiertävät asiat on selvitetty.

(P) Isä on valmis tapaamisessa tehdyn sopimuksen mukaan olemaan juomatta kun [lapsi] on hänen luonaan. (P) Isän ja [lapsen] kanssa sovittiin, että heidän välinen viestittely on asiallista, "normaaleja viestejä" että ja isä hillitsee impulsiivisuuttaan viesteissään viiveellä, soittamalla tai ottamalla mieltä painavat asiat esiin seuraavalla tapaamiskerralla.

(P) [Lapsi] on viehättävä ja tarmokas nuori nainen, (P) hän välittää vanhemmis- taan ja haluaa heille hyvää. (P)[Lapsella] on omana tukenaan lisäksi käynnit mielialapoliklinikalla.

Asiakkaan ja sosiaalihuollon ammattihenkilön arvio 42 § mukaisen omatyöntekijän tarpeesta: (C) [*Lapsen*] kohdalla ei ole tarvetta sosiaalihuoltolain mukaisille palveluille tai asiakkuudelle sosiaalihuollossa. (30)

Kun argumentti on paikannettu tekstistä, argumenttianalyysin seuraavassa vaiheessa argumentti rekonstruoidaan, eli se muotoillaan yksinkertaistettuun muotoon karsimalla pois turhat ilmaisut ja toistot (Kakkuri-Knuutila & Ylikoski 1998, 24). Tekstin uudelleenmuotoilu on tarpeellista argumentin rakenteen ymmärtämiseksi. Argumentin rakenne voidaan merkitä tekstiin argumentin osia merkitseviä lyhenteitä käyttämällä tai vaihtoehtoisesti puun oksistoa muistuttavan kaavion avulla. (Blair 2015, 31.) Tämän prosessin tarkoituksena on tunnistaa ja konkretisoida, kuinka esitetty väite ja perustelut liittyvät toisiinsa kokonaisuutena. Tämän jälkeen on mahdollista arvioida, kuinka järkevänä argumentoinnin kokonaisuus näyttäytyy. (Kakkuri-Knuutila & Halonen 1998, 60; Freeman 1991, xi–xiii.)

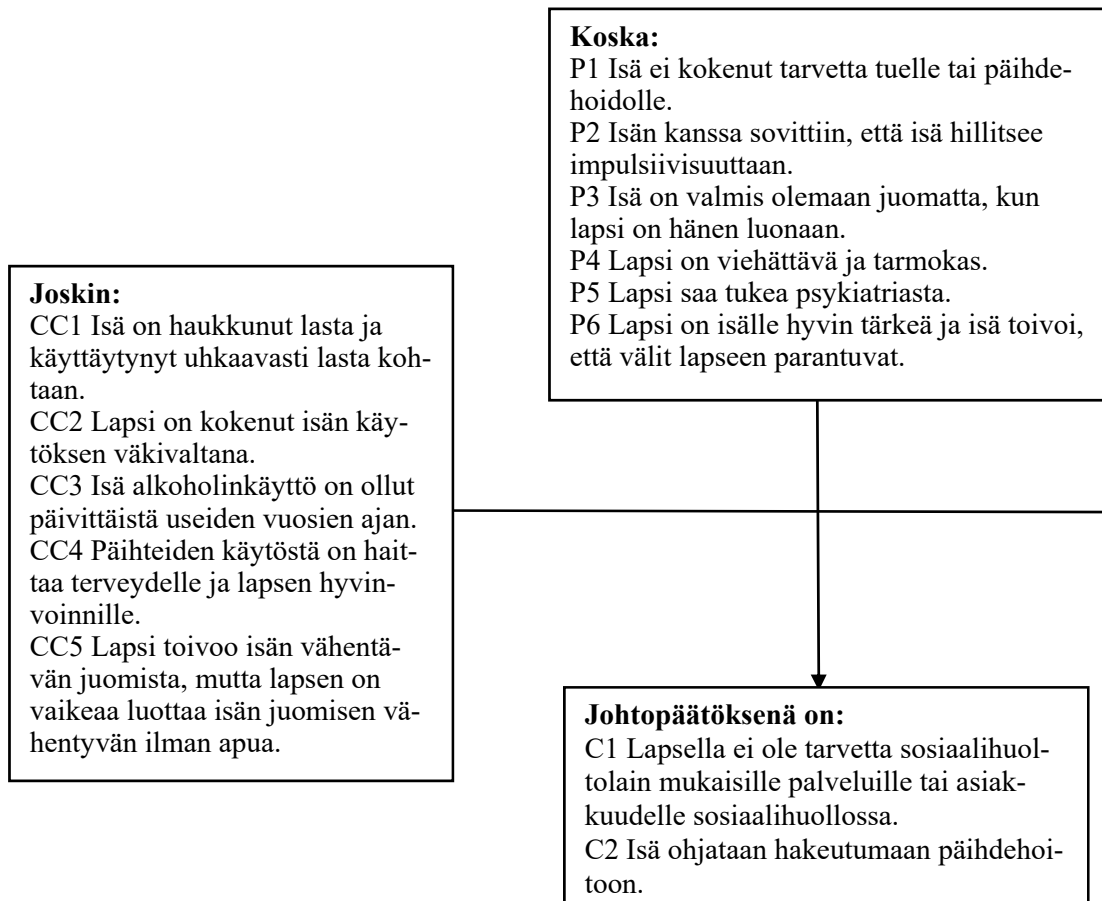
Paikannettuani tekstistä argumentin eri elementit, siirsin tekstin osat sellaisinaan tekstinkäsittelyohjelmaan, jossa ryhmittelin elementit muodostamalla perusteluille, vastaväitteille ja johtopäätöksille oman ryhmän. Tässä prosessissa tekstin rakenne rikkoontuu, eivätkä asiat esiinny enää niiden alkuperäisessä järjestyksessä. Pelkistin myös argumenttien sanallista muotoa ja yhdistin samaa asiaa koskevat toistuvat perustelut yhdeksi perusteluksi. (Govier 1997, 29.) Numeroin perusteet (P1, P2, P3,...Pn) ja myös vastaväitteet ja johtopäätökset samaa merkintätapaa käyttäen. Argumentin kokonaisuuden muodostettuani palasin vielä lukemaan alkuperäisen asiakirjatekstin uudelleen, tarkistaakseni olenko onnistunut tuomaan argumenttirakenteeseen tekstin olennaisimmat sisällöt. (Govier 1997, 410–411.)

Wellman ei omassa teoriassaan esittänyt ratkaisua konduktiivisen argumentin kuvantamiseen (Jin 2011, 17). Konduktiivisen argumentin eri näkökulmia punnitsevan rakenteen muotoilu kaaviomaiseen muotoon onkin todettu haasteelliseksi. Argumenttityypin ymmärrettävyyden näkökulmasta konduktiivisen argumentin rakenne tulisi ymmärtää ennemminkin keskenään kilpailevien argumenttien ja väitteiden kokonaisuutena, yhden yksittäisen argumentin sijaan. (Bailin & Battersby 2015, 73; Govier 1997 29–30; Freeman 1991, 8; Hansen 2011, 35.) Wellman (1971, 57) ja Govier (1997, 394–395) kuitenkin vastustavat tätä näkemystä, sillä kon-

duktiivisen argumentin vahvuus on kytköksissä eri näkökulmien ja perusteiden kokonaisuuteen. Argumenttia arvioidaan perusteluiden kokonaisuuden kautta, eikä yksittäisen perustelun ja esitetyn johtopäätöksen suhteena (Govier 1997, 50–51).

Argumenttikaavion muodostamisen menetelmä tulee valita siten, että argumentin rakenne tulee parhaalla tavalla esiin (Jin 2011, 27). Havainnollistan kaavion muodostamisen prosessia kuvaamalla, kuinka edellä esitetyn tekstikatkelman (Esimerkki 5) asiakirjasta muodostettu argumentti siirtyy kaavion muotoon. Edellä esitetyn tekstikatkelman argumenttikaavio muodostuu laajemmasta asiakirjan tekstistä, joten siinä on elementtejä myös tekstikatkelman ulkopuolelta. Seuraavassa argumentti on pelkistetty kaavioon (Esimerkki 6), jossa Koska-otsikon alla esitetään perustelut, Joskin-otsikon alla vastaväitteet ja johtopäätös esitetään kaavion alaosassa. Kaavio nostaa esiin argumentin moniulotteisuuden. Sosiaalityöntekijä ohjaa isää päihdehoitoon, koska juominen on vaaraksi lapsen kehitykselle. Isä ei koe hoidolle tarvetta. Kynnys lapsen sosiaalihuollon asiakkuuteen ei kuitenkaan argumentissa ylity, alkoholin käytön haitallisuudesta huolimatta. Olen ryhmitellyt perustelut ja vastaväitteet suhteessa johtopäätökseen lapsen asiakkuudesta, eivätkä perustelut siksi asetu aina täysin loogisesti palveluihin ohjaamisen johtopäätökseen nähden.

Esimerkki 6:

Argumentin analyysissä on tärkeää ymmärtää paitsi perusteluiden ja johtopäätöksen, myös perusteluiden keskinäinen suhde. Perustelut voivat olla joko toisiinsa liittyviä (linked) tai rakenteeltaan itsenäisiä, eli konvergenttejä (convergent). Toisiinsa liittyvien perusteluiden rakenteessa esitetyt perustelut ovat toimivia vain yhdessä esitettyinä, kun taas itsenäisen rakenteen perusteluissa yksittäisiä perusteluita voidaan jättää pois, menettämättä argumentin logiikkaa, vaikka argumentin vahvuus saattaakin kärsiä. (Walton 1996, 79–80; Govier 1997, 50–51.) Argumentoinnin teorian piirissä on kuitenkin pohdittu laajalti sitä, milloin esitetty peruste on aidosti itsenäinen ja milloin puolestaan erilliset perusteet toimivat toisiinsa liittyneinä johtopäätöksen perustana. Kysymys on vielä ratkaisematon (Freeman 1991, 9–11.) Argumentin esittäjä signaloi vain harvoin, mieltääkö hän perusteet toisiinsa liittyviksi vai itsenäisiksi perusteiksi (Hitchcock 2013, 202).

Analyysissäni tein päätöksen, että esitän perustelut toisiinsa liittyvinä tekijöinä, jotka toimivat argumentissa johtopäätökseen johtavana kokonaisuutena. En tutkimuksessani ryhdy näitä kytköksiä tarkemmin analysoimaan. Argumenttikaavioissa olen ryhmitellyt esitetyt perusteet allekkain ja vastaväitteet allekkain omaksi kokonaisuudekseen. Merkitsemistapa poikkeaa Govierin (1997, 391) tavasta ja muistuttaa lähinnä Freemanin (2011, 140) muotoilemaa kaaviota. Omassa kaaviossani esitän Freemanista poiketen perusteet kokonaisuutena, enkä erillisinä kokonaisuuksina. Muodostettuani kaikista asiakirjoista pelkistetyt argumentit, asetin alkuperäisen aineistoni sivuun ja aloin analysoida aineistoa pelkistettyjen argumenttien avulla, etsien niistä yhtäläisyyksiä ja tyypillisiä rakenteita. Tämän prosessin olen sanallistanut tutkimukseni tuloksiksi.

7.3 Eettiset kysymykset

Tutkimuksen eettiset kysymykset ovat läsnä tutkimusprosessin joka vaiheessa ja ne liittyvät hyvän tieteellisen käytännön periaatteiden noudattamiseen (Kuula 2011, 25–26, 42). Ihmistieteissä tutkimuksen kohteina olevien ihmisten kannalta tärkeitä eettisiä periaatteita ovat vahingon välttämisen-, oikeudenmukaisuuden- sekä autonomian ja yksityisyyden kunnioittamisen periaatteet. Erityinen eettinen vastuu omassa tutkimuksessani muodostuu siitä näkökulmasta, että asiakirjojen kirjoittajat tai perheet eivät ole itse saaneet päättää, osallistuvatko he tutkimukseen, vaan asiakirjat on luovutettu tutkimuskäyttöön julkisen organisaation lupamenettelyn myötä. (Kuula 2011, 42, 44, 74, 161.)

Keskeinen kysymys tutkimukseni eettisissä kysymyksissä perheiden osalta on heidän yksityisyytensä suoja (Kuula 2011, 44–46). Tutkimuksessani en tuo esiin, mistä kaupungista aineisto on saatu, jotta perheitä ei voisi tutkimusraportista tunnistaa. Saamani tutkimusaineisto oli valmiiksi anonymisoitu, joten itsellenikään ei ole tietoa perheiden henkilöllisyyksistä. Muokkasin ja valikoin tutkimusraporttiin valittuja tekstiotteita jonkin verran tunnistettavuuden minimoimiseksi. Tutkimuksen valmistuttua tuhosin tutkimusaineiston, jotta se ei voisi joutua muiden henkilöiden käsiin. (Kuula 2011, 57, 79, 167–168.) Olen ottanut tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen osaksi sosiaalisen konstruktivismin näkökulman. Tällä valinnalla

olen halunnut korostaa, että tutkimuksen kohteena eivät ole asiakirjoissa esiintyvien perheiden tilanteet, vaan asiakirjatekstien oma todellisuus, joka on rakennettu sosiaalityön tarkoituksien viestikanavaksi.

Tutkimukseni tarkoituksena ei ollut myöskään tutkia, ovatko sosiaalityöntekijöiden tekemät päätökset ja arviot oikeita tai väriä. En halua kritisoida asiakirjatekstejä kirjoittaneita henkilöitä, varsinkaan kun he eivät itse ole saaneet tehdä päätöstä tutkimukseen osallistumisesta. Olisin tietenkin voinut toteuttaa tutkimukseni myös muihin menetelmin. Olisin esimerkiksi voinut kerätä tutkimusaineiston pyytämällä sosiaalityöntekijöitä laatimaan kirjallisia yhteenvetoja heille esitetystä fiktiivisestä tilanteesta, mutta tämä toimintatapa ei mielestäni olisi tarjonnut aitoa käytännön kehittämisen näkökulmaa yhteenvetojen argumentoinnin laadun parantamiseen, jonka arvioin olevan eettisesti perusteltu tavoite tutkimukselle. Myöskään sosiaalityöntekijöiden omaan valikointiin perustuva asiakirjojen kerääminen tutkimusaineistoksi ei mielestäni olisi ollut aineiston monipuolisuuden näkökulmasta perusteltu valinta.

Haluan aineiston keräämisen valintoihin iittyen kohdella tekstien kirjoittajia tutkimuksessani kunnioittavasti. Tutkijana pyrin olemaan kriittinen, mutta olen myös halunnut nostaa esiin tutkimukseni teoreettisessa osuudessa niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat sosiaalityöntekijöiden argumentoinnin mahdollisuuksiin arviointityön arjessa. (Kuula 2011, 46.) Sosiaalityöntekijöiden mahdollisuudet käyttää aikaa laadukkaan kirjallisen yhteenvedon laatimiseen ovat rajalliset ja työn arki on monesti kiireistä. Pyrin tutkimuksessa toimimaan nämä realiteetit ymmärtäen. Tutkimukseni toteuttamista ja aineiston analyysia ohjaava periaatteeni on ollut myös usko siihen, että sosiaalityöntekijät pyrkivät argumentoinnissaan toteamaan asioita, joihin he itse uskovat ja tekemään näiden pohjalta järkeviä ratkaisuja (Kakkuri-Knuutila & Halonen 1998, 84).

Govier (1997, 410) kannustaa argumenttien tutkijaa aineistonsa empaattiseen lukemiseen. Analysoitavaa tekstiä tulisi lukea kirjoittajan ajatteluun samaistuen (Kakkuri-Knuutila & Halonen 1998, 60). Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että tutkijan tulisi hyväksyä kaikki aineistossa esitetyt väitteet sellaisinaan. Tekstien ja argumenttien tutkimukseen liitetään empaattisuuden lisäksi myös kriittisyyden käsite. Kriittisyyttä ei kuitenkaan tule samaistaa kri-

tiikkiin, vaan nähdä se ennemminkin pyrkimyksiksi ymmärtää tekstin taustoja ja pohjimmaisia merkityksiä. (Heikkinen 2002, 22; Blair 2012, 41–42.) Tutkimusraportissani pyrin tuomaan vaihteittain, tekstiotteita esittäen ja perustellen esiin ne tulkinnat, joita olen tekstistä tehnyt. Näin myös tutkimusraportin lukijan on mahdollista arvioida tekemieni tulkintojen prosessia ja luotettavuutta kriittisesti. On muistettava, että tekstiä voidaan tulkita useasta eri näkökulmasta, joten siitä voidaan esittää useita erilaisia tulkintoja (Kakkuri-Knuuttila & Ylikoski 1998, 31; Kuula 2011, 44). Tiedostan tutkijana sen tosiasian, että olen tekstin lukijana tekstin kirjoittajan ohella aktiivinen toimija, joka rakentaa tekstistä oman käsityksensä, joka ei välttämättä ole yhteneväinen tekstin kirjoittajan päämäärien kanssa (Taylor 2008, 36).

Eettisenä näkökulmana on huomioitava myös tutkijan oma suhde aineistoon ja tutkimuksen kohteeseen. Kriittisen tekstin tutkimuksen vaatimuksena on, että tutkijan tulee tiedostaa omat lähtökohtansa lukijana ja tarkastella niitä analyyttisesti (Heikkinen 2000, 17). Luin tekstejä paitsi tutkijana, myös palvelutarpeen arvioita työkseni kirjoittavana sosiaalityöntekijänä. Minulla ei ole suoraa yhteyttä tutkimusaineiston luovuttaneeseen kaupunkiin työsuhteen tai muun vastaavan yhteyden myötä, mutta aihe on minulle käytännön työkokemuksen myötä hyvin tuttu. Omien roolien ulkopuolelle asettuminen ei ole mahdollista, mutta olen pyrkinyt asettumaan ennen kaikkea tekstien tutkijan rooliin, kohdistamalla huomioni vain tekstiin, pohtimatta tehtyä arviointia käytännön asiakastyön toteuttamisen näkökulmasta. Mielestäni on myös tärkeää, että sosiaalityössä pystytään suhtautumaan kriittisesti ja reflektiivisesti omiin ammatillisiin teksteihin ja muodostamaan niistä tietoa toiminnan kehittämiseksi. Sosiaalityön ammatillisesta taustasta on tutkimuksessa toisaalta myös hyötyä, sillä ammatillisen kontekstin, termistön ja kielen tuntemus voivat auttaa analysoitavan tekstin ymmärtämistä (Floersch 2000, 173). Tästä näkökulmasta muodostuva tutkimuksen luotettavuus on osa tutkimuksen eettistä toteutusta.

8 Tutkimuksen tulokset

8.1 Tutkimusaineiston johtopäätösten eri tyypit

Palvelutarpeen arvioinnin asiakirjojen pääargumenttina voidaan pitää sosiaalityöntekijän ratkaisua siitä, onko lapselle tarpeen aloittaa lastensuojelun asiakkuus, jatkaa palvelutarpeen arvioinnin myötä käynnistynyttä sosiaalihuollon asiakkuutta vai voidaanko lapsen asiakkuus sosiaalihuollossa päättyä. Yksioikoisesti näiden ”kyllä tai ei” johtopäätösten tulkinta ei olisi sosiaalityön tiedon tuottamisen näkökulmasta mielekästä. Palvelutarpeen arvioinnin asiakirjat sisältävät lapsen asiakkuudesta tehtävien ratkaisujen lisäksi myös muita argumentteja. Aineiston analyysissä on tarpeen käsitellä tekstejä myös pääargumenttia yksityiskohtaisemalla tasolla. Valitsemani toimintatapa ei ole argumentoinnin teorian mukainen, sillä argumentoinnin teorian periaatteista poiketen, kiinnitän huomioni vain argumentin johtopäätöksiin, enkä argumentin kokonaisuuteen perusteluineen. Tekemäni ratkaisu perustuu tutkimuksen sosiaalityön teorettiseen orientaatioon. On tärkeää muodostaa tietoa siitä, minkälaisiin asioihin sosiaalityöntekijät palvelutarpeen arvioinnin teksteissä ottavat kantaa.

8.1.1 Määritelmät ja arviot

Fahnestockin ja Secorin (2004) teorian avulla määritelmiksi ja arvioiksi tulkitsemani johtopäätökset kuvasivat pääosin lapsia, vanhempia ja perheen keskinäisiä vuorovaikutussuhteita. Lisäksi sosiaalityöntekijät esittivät arvioita ja määritelmiä perheen tukiverkostosta, arvioinnissa havainnoidusta perheen yleisestä tilanteesta ja tekivät palvelutarpeen arviointiin liittyvän lainsäädännön mukaisia määritelmiä. Lain tulkintaan liittyvissä johtopäätöksissä sosiaalityöntekijä totesi ”Lapsi ei ole sosiaalihuoltolain mukaisen erityisen tuen tarpeessa.” tai ”Lapsi on erityistä tukea tarvitseva lapsi”.

Pääpaino määrittävissä ja arvioivissa johtopäätöksissä oli vanhemmuuden ja lapsen kuvauksissa. Kuten myös aiemmissa tutkimuksissa on todettu, pääpaino lasten tilanteiden arviointityössä kohdistui palvelutarpeen arvioinnin asiakirjoissa vanhemmuuden ja vanhempien toiminnan arviointiin (ks. Leviner 2011, 319; Holland 2004, 92–96). Johanna Woodcock

(2003, 94–96) totesi, että sosiaalityöntekijöiden vanhemmuuden arvioinnissa korostuvat lapsen vaaroilta suojaamisen rooli, kehityksellisiin tarpeisiin vastaamisen rooli, säännöllisen hoivan ja arjen tarjoaminen sekä vanhemman emotionaalinen sensitiivisyys ja läsnäolo. Samankaltaiset näkökulmat esiintyivät myös omassa tutkimusaineistossani. Vanhemman rooli lapsen tilanteen turvaajana korostui arvioissa, joissa perhettä oli kohdannut yllättävä tai uhkaava tapahtuma tai jos toisen vanhemman arvioitiin aiheuttavan lapselle vaaraa. Näissä tilanteissa vanhemmuuden arvioinnissa korostui se, miten vanhempi oli tilanteessa kyennyt huomioimaan lapsen tarpeet ja turvallisuuden. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 7) sosiaalityöntekijä esittää arvionsa äidin toiminnasta tilanteessa, jossa perheen isän alkoholinkäyttö oli johtanut useita kertoja hyvin vaarallisiin tilanteisiin perheen kotona. Kun äiti suojaa lapsia muuttamalla heidän kanssaan pois perheen yhteisestä kodista, hän toimii lasten edun mukaisesti.

Esimerkki 7: Lasten äiti on tuonut selkeästi esille, että mikäli isä aloittaa alkoholinkäytön, hän ja lapset muuttavat kotoa. Tämä äidin päätös on työntekijöiden näkemyksen mukaan lasten edun mukainen. (18)

Vanhemman ja lapsen emotionaalisesta suhteesta esitettiin aineistossa paljon arvioita. Sosiaalityöntekijät nostivat teksteissään esiin arvioita siitä, kuinka tärkeä lapsi on vanhemmalle ja kuinka vanhemmat huomioivat lapsia kotikäyntien ja arviointitapaamisten aikana. Positiivinen vanhemmuuden määritelmä muodostui aineiston teksteissä kuvauksena siitä, kuinka perhe on vanhemmalle tärkeä ja kuinka vanhemmat haluavat lapselle hyvää. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 8) sosiaalityöntekijä arvioi vanhempien suhdetta lapseen tilanteessa, jossa palvelutarpeen arviointi on käynnistynyt äidin psyykkisten ongelmien ja lapsen päiväkotiin viemisen vaikeuksien vuoksi. Arjen rutiinien vaikeudesta huolimatta, sosiaalityöntekijä nostaa esiin vanhempien välittävän suhtautumisen lapseen.

Esimerkki 8: [Lapsi] on vanhemmilleen tärkeä ja rakas poika ja vanhemmat puhuivat [lapsesta] lämpimästi. Äiti vaikutti tasapainoiselta ja huolehtivalta vanhemmalta, vaikka onkin ajoittain väsynyt ja uupunut. (14)

Vaikka arviot ja määritelmät perheen tunnesiteistä ilmaistiin pääosin vanhemman suhteena lapsen, aineistosta oli löydettävissä myös muunlaisia johtopäätöksiä perheenjäsenten keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 11) sosiaalityöntekijä arvioi perheen sisäistä vuorovaikutusta tilanteessa, jossa äidin alkoholinkäyttö on ollut palvelutarpeen arvioinnin käynnistymisen syy. Sosiaalityöntekijä ei arvioi yksinomaan vanhemman vuorovaikutustapaa, vaan suhdetta, jossa lapset ja äiti ovat vastavuoroisessa kontaktissa.

Esimerkki 11: Äidin ja lasten keskinäinen vuorovaikutus on luontevaa ja heidän välillään vaikuttaa olevan lämmin yhteys. Perheellä vaikuttaa olevan hyvä vuorovaikutus keskenään. (6)

Sosiaalityöntekijöiden tekemä painotus vanhemman ja lapsen emotionaalisen suhteen merkityksestä lapsen kasvulle on todettu myös aiemmissa tutkimuksissa. Emotionaalinen suhde saa sosiaalityöntekijöiden arvioissa painavamman arvon, kuin esimerkiksi kodin siisteystaso. (Daniel 2000, 99–103; Holland 2004, 92–96.) Omassa aineistossani vanhemman arjen toimintakyky oli myös keskeisessä roolissa johtopäätöksissä. Vanhemman ongelmat itsessään eivät vaikuttaneet olevan arvioinnin kohteena, vaan ennemminkin se, miten he kykenivät suoriutumaan vanhemman velvollisuuksista ongelmistaan huolimatta. Emotionaalisen suhteen merkityksen ohella rajojen asettaminen ja säännöllisen päivärytmin tarjoaminen lapselle korostuivat arvioissa. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 9) sosiaalityöntekijä määrittää vanhempien toimintakykyä kasvattajina arvioinnissa, joka on käynnistynyt perheen arjen hajanaisuuteen ja vanhempien toimintaan liittyvän huolen vuoksi.

Esimerkki 9: Vanhemmilla ei vaikuta olevan lahjomisen lisäksi muita keinoja rajata ja ohjata [lasta]. (15)

Arjen toimintakyvyn ja kasvattajan roolin lisäksi sosiaalityöntekijät esittivät johtopäätöksiä siitä, kuinka vanhempi heidän arvionsa mukaan kykenee havainnoimaan lapsen yksilöllisiä ja ikätason mukaisia tarpeita. Vanhemman kyky nähdä lapsi tietyn ikäisenä yksilönä ja persoonana määrittyi aineistossa positiiviseksi vanhemmuudeksi. Woodcock (2003, 95) toteaa, että jos lapsi ei kehity ikätasoisesti, voidaan sen tulkita johtuvan vanhemman kyvyttömyydestä tarjota lapselle ikätasoisia oppimisen mahdollisuuksia. Toisaalta kysymys liittyy myös siihen, että vanhempi kykenee arvioimaan esimerkiksi lapsen ikätason vaatiman valvonnan

määrää. (Woodcock 2003, 95.) Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 10) sosiaalityöntekijä esittää arvionsa vanhemman kyvystä huomioida lapsen ikätaso lelujen tarjoamisen muodossa.

Esimerkki 10: Kotikäynnillä työntekijät havainnoivat äidin ja lasten välien olevan lämpimien ja äiti on huolehtinut lasten ympäristön virikkellisyydestä. Lelut olivat lapsille sopivia, heidän aistejaan harjaannuttavia leluja. (4)

Vanhemmukseen liittyen aineistossa arvioitiin ja määritettiin myös sitä, miten perheenjäsenet ovat kyenneet keskustelemaan keskenään perheen tilanteesta. Keskeiseksi perhe-elämän taidoksi muodostettiin aineiston teksteissä se, että ongelmista keskustellaan perheessä avoimesti ja ilman ristiriitoja. Aineistossa arvioitiin etenkin sitä, miten vanhemmat ovat kyenneet toimimaan sovussa lapsen asioista sovittaessa. Vanhempien keskinäinen puhumattomuus, riitaisuus ja yhteisten näkemysten puute määritettiin teksteissä lapsen hyvinvointia uhkaavaksi olosuhteeksi. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 12) sosiaalityöntekijä tuo esiin huolensa vanhempien toiminnasta tilanteesta, jossa he puhuvat negatiiviseen sävyyn toisistaan lapselle.

Esimerkki 12: Työntekijöille jäi tuolloin huoli isän ja äidin välisestä luottamuspulasta ja toisen vanhemman mahdollisesta arvostelusta pojan kuullen. (26)

Perheen keskinäisen vuorovaikutuksen ja suhteiden lisäksi aineistossa arvioitiin ja määritettiin myös luonnollisen tukiverkoston mahdollisuuksia ja roolia perheen tukemisessa. Sukulaiset ja läheiset toimivat johtopäätöksissä positiivisina tekijöinä perheen tilanteessa. Kun perheellä on tukenaan läheisiä, yhteiskunnan tarjoamien palveluiden ja tuen tarve vähenee. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 13) sosiaalityöntekijä esittää arvion, että vanhempien toimintakyvyn lisäksi läheisverkosto voi tukea perhettä, joten sosiaalihuollon asiakkuudelle ei ole tarvetta.

Esimerkki 13: Palvelutarpeen arvioinnin laatijat toteavat, että vanhemmat ovat kyvykkäitä hakemaan apua itselleen ja pojilleen kun sitä tarvitsevat. Molemmilla vanhemmilla on hyvä tukiverkosto voimavaranaan. Sosiaalihuollon asiakkuus voidaan lopettaa. (17)

Lapsen turvaamisen, rajojen asettamisen, emotionaalisten aspektien ja ikätasotekijöiden huomioimisen lisäksi myös vanhempien tuen vastaanottamisen motivaatio ja kyky nostettiin arvioinnin teksteissä esiin. Kyseessä voi olla pohjoismainen lasten tilanteiden arviointityön piirre, sillä myös Pernilla Leviner (2011, 320–321) totesi, että ruotsalaisessa lastensuojelutyössä painottuu vanhempien tuen vastaanottamisen ja muutoksen motivaation selvittämiseen liittyvä työskentely. Vanhempia koskevissa määritelmä- ja arvio johtopäätöksissä sosiaalityöntekijät toivat aineistossani esiin arvioita vanhempien kyvykkyydestä hakea omatoimisesti apua ja toisaalta, ovatko he halukkaita ottamaan apua vastaan. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 14) sosiaalityöntekijä esittää johtopäätöksen vanhempien toimintakyvystä avun hakemisessa toisen vanhemman mielenterveysongelmaan liittyneen palvelutarpeen arvioinnin päätteeksi. Kun vanhemmat ovat toimintakykyisiä, ei myöskään sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakkuutta tarvita.

Esimerkki 14: Vanhemmat osaavat hakea ja ottaa tukea vastaan hyvin. Vanhemmat ovat tavanneet [sairaalan] sosiaalityöntekijää kerran ja voivat ottaa häneen uudestaan yhteyttä tarvitessaan. (13)

Muutosmotivaation ohella aiemmissa arviointityötä koskevissa tutkimuksissa on pohdittu vanhempien ja sosiaalityöntekijän keskinäisen yhteistyösuhteen piirteiden arviointia vanhemmuuden arvioinnin osana. Sally Holland (2004, 60–62) toteaa, että lapsia ja heidän perheitään koskevassa arviointityössä sosiaalityöntekijät kiinnittävät huomiota paitsi vanhemmuuden taitoihin ja ominaisuuksiin sekä heidän muutospotentiaaliinsa, myös vanhempien kykyyn tehdä yhteistyötä arviointiprosessin aikana. Sosiaalityöntekijöillä on tapana yhdistää vanhempien suhtautuminen arviointiprosessiin heidän kykyynsä huolehtia lapsesta. Vuorovaikutuksessa aktiivisen vanhemman arvioidaan olevan motivoitunut muutokseen ja yhteistyön sujuvuus tulkitaan myös kyvykkyydeksi suoriutua vanhemmuudesta. (Holland 2004, 60–62; Munro 1999, 753.) Vanhemman omaksuessa sosiaalityöntekijän hänestä tekemän putteellisen vanhemman määritelmän, tulkitaan vanhempi vastaanottavaiseksi tuelle. Apua vastustavat vanhemmat määrittyvät toivottomiksi tapauksiksi. (Woodcock 203, 98; Hiitola 2015, 200–201.)

Omassa aineistossani vanhempien yhteistyökykyisyyden arvio ei tullut juurikaan esiin argumentoinnissa. Tämä voi johtua osaltaan siitä, että yhteistyökyvyn tulkintaa tehdään vasta silloin, kun kyse on vanhempien ja perheiden itsemääräämisoikeuteen puuttuvista lastensuojelun kontrollitoimista. Omassa aineistossani yhteistyökykyisyyden sijaan johtopäätöksenä otettiin kantaa ennen kaikkea vanhempien motivaatioon ottaa tukea vastaan. Tämä johtopäätös ohjasi ratkaisuja lapsen sosiaalihuollon ja lastensuojelun asiakkuuden aloittamisesta. Jos vanhemmat eivät kokeneet tukea tarpeelliseksi, myöskään sosiaalityöntekijä ei pääosin nähnyt lapsen asiakkuutta sosiaalihuollossa tai lastensuojelussa tarpeelliseksi. Myös Levinerin (2011) tutkimuksessa vanhempien mielipide vaikutti olevan painavammassa asemassa lapsen tilanteeseen verrattuna.

Vaikka lapsen tilanne ei muodostanut aina argumentin painavinta elementtiä, lapset olivat läsnä aineistoni teksteissä. He esiintyivät asiakirjoissa omina kertojajäinänsä. Lapset kertoivat teksteissä arjestaan ja ajatuksistaan. Lasten osalta teksti ei useinkaan muodostunut johtopäätöksen kaltaiseksi arvioksi tai määritelmäksi. Teksti määrittyi ennemminkin selittäväksi kuvaukseksi tilanteesta, ei niinkään eksplisiittiseksi argumentoinniksi, kuten vanhemmuuden kohdalla. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 15) sosiaalityöntekijä kuvaa lapsen näkemystä omasta tilanteestaan. Tekstikatkelma ei muodosta suoranaista johtopäätöstä lapsen vuorovaikutustaitojen kuvausta lukuun ottamatta, vaan kuvaa lapsen tilannetta ja lapsen kertomaa ennemminkin selittävän tekstin muodossa.

Esimerkki 15: Kotikäynnillä [lapsi] jutteli mukavasti työntekijöiden kanssa. Hän kertoi, että häntä mietityttää koulun jatkaminen. [Lapsi] kertoo: ensin lähti motivaatio, sitten tuli poissaoloja ja sitten hän jäi jälkeen monissa aineissa. [Lapsi] miettii koulun keskeyttämistä, mutta hän on kahden vaiheilla mitä tehdä [opiskeluala] opintojen kanssa. [Lapsi] on tavannut kuraattorin, mutta hänelle ei ole selvää mitä koulunkäynnistä on sovittu. (1)

Lapsista esitettiin aineistossa pääosin positiivisia johtopäätöksiä. Positiiviset luonnehdinnat koskivat etupäässä lapsen persoonaa ja olemusta, josta sosiaalityöntekijä oli muodostanut vaikutelman lapsen tapaamisen perusteella. Arviot loivat mielikuvia terveistä ja pärjävistä yksilöistä. Seuraava arvio (Esimerkki 16) edustaa tyyppillistä sosiaalityöntekijän kirjoittamisen tapaa.

Esimerkki 16: [Lapsi] on viehättävä ja tarmokas nuori nainen. (30)

Lapsia kuvaavat positiiviset johtopäätökset muodostivat tekstin pääargumenttiin perusteluita ja vastaväitteitä vastapainoksi vanhempien ongelmille. Hiitola (2015, 228–229) havaitsi huostaanoton asiakirjateksteistä, että esimerkiksi lapsen hyvä koulumenestys voi kuvainnollisesti kumota vaikean kotitilanteen ja vanhempien ongelmat. Myös Jane Thomas ja Sally Holland (2010, 2630) ovat todenneet, että lapsen kuvaus toimii sosiaalityöntekijän argumentoinnin keinona perheen tilanteita koskevissa ratkaisuisissa. Kun lapsi on viehättävä ja menestyy koulussa, vanhempien ongelmat näyttävät argumentissa kutistuvan. Persoonan kuvausten lisäksi myös lapsen suhtautumisesta omaan vanhempansa tehtiin arvioita. Lapset kuvattiin suhautuvan suopeasti ongelmaisiin vanhempiinsa, vaikeuksista huolimatta. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 17) sosiaalityöntekijä arvioi lapsen suhdetta äitiinsä tilanteessa, jossa lapsi on joutunut muuttamaan pois kodistaan äidin päihteidenkäytön vuoksi.

Esimerkki 17: Työntekijöille jäi vahva tunne siitä, että [lapsi] paljon välittää äidistään ja toivoo äidin pystyvän muuttamaan siten, että hänen ja äidin välit korjaantuisivat ja tapaamiset voisivat onnistua hyvin. (16)

Aino Kääriäinen (2006, 65–66) totesi lapsen iän muokkaavan lapsen roolia sosiaalityön teksteissä. Nuorempien lasten kohdalla sosiaalityöntekijän huomio kiinnittyy vanhempien käyttäytymiseen, kun taasen vanhemmat lapset kertovat omalla äänellään tilanteestaan. Aineistossani nuorempien lasten kohdalla sosiaalityöntekijät tekivät johtopäätöksiä lähinnä ikätasoisesta toiminnasta. Myös Hollandin (2001, 336–337) tutkimuksessa todettiin, mitä nuorempi lapsi on, sitä vahvemmin häntä arvioidaan ulkokohtaisesti ikätasoisena kehityksen näkökulmasta ja yksinomaan suhteessa vanhempaan. Pienten lasten kohdalla johtopäätökset koskivat myös vaikutelmaa siitä, olivatko lapset hyvin hoidetun oloisia. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 18) sosiaalityöntekijä esittää johtopäätöksen kotikäynnin yhteydessä tehdyistä arvioista alle 1-vuotiaasta lapsesta.

Esimerkki 18: [Lapsi] vaikutti tapaamisessa reippaalta ja ikätasoisesti kehittyneeltä tytöltä. [Lapsi] on kummallekin vanhemmalle tärkeä ja rakas. (7)

Lapsista, joiden käytöksestä tai psyykkisestä hyvinvoinnista oli huolta, tekstien kuvaus keskittyi lapsen toiminnan kuvaamiseen. Aineistoni perusteella monimutkaistuneissa tilanteissa sosiaalityöntekijän johtopäätökset siirtyivät kuvaamaan konkreettisesti lapsen ongelmallista käytöstä, persoonaa kuvaamatta. Saman havainnon on tehnyt myös Kataja (2012, 177–178), joka havaitsi, että lastensuojelun huostaanottoon liittyvissä asiakirjoissa katse siirtyy hiljalleen lapsen oireilun pahentuessa lapsen kotioloista vain lapsen käytöstä koskeviksi havainnoiksi. Lapsen oireilun vakavoituessa ei enää tarkastella kotiolojen vaikutuksia lapseen, vaan pääosin lapsen toimintaa. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 19) sosiaalityöntekijä esittää kokoavan arvion lapsen käytöksestä.

Esimerkki 19: [Lapsi] ei itse hallitse käyttäytymistään ja tunnetilojaan. (26)

Oireilevien lasten persoonan kuvauksia esitettiin argumentoinnissa vähän ja teksti keskittyi heidän oireidensa kuvaukseen. Vanhempien persoonasta ei esitetty aineiston teksteissä arvioita, vaan heidän kohdallaan arvio kytkeytyi vain vanhemmuuden osa-alueiden ja ongelmien arviointiin. Tässä mielessä lasten rooli argumentoinnissa oli vanhempiin nähden erilainen.

8.1.2 Syysuhteet

Syysuhteiden esittäminen ei ollut aineistossani tyypillistä. Argumentoinnin teorian näkökulmasta tämä piirre on ymmärrettävä, sillä argumentoinnin teoriassa suhtaudutaan kriittisesti syysuhteiden esittämiseen. Heikoin perustein esitetty kausaalisuhde on yksi argumentointivirheen muoto. Heikosti esitetyn kausaalisuhteen perustelut voidaan tulkita anekdotaalisiksi huomioiksi, joiden pohjalta ei tulisi vetää johtopäätöksiä. (Johnson & Blair 1994, 65–75.) Argumentoinnin teorian näkökulmasta sosiaalityöntekijät ovat haasteellisessa roolissa. Heidän tulisi kyetä muodostamaan jonkin asteinen kausaali- tai korrelaatio suhde lapsen tilanteen ja hänen kasvunsa ja kehityksensä vaarantumisesta, sortumatta tarpeettomiin yleistyksiin (Araneva 2016, 162–163.) Joitakin yhteyksiä sosiaalityöntekijät kuitenkin aineistossani muodostivat. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 20) sosiaalityöntekijä esittää syysuhdetta kuvaavan johtopäätöksen lapsen käytöksen ja arjen rakenteista syrjäytymisen

välille. Kausaalisuhteen asettaminen ei ole ehdoton, vaan sosiaalityöntekijä tuo esiin, että yhteys voi olla mahdollinen.

Esimerkki 20: Sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan [lapsen] päihde-
myönteisyys ja kannabiksenkäyttö voi olla syrjäyttämässä häntä koulunkäynnistä
ja normaalista viikkorytmistä. (1)

Toisaalta sosiaalityöntekijät tulkitisivat kausaalisuhteita myös siten, että lapsen oireilu tai päihteenkäyttö ei ollut nuoren yksilöllinen ongelma, vaan liittyi koko perheen tilanteeseen. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 21) sosiaalityöntekijä tuo esiin tulkintansa lapsen oireilun yhteydestä vanhempien toimintaan ja kotitilanteeseen. Johtopäätös laajentaa työskentelyn fokuksen lapsen käytöksen ongelmallisuuden tarkastelusta laajemmin koko perhettä koskevaksi asiaksi (vrt. Kataja 2012, 177–178).

Esimerkki 21: Ensimmäiset lastensuojeluilmoitukset tulivat [lapsen] käyttäyty-
misestä ja hänen alkoholikäytöstään, mutta työntekijät kokivat, että käytös on
ollut todennäköisesti reagointia vaikeaan elämäntilanteeseen. (16)

Yhdeksi syysuhteen muodoksi voidaan tulkita myös tuen tarpeen havainnon ja tarjottavan palvelun välinen suhde. Laajemmin voidaan tulkita, että palvelutarpeen arvioinnissa impliittisenä ajatusmallina on havaitun ongelman ja siihen liittyvän palvelun tarjoamisen välinen syysuhde, vaikka näkökulmaa ei eksplisiittisesti tekstiin aina kirjoitetaakaan. Järjestelmän toimintaa ohjaa ajatus, että perheiden ongelmien eskaloituminen on ratkaistavissa heille tarjottavilla palveluilla (Harrikari 2008, 105–109). Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 21) sosiaalityöntekijä muodostaa yhteyden lapsen käytösongelman ja tarjottavan palvelun välille tilanteen ratkaisijana. Yhtä perheenjäsentä auttamalla autetaan koko perhettä, kun äiti pystyy huolehtimaan paremmin perheen pienemmistä lapsista.

Esimerkki 21: Kun [lapsen siskolle] järjestyy hänen tarvitsemansa tuki, koko perhe hyötyy siitä ja äidillä jää enemmän voimia kahden piemmän lapsen hoitoon ja huolenpitoon. (10)

Tilanteissa, joissa perheen vanhemmat olivat eroamassa, sosiaalityöntekijät muodostivat aineistossani yhteyden eron ja lasten psyykkisen oireilun välille ja korostivat vanhempien välisen yhteistyön merkitystä lasten hyvinvoinnille. Vanhempien välisen riitelyn tai väkivallan todistamisen esitettiin olevan lapsen kehitykselle haitallista. Syysuhteita esitettiin myös yleisesti lapsen kasvun ja kehityksen vaarantumisesta. Tässä johtopäätöksen tyypissä tulee esiin sosiaalityöntekijöiden sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain tulkinta. Jos lapsen kasvu tai kehitys vaarantuu, tulee lapsella olla sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakkuus (LastensuojeluL 27 §; SHL 42 §). Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 22) sosiaalityöntekijä muodostaa syysuhteen perheen ongelmallisen tilanteen ja lapsen kasvun ja kehityksen vaarantumisen välille.

Esimerkki 22: Työntekijän näkemyksen mukaan tilanteen pitkittyessä [lapsen] terve kasvu ja psyykkinen kehitys vakavasti vaarantuu. (26)

Johtopäätökset sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain tulkinnasta muodostavat syysuhteen lapsen tilanteen ja sovellettujen oikeusnormien välille. Aineistossani syysuhteen hahmottaminen jäi monilta osin tekstin lukijan oman tulkinnan varaan. Johtopäätös oli paikannettavissa lakitekstin ilmaisujen paikantamisen avulla, mutta tekstin lukijalle jäi tunne, että johtopäätökseen johtaneiden tekijöiden paikantaminen oli lukijan vastuulla. Kääriäinen (2003, 167) toteaa, että sosiaalityöntekijöille tyypillinen lakitekstin myötäily päätösten perustelemisen teksteissä on pragmaattista. Ammatillisiin fraaseihin turvautuva argumentti voi kuitenkin verhota taakseen puutteellisen ymmärryksen tai harkinnan tilanteesta (Kirkman & Melrose 2014, 57). Johtopäätöstä esitettäessä tulisi tuoda eksplisiittisesti esiin, miten esitetyt asiat ja tulkinnassa sovelletut oikeusnormit vastaavat toisiaan. Oikeustieteessä tätä lain soveltamisen prosessia kutsutaan subsumptioksi. (Virolainen & Martikainen 2010, 7.) Argumentoinnin näkökulmasta päättelysääntö jää tekstissä hämäräksi, jos syysuhteen rakentamisessa viitataan laaja-alaisesti kasvuolosuhteisiin tai perhetilanteeseen.

8.1.3 Ehdotukset

Kuten voi olettaakin, pääpaino palvelutarpeen arvioinnin johtopäätöksissä oli toimintaa ehdottavissa johtopäätöksissä. Sosiaalityöntekijät esittivät johtopäätöksiä siitä, tuleeko lapselle aloittaa lastensuojelun asiakkuus tai jatkaa sosiaalihuollon asiakkuutta. Sosiaalityöntekijät nimesivät myös palveluita, joihin vanhempien tai lapsen tulisi hakeutua. Suurin osa palveluista oli palveluita, joiden saamiseksi sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakkuus ei ollut tarpeen. Jos vanhemmat eivät itse kokeneet palveluita tarvitsevansa, kirjasi sosiaalityöntekijä omat ehdotuksensa palveluista. Vanhempia ohjattiin hakeutumaan päihde- ja mielenterveyspalveluiden piiriin, perheoikeudellisia asioita selvittämään sekä esimerkiksi parisuhdeväkivaltaan liittyviin palveluihin. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 23) sosiaalityöntekijä esittää oman ehdotuksensa palvelutarpeesta, tuoden samalla esiin, että vanhemmat eivät ole palveluita toivoneet. Lapsen asiakkuus ei jatkunut arvioinnin perusteella.

Esimerkki 23: Vanhempia on ohjattu perheasiain neuvottelukeskukseen selvittämään parisuhteeseen liittyviä kysymyksiä, mutta vanhemmat eivät kokeneet sitä tarpeelliseksi. Lapsen kasvun ja kehityksen kannalta on tärkeä, että äiti huolehtii omasta jaksamisestaan. Apua äiti voi saada esim. mielialapoliklinikalta, jossa hänellä oli aiemmin hoitokontakti. Jos vanhemmat päätyvät muuttamaan erilleen on heidän varattava aika perheoikeudelliseen yksikköön sopiaukseen lapsen tapamiseen ja asumiseen liittyvistä seikoista. Vanhempien mukaan perheellä ei ole tarvetta sosiaalihuoltolain mukaisille palveluille. (29)

Palveluihin ohjaamisen rinnalla sosiaalityöntekijät esittivät johtopäätöksiä siitä, miten vanhempien tulisi toimia. Teksteissään sosiaalityöntekijät velvoittivat vanhempia toimimaan keskenään yhteistyössä, painottivat lapsista huolehtimisen ja rajaamisen velvollisuutta ja myös velvollisuutta suojella lasta kehitystä uhkaavilta tekijöiltä. Sosiaalityöntekijät korostivat myös vanhempien velvollisuutta huolehtia itsestään ja omasta jaksamisestaan, koska siitä nähtiin olevan hyötyä lasten näkökulmasta. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 24) sosiaalityöntekijä tekee kannanoton perheen tilanteesta, jossa vanhempien riitaisista väleistä on tullut aiemminkin lastensuojeluilmoituksia. Sosiaalityöntekijän johtopäätöksenä on, että vanhempien tulisi ymmärtää jatkossa hakea tilanteeseensa apua, jotta lastensuojeluilmoituksia ei enää tulisi.

Esimerkki 24: Toiveena on, että vanhemmat osaisivat jatkossa etsiä apua ajoissa ennen kuin tilanne kriisiytyy ja johtaa uuteen lastensuojeluilmoitukseen. (7)

Vanhemmille kohdistetuissa ehdotuksissa myös selitettiin vanhemmille, mitkä asiat kuuluvat vanhempien tehtäviin ja mikä lapsen rooli perheessä on. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 25) sosiaalityöntekijä antaa ohjeen vanhemmille siitä, että perheen vanhemmat lapset eivät voi toimia nuorempien lasten hoitajina koulupäivinä.

Esimerkki 25: Vanhempien ei pidä jättää pienempiä lapsia isompien sisarusten hoitoon kun vanhemmilla on tapaamisia eri viranomaisten kanssa tai asioita hoidettavanaan. Koululaisten on tärkeää olla koulussa, eikä poissaoloja voi olla pienempien sisarusten hoitamisen vuoksi. (15)

Aineiston teksteissä vanhempia myös velvoitettiin arvioinnin johtopäätöksenä pohtimaan kriittisesti omaa käytöstään ja esimerkiksi pidättäytymään alkoholin käytöstä. Toisen vanhemman rooliksi määrittyi näissä tapauksissa lapsen suojeleminen päihteitä käyttävältä vanhemmalta. Myös Hiitola (2015, 252–253) teki omasta aineistostaan saman tulkinnan. Jos perheen isällä on ongelma, määrittyi äidin rooliksi ratkaista tilanne suojelemalla lapsia isältä. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 26) sosiaalityöntekijä velvoittaa molempia vanhempia toimimaan lasten parhaaksi.

Esimerkki 26: Isän tulee kiinnittää jatkossa huomiota omaan jaksamiseensa koko perheen hyvinvoinnin takia. (...) Isän tulee jatkossa huolehtia siitä, että hän hakee itselleen ajoissa apua jos kuormitus taloudellisissa tai muissa asioissa kasvaa. (...) Isä on käyttänyt alkoholia stressin laukaisemiseen ja alkoholin käyttö on liittynyt uhkaavaksi käyneisiin tilanteisiin, joten isän tulee miettiä alkoholinkäytön lopettamista kokonaan. (...) Äidin on toiminnassaan ensisijaisesti huolehdittava lasten turvallisuudesta. (18)

Edellä esitetyissä esimerkeissä (24–26) lapsen asiakkuus ei jatkunut lastensuojelussa tai sosiaalihuollossa. Varhainen puuttuminen perheen ongelmaan muodostui toimintaan velvoittavaksi johtopäätökseksi vanhemmille, mutta ei kuitenkaan ylittänyt puuttumisen kynnyistä sosiaalihuoltolain tai lastensuojelulain puitteissa. Vanhempien vastuun korostaminen ja esiintuominen voidaan mieltää osaksi varhaisen puuttumisen eetosta (Harrikari 2008, 125). Ohjeet

ja sopimukset vanhempien kanssa toimivat tekstissä oikeanlaista vanhemmuutta normittavina lausumina, joita noudattamalla vanhemmat varmistaisivat lapsen toivotun kasvun ja kehityksen.

Pösö (2010, 326) toteaa, että lastensuojelun institutionaalinen raja ei muodostu yksinomaan lasten ja perheiden tuen tarpeiden määrästä ja muodoista, vaan myös julkisen vallan kontrollin kohteiden valikoinnista. Kuten Mirja Satka (2009, 30) toteaa, varhainen puuttuminen taipuu moneksi. Se voi ilmetä riskien torjuntana, ennaltaehkäisevänä sosiaalipolitiikkana tai kontrolloivana vastuuttamisena. Varhainen puuttuminen vaikuttaa argumentoinnissa konkretisoituvan vanhemmuutta normittaviin kannanottoihin, joiden myötä vanhempien tulee ymmärtää käytöksensä riskit. Leviner (2011, 137) kuvaa tilaa lapsen kannalta epäsuotuisten kasvuolosuhteiden havaitsemisen ja lastensuojelun puuttumisen välillä harmaaksi alueeksi, joka rajautuu vapaaehtoisuuteen ja pakkoon. Harmaalla alueella palvelutarpeen arvioinnissa vanhemmille ehdotetaan, miten heidän tulisi toimia. Palvelutarpeen arvioinnin kontekstissa sosiaalityöntekijän puuttuminen perheen tilanteeseen konkretisoituu vanhemmuuteen liittyvien muutostarpeiden tekstuaaliseksi dokumentoinniksi (ks. Parton 2008, 258–259).

8.2 Perustelemisen näkökulmia

Eri näkökulmia punnitseva argumentointi on pohjimmiltaan hyvin yksilöllistä ja erilaisia painotuksia antavaa (Kock 2011, 68). Erittelen seuraavissa alaluvuissa toisen tutkimuskysymykseni avulla määrittämiäni perustelemisen tapoja kolmesta eri näkökulmasta. Olen muodostanut näkökulmat tutkimuksen teoreettisessa osuudessa kuvaamistani lasten ja perheiden palvelujärjestelmän keskeisistä toimintaperiaatteista. Tutkin perusteluja lapsen, vanhemman ja palvelujärjestelmän näkökulmasta. Lapsen oikeudet, vanhempien mielipiteiden kunnioittaminen ja palvelujärjestelmän sisäinen työnjako muodostavat palvelutarpeen arviointiin useita erilaisia tavoitteita. Myös Pernilla Leviner (2011, 21–22) hyödynsi saman kaltaista perspektiiviä omassa tutkimuksessaan. Tulosten esittämistapa perustuu yksittäisten argumenttien analyysiin. Jokaisella argumentilla on hyvin yksilöllinen looginen voimansa, joten yleistettäviä sääntöjä vahvaan argumentointiin on vaikeaa määrittää (Wellman 1971 68–69). Yksittäisiä argumentteja tarkastelemalla on kuitenkin mahdollista analysoida myös sosiaalityön

argumentoinnin laajempia painotuksia ja suuntaviivoja, jotka kytkevät yksittäiset argumentit laajempaan institutionaaliseen ja ammatilliseen kontekstiin. Myös Tarja Heino (1997) analysoi tutkimuksessaan lastensuojelun arviointitilanteita yksittäisinä tapauksina. Tutkimustulosten esittelyn ohessa esitetyt aineiston tekstikatkelmat ovat otteita asiakirjojen ”Työntekijän näkemys” otsikon alta. Jos tekstin lainauksessa on jätetty osa alkuperäisestä tekstistä pois, se on merkitty tekstiin (...) merkinnällä.

8.2.1 Lapseen liittyvät perustelut

Lapset olivat läsnä tutkimusaineiston argumenteissa erilaisissa rooleissa. Sosiaalityöntekijät käyttivät argumenttiensa perusteluina lapsen ongelmallista käytöstä, lapsen pärjäävyyttä ja persoonaa sekä lapsen omia mielipiteitä. Seuraavaksi esittelen argumentteja, joissa nämä eri näkökulmat tulevat esiin. Yksi aineistolle tyypillinen syy palvelutarpeen arvioinnin käynnistymiseen olivat lapsen käytösongelmat, joihin liittyi tyypillisesti koulun käynnin vaikeuksia tai lapsen päihteiden käyttöä. Näissä asiakirjateksteissä sosiaalityöntekijä punnitsi lapsen toiminnan vakavuusastetta suhteessa perheenjäsenten ja muiden ammattilaisten mielipiteisiin. Tämän lisäksi sosiaalityöntekijä arvioi vanhempien kykyä selviytyä tilanteesta omatoimisesti tai lastensuojelun ja sosiaalihuollon asiakkuuden ulkopuolisten palveluiden tuella.

Seuraavassa esimerkissä alakouluikäisen lapsen tilanteesta on tehty viimeisen 1,5 vuoden aikana lastensuojeluilmoitukseen liittyviä palvelutarpeen arviointeja kahdesti. Sosiaalityöntekijä tuo tekstissään esiin, että lapsen asiakkuus lastensuojelussa tai sosiaalihuollossa ei arviointien jälkeen aiemmin jatkunut, sillä kumpikaan eronneista vanhemmista ei katsonut tarpeelliseksi omassa kodissaan toteutettavaa perhetyötä. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 27) sosiaalityöntekijä perustelee ratkaisuaan lastensuojelun asiakkuuden aloittamisesta käyttämällä lapsen tilannetta ja vakavaa oireilua ratkaisunsa perusteluna, vanhempien tuen tarpeen kieltävien mielipiteiden saadessa tilanteessa pienemmän painoarvon.

Esimerkki 27: Koska kumpikaan vanhempi ei ole katsonut tarpeelliseksi tukea omaan perheeseensä, ei asiakkuutta sosiaalihuollossa ole aikaisemmin jatkettu. [Lapsen] ja perheen tuki on jäänyt perheneuvolan ja koulun varaan, josta on nyt otettu sosiaalihuoltoon uudelleen yhteyttä.

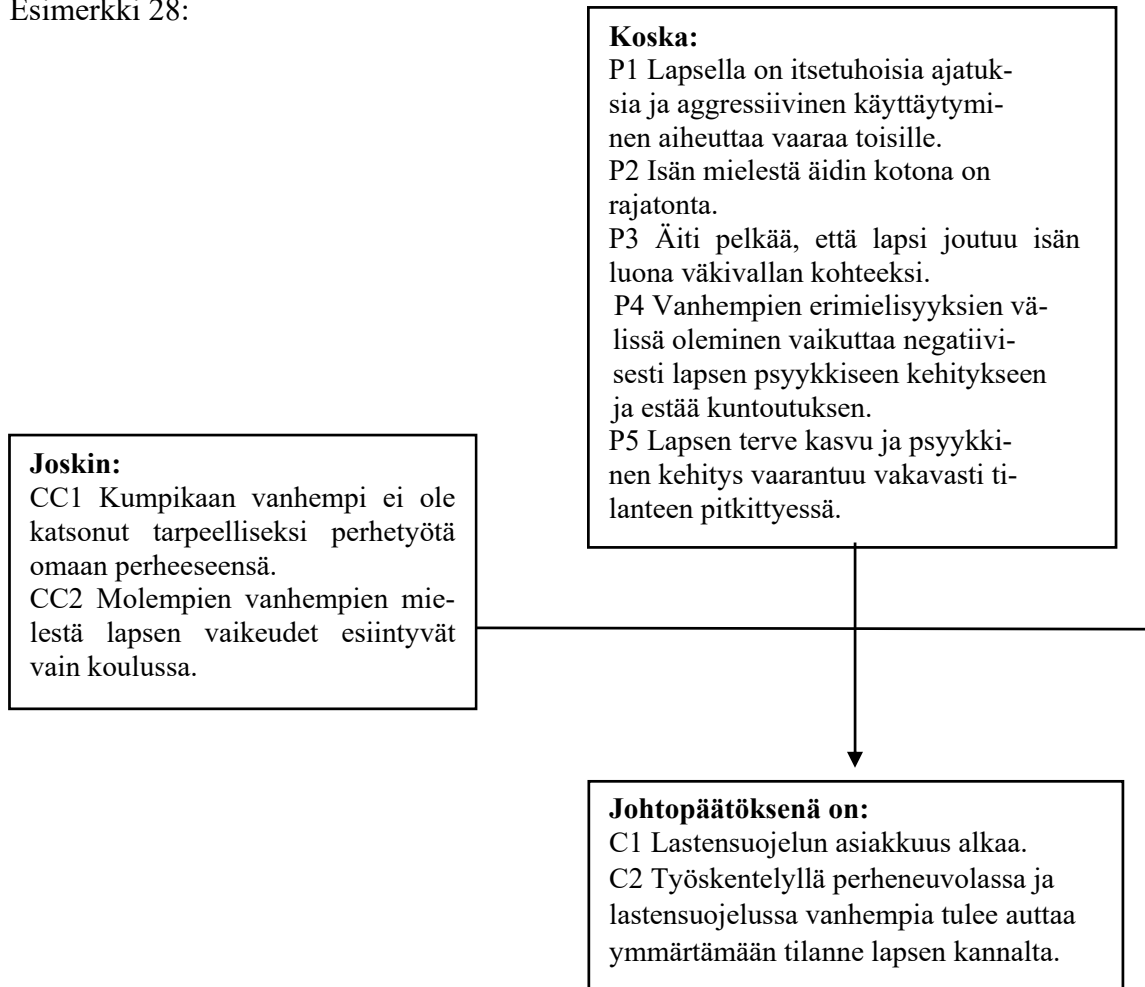
Vanhempien välinen tilanne on edelleen sama kuin aikaisemminkin. [Lapsen] tilanne, jossa hän joutuu olemaan [eronneiden] vanhempiensa välissä, vaikuttaa negatiivisesti hänen psyykkiseen kehitykseensä ja estää kuntoutuksesta hyötymisen. Esim. lastenpsykiatri [nimi] näkemyksen mukaan ei voida aloittaa terapiaa, vaikka [lapsi] sitä tarvitsee, sillä kummankin vanhemman tulisi suhtautua siihen myönteisesti ja tukea terapiassa käymistä.

Tilanne koulussa jatkuu hyvin vaikeana ja vaarana on, että [lapsi] aiheuttaa aggressiivisella käyttäytymisellään vaaraa omalle tai muiden lasten tai aikuisten terveydelle. [Lapsi] ei itse hallitse käyttäytymistään ja tunnetilojaan. Vanhempien väleissä ei ole tapahtunut muutosta. Työntekijän näkemyksen mukaan tilanteen pitkittyessä [lapsen] terve kasvu ja psyykkinen kehitys vakavasti vaarantuu, joten hänet siirretään lastensuojelun asiakkuuteen.

Asiakkaan ja sosiaalihuollon ammattihenkilön arvio 42§ mukaisen omatyöntekijän tarpeesta: Lastensuojelun asiakkuus alkaa. (26)

Seuraava argumenttikaavio (Esimerkki 28) esittää sosiaalityöntekijän muotoileman argumentin kokonaisuudessaan. Perusteluina lastensuojelun asiakkuudelle toimivat lapsen vakavammaksi muuttunut oireilu, jonka sosiaalityöntekijä tulkitsee olevan vaaraksi hänelle itselleen ja myös muille ihmisille. Lapsen käytöksen rinnalla vanhempien riitaiset välit ja kyvyttömyys tukea johdonmukaisesti lapsen tarvitsemaa kuntoutusta muodostavat painavamman kokonaisuuden, verrattuna vanhempien käsitykseen oman kotinsa tilanteesta ja tuen tarpeesta. Sosiaalityöntekijä tuo esiin, että vanhempien tilanne on pysynyt samana. Vanhempien kotitilanteet eivät ole aiemmin ylittäneet kynnystä aloittaa lapselle sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakkuutta. Sen sijaan lapsen pahoinvoinnin lisääntyminen ja kuntoutuksen toteutumisen vaikeudet muodostavat argumentissa perusteet tehdylle ratkaisulle. Argumenttikaaviossa esitetyt perustelut muodostuvat koko arviointiasiakirjan tekstistä, eivätkä siksi muodostu kaikilta osin edellä esitetystä tekstikatkelmasta.

Esimerkki 28:

Argumentti tuo esiin lastensuojelutyön monimuotoisen ja jännitteisen toimintaympäristön, joka on todettu myös aiemmissa tutkimuksissa. Vanhempien motivaatio ottaa vastaan apua ja lapsen oikeudet tukeen eivät aina kohtaa (ks. Leviner 2011, 21–22). Sosiaalityöntekijän saama tieto lapsen tilanteesta vanhempien kertomana on ristiriitaista ja hajanaista (ks. Kirkman & Melrose 2014, 4–5; Munro 1999, 748–754). Molemmat vanhemmat syyttävät toista vanhempaa lapsen laiminlyömisestä, eivät tunnista lapsen oireilua, eivätkä itse koe tarvitsevana apua. Lapsen oireilun jatkuminen ja vaaran aiheutuminen lapsen lähiympäristölle muodostaa argumentissa tulkintani mukaan perustelun, jonka perusteella lastensuojelun asiakkuus aloitetaan, sillä argumentissa sosiaalityöntekijä toteaa, että vanhempien suhteen tilanne on pysynyt ennallaan aiempiin arviointeihin nähden. Lastensuojelun työskentelyn toimintaehtotuksen muotoon asetetussa johtopäätöksessä (C2) työskentelyn fokus keskitetään kui-

tenkin vanhempiin. Lapsen hoito ja kuntoutus toteutetaan sosiaalihuollon ulkopuolisissa palveluissa, mutta vanhempia on autettava ymmärtämään lapsen tilanne, jotta lapsi voi saada apua. Arviointityöskentelyssä siirrytään lapsen oireiden vakavoituessa vapaaehtoisuuden alueelta lastensuojelun institutionaalisen rajan toiselle puolelle (ks. Leviner 2011, 137).

Edellä kuvatussa esimerkissä lapsi toimi argumentin perusteluissa hänen oireidensa kuvauksena ja vanhempien välisten erimielisyyksien uhriksi joutuneen roolissa. Lapset toimivat aineistossani myös argumentin perustelemisen tapana omien näkemystensä muodossa. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 29) sosiaalityöntekijä perustelee lapsen sosiaalihuollon asiakkuuden tarvetta. Palvelutarpeen arviointi käynnistyi lastensuojeluilmoituksesta, joka koski äidin alkoholinkäyttöä. Tekstikatkelmassa sosiaalityöntekijä tuo aluksi esiin positiivisen arvionsa perheen tilanteesta, äidin toiminnasta vanhempana ja lapsesta itsestään. Lasten ääni tuo argumentin perusteluiksi toisen näkökulman perheen tilanteeseen.

Esimerkki 29: Perheessä on monet asiat oikein hyvin. Perheellä vaikuttaa olevan hyvä vuorovaikutus keskenään, ja äiti tuntee selvästi lapsensa hyvin. Äiti pyrki tukemaan lapsia arjessa jokaisen tarpeiden mukaisesti. Äiti on läsnä arjessa hyvin tiiviisti, ja pystyy sen myötä näkemaan perheen tilanteen laaja-alaisesti. Tyttöjen koulu sujuu kaikilta osin hyvin, eikä koulun puolelta ole noussut mitään huolta perheen tilanteesta. Äidin puheista ja toiminnasta heijastuu välittävä sekä lapsia huomioiva ote kasvatukseen.

[Lapsi] on älykäs ja valloittava tyttö. Hänellä on lukuisia kiinnostuksen kohteita, ja hän on pohtinut tulevaisuuttaan myös opiskelujen ja työelämän suhteen. [Lapsi] osaa pohtia ja keskustella elämästään laaja-alaisesti, ja pystyy hyvin sanoittamaan omia ajatuksiaan ja tuntemuksiaan. [Lapsi] välittää kovasti nuoremista sisaruksistaan, mutta joutuu toisaalta ajoittain kantamaan huolta ja vastuuta heidän pärjäämisestään.

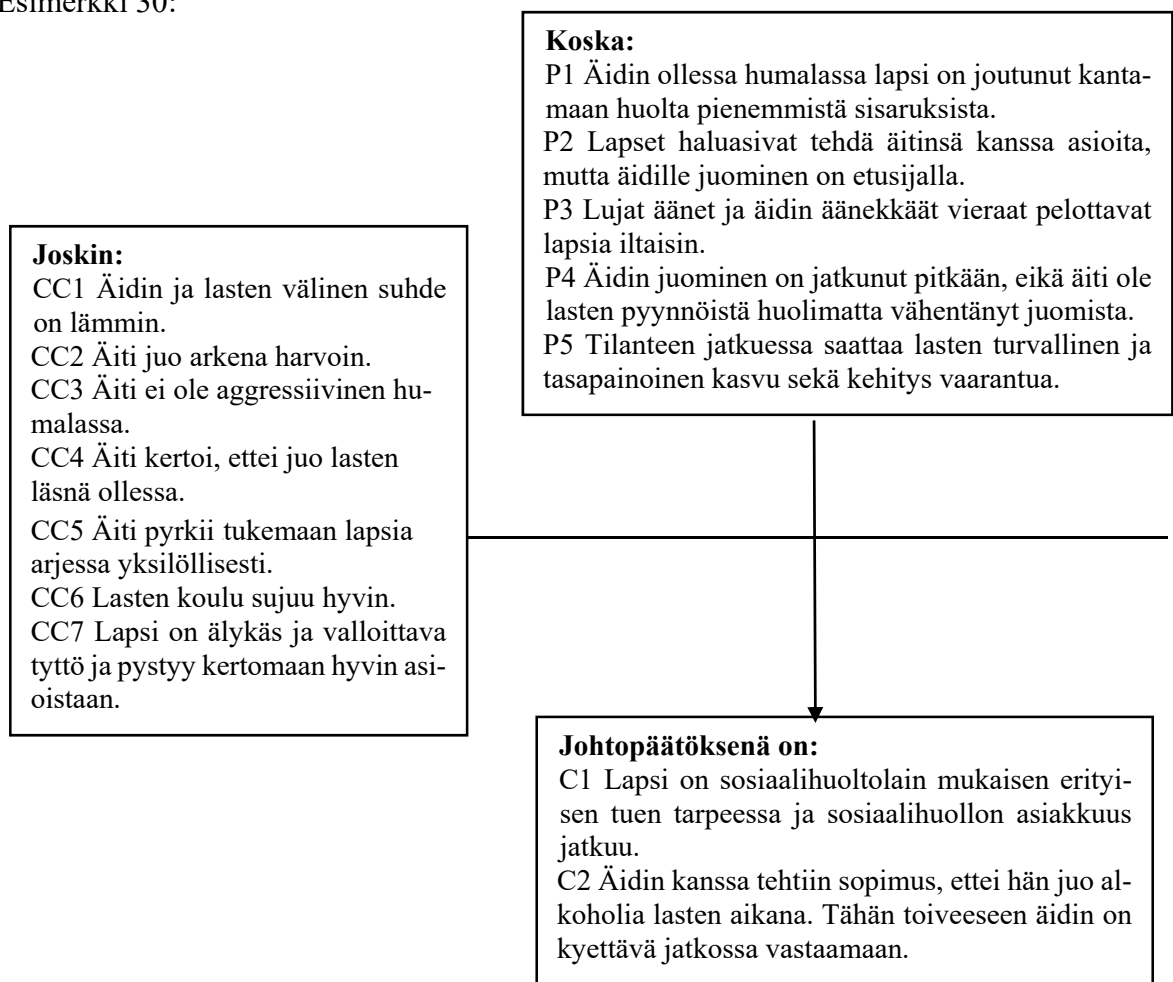
Lapset nostivat kuitenkin esiin sen, että äiti käyttää liikaa alkoholia, ja käyttää sitä myös lasten aikana. Lapset toivat esiin, että he ovat yrittäneet äidin alkoholinkäyttöön vaikuttaa, mutta äiti ei ole pystynyt muuttamaan toimintaansa tämän suhteen. (...)

Lapset ovat kyllästyneitä äidin alkoholinkäyttöön, ja ovat uskaltaneet rohkeasti tuoda tämän asian esiin. He toivovat muutosta asian suhteen, ja selvityksen aikana äidin kanssa tehtiin sopimus, ettei hän juo alkoholia lasten aikana. Tähän toiveeseen äidin on kyettävä jatkossa vastaamaan. Alkoholinkäytön vaikutukset ovat perheessä olleet moninaisia, ja äidin on kyettävä varmistamaan, ettei lasten tarvitse kokea asian suhteen jatkossa pelkoa, turhautumista tai äidin etäisyyttä. Äiti on tähän muutokseen valmis tarttumaan, ja muutosta pyritään tukemaan sosiaalihuollon palveluiden kautta.

Asiakkaan ja sosiaalihuollon ammattihenkilön arvio 42§ mukaisen omatyöntekijän tarpeesta: Lasten sosiaalihuollon asiakkuus jatkuu. (6)

Kun argumentti sosiaalihuollon asiakkuuden tarpeesta muotoillaan kaavioon (Esimerkki 30), muodostuu argumentin perusteluksi lasten äänellä kuvattu turhautuminen äidin juomiseen ja äidin kyvyttömyys asettaa lasten toiveet etusijalle alkoholinkäyttöön nähdessä. Argumentissa vastaväitteeksi muodostuu sosiaalityöntekijän arvioon perustuva kuvaus perheen ja äidin vahvuuksista ja toisaalta lapsen älykkästä ja kyvykkästä olemuksesta.

Esimerkki 30:

Äidin mielipidettä ei argumentissa juurikaan tuoda esiin, vaan perustelut ovat lapsen näkökulmasta tehtyjä. Lapsen liiallinen vastuunkanto, äidin kyvyttömyys vastata lasten toiveisiin ja lasten pelko määrittyvät kasvua ja kehitystä vaarantaviksi tekijöiksi. Äiti kieltää juovansa lasten läsnä ollessa, mutta lapselta saatu tieto saa argumentissa painavamman arvon. Äidin ja lasten lämmin suhde saa kevyemmän painoarvon esitettyihin perusteluihin nähden. Argumentissa on luettavissa sosiaalityön teksteille tyypillinen moniäänisyyden retorinen tyyli (ks. Kääriäinen 2003, 165). Argumentissa lapsi kertoo perustelut, joiden myötä sosiaalityöntekijä johtopäätöksensä velvoittaa äitiä sitoutumaan muutokseen.

8.2.2 Vanhempiin liittyvät perustelut

Vanhempien rooli argumenteissa oli lasten tapaan monimuotoinen. Vanhempien ongelmat ja vaikeudet lapsen hoidosta selviytymisessä toimivat tehtyjen sosiaalihuollon ja lastensuojelun asiakkuuksien perusteluina, mutta myös tekijöinä, joista huolimatta asiakkuutta lapselle ei nähty tarpeelliseksi. Vanhempien mielipide omasta avuntarpeestaan oli tulkin-tani mukaan monen argumentin painavin peruste, joka ohjasi lapsen asiassa tehtyä ratkaisua, vaikka sitä ei argumentissa kerrottu eksplisiittisesti.

Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 31) sosiaalityöntekijä perustelee ratkaisuaan lapsen sosiaalihuollon asiakkuuden päättämisestä. Palvelutarpeen arviointi käynnistyi vanhempien väliseen väkivaltatilanteeseen liittyneestä lastensuojeluilmoituksesta. Sosiaalityöntekijä kuvaa tekstissään perheen kuormittavia tekijöitä, mutta myös vanhempien hyviä tarkoitusperiä lasten suhteen.

Esimerkki 31: Palvelutarpeen arvion tehneiden työntekijöiden näkemys on että vanhemmat tekevät parhaansa lasten eteen ja lapset ovat hyvin hoidettuja. [Lapsella] on jonkin verran haasteita käyttäytymisessä. Vanhemmat kokivat kuitenkin, että eivät tarvinnut koulun perheohjaajien tukea muutamaa käyntiä enempää.

Vanhempien keskinäisiin väleihin liittyen on tullut muutama lastensuojeluilmoitus aikaisemminkin. Toivommekin vanhempien kiinnittävän huomiota siihen, että kodin ilmapiiriin vaikuttaa paljon vanhempien välinen luottamus toisiinsa ja yhteiset näkemykset. Vanhempien toistuva riitely lasten läsnäollessa ei ole lasten

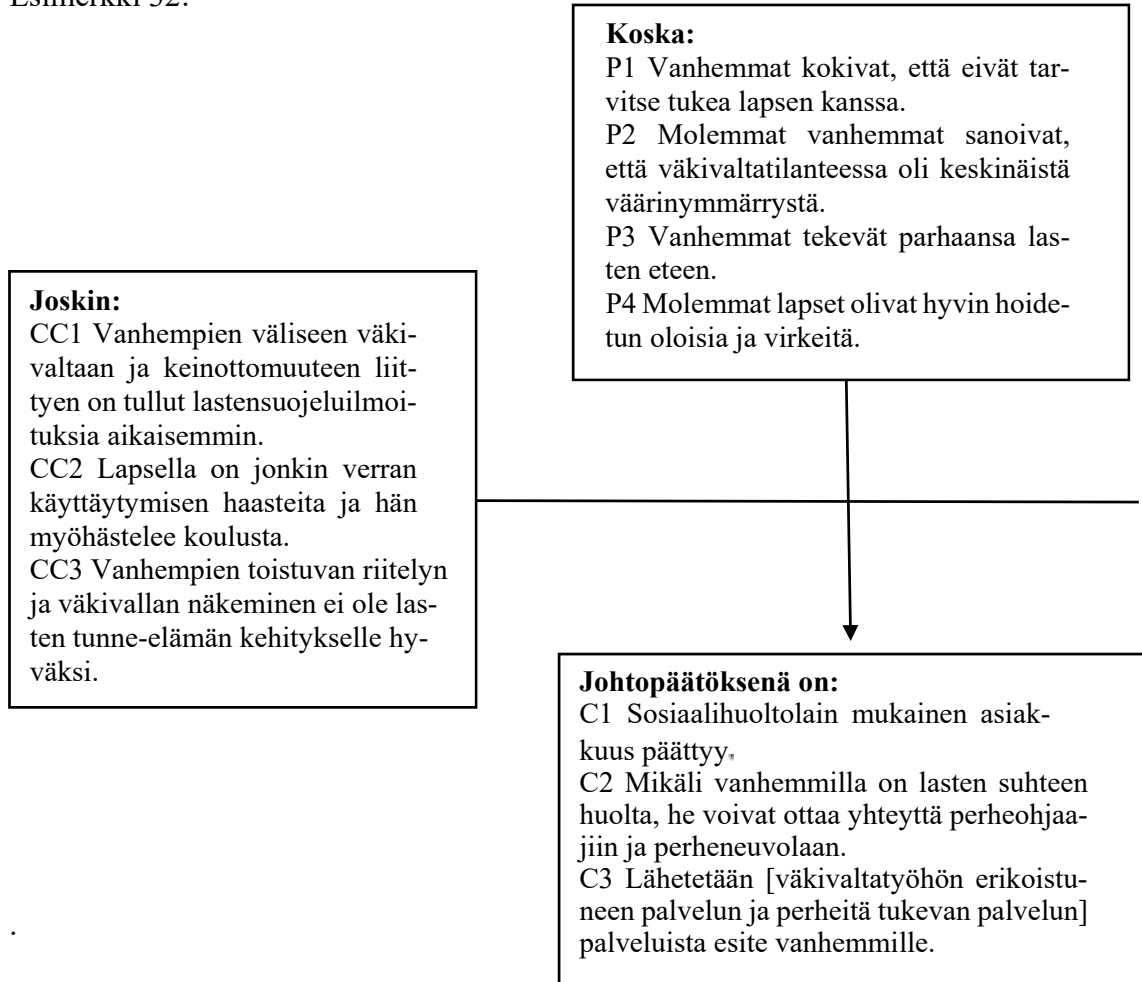
kannalta hyväksi, varsinkaan jos lapset eivät ymmärrä miksi aikuiset riitelevät. Erityisesti se, että lapsi näkee vanhempansa lyövän toista vanhempaa on lapsen tunne-elämän kehittymisen kannalta haitallista. Vanhempien tulee keskustella rauhallisesti asioista joista ovat erimielisiä ja sopia niiden suhteen jonkinlaiset käytännöt... Vanhemmat voivat saada asioiden käsittelyyn tukea [palvelun nimi ja yhteystiedot].

Koska perheessä on aikaisemminkin ollut väkivaltaa tai sen uhkaa, lähetetään [väkivaltapalvelun nimi] palveluista esite ja yhteystiedot vanhemmille. Mikäli lasten suhteen vanhemmilla on huolta jatkossa, heillä on mahdollisuus ottaa edelleen yhteyttä koulun perheohjaajiin ja esim. perheneuvolaan.

Asiakkaan ja sosiaalihuollon ammattihenkilön arvio 42§ mukaisen omatyöntekijän tarpeesta: Sosiaalihuoltolain mukainen asiakkuus päättyy. (21)

Kun argumentti esitetään kaavion muodossa (Esimerkki 32), argumentin perustelut muodostuvat vanhempien näkemyksestä perheen tarvitsemasta tuesta. Vanhemmat kokevat, että he tai lapsi eivät tarvitse tukea. Sosiaalityöntekijä tuo esiin myös vanhempien näkemyksen siitä, että väkivaltatilanteessa oli kysymys väärinymmärryksestä. Näiden perusteluiden rinnalle sosiaalityöntekijä tuo perusteluiksi oman arvionsa vanhempien toiminnasta ja lapsista. Vastaväitteiksi perusteluille asettuvat sosiaalityöntekijän maininnat aiemmista väkivaltatilanteista ja tekstissä yleisellä tasolla esitetty toteamus lapsen kehityksen vaarantumisesta, jos lapsi altistuu väkivallalle.

Esimerkki 32:

Argumentissa eri tekijöille annetut painoarvot jäävät implisiittisiksi ja tulkinta ratkaisusta jää analyysin perusteella lukijan vastuulle. Väkivallan todetaan olevan haitallista lapsille, mutta toteamus saa vanhempien näkemyksiin nähden pienemmän painoarvon. Johtopäätöksissä sosiaalityöntekijä ohjaa vanhempia palveluiden piiriin, mutta sinne hakeutuminen jää vanhempien oman motivaation varaan. Argumentissa sosiaalityöntekijä vaikuttaa implisiittisesti toteavan väkivallan tapahtuneen, sillä hän ohjaa vanhempia väkivaltapalveluiden piiriin. Ongelma perheessä havaitaan, mutta se rajautuu muiden palveluiden vastuulle. Argumentissa kysymys voi kuitenkin olla myös siitä, että tilanteesta ei kyetä arvioinnin aikana saamaan riittävän selkeää kuvaa. Leviner (2014, 217) totesi, että mikäli perheen tilanteesta ei onnistuta keräämään riittävästi tietoa, johtaa tämä useammin toimenpiteistä vetäytymiseen kuin tilanteeseen puuttumiseen. Argumentissa ei kuitenkaan

eksplisiittisesti tuoda esiin, että tietoa ei olisi saatu riittävästi. Argumentin laadun näkökulmasta nämä tekijät olisi hyvä tuoda eksplisiittisesti esiin (Jent ym. 2009, 901).

Kääriäinen (2003, 83) kuvaa lastensuojelun asiakirjoihin kirjoitettua asiakkaiden omien käsitysten kuvausta, jonka vastapainoksi sosiaalityöntekijä kirjoittaa oman näkemyksensä, ”kahden totuuden strategiaksi”. Tekstin lukijan vastuulle jää tehdä johtopäätös, kumman kerrojan puolelle tarinassa asettuu. Taylor (2008, 35) pohtii, että strategia voi myös toimia keinona vapauttaa työntekijä vastuusta. Edellä esitetystä argumentista lukijan on vaikeaa tulkita, arvioitiinko väkivallan vaikutus lapsiin kaikesta huolimatta vähäiseksi, vai mikä tekijä ratkaisussa oli painavin.

Vanhempien mielipiteen painoarvo oli todettavissa useassa aineistoni asiakirjassa. Vanhempien mielipiteen merkitys vaikuttaa olevan ominaista pohjoismaisessa lastensuojelutyössä, jossa lastensuojelun keskeisenä toimintaperiaatteena on vanhempien suostumuksella tapahtuva työskentely. Lapsen kasvuolosuhteiden arvioinnin sijaan arviointityössä korostuu vanhempien motivaatiota arvioiva ja vanhemmille neuvoja antava työote. (Leviner 2014, 211; Leviner 2011.) Vanhempien kontrolloinnin mahdollisuus on silti työskentelyssä läsnä. Leviner (2014, 215–216) kuvaa, että pohjoismaisessa lastensuojelutyössä sosiaalityöntekijöiden mahdollisuus puuttua perheiden tilanteisiin vastoin heidän tahtoaan, on naamioitu ”konsensuksen paradigmaan”. Yhteistyö voi käynnistyä vapaaehtoisuuden vallitessa, mutta voi myös johtaa vanhempien itsemääräämisoikeuteen puuttumiseen.

Vanhempien mielipiteen kunnioittamisen lisäksi sosiaalityöntekijät muodostivat aineistosani argumentteja myös vanhemmuuden puutteita osoittaen. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 33) vanhempien toiminta asettuu perusteluksi ala-asteikäisen lapsen sosiaalihuollon asiakkuuden jatkamiselle. Palvelutarpeen arviointi käynnistyi äidin esittämästä huolesta lapsen tilanteesta, mutta loppuargumentissa vanhempien arjen hallinnan puutteet ja vanhempien keskinäisen kommunikaation niukkuus muodostuvat argumentin perusteluiksi lapsen tilanteen rinnalla.

Esimerkki 33: [Lapsi] on suoriutunut hyvin koulustaan. Koulumenestys on ollut hyvää huolimatta koti- ja kaverihaasteista. [Lapsi] on keskustelevalta ja osaa hyvin tuoda omia näkemyksiään esille. [Lapsella] on paljon vahvuuksia, jotka nousevat paremmin esille perheessä olevat haasteiden vähentyessä.

Työntekijöille jäi huoli [lapsen] perheenjäsenten vuorovaikutuksesta, päivärytmistä, omaan huoneeseen eristäytymisestä, kodin säännöistä ja jonkin verran myös kaverisuhteista. Työntekijöille syntyi käsitys, että [lapsi] on ollut konkreettisesti aamusta iltaan omassa huoneessaan useita päiviä peräkkäin.

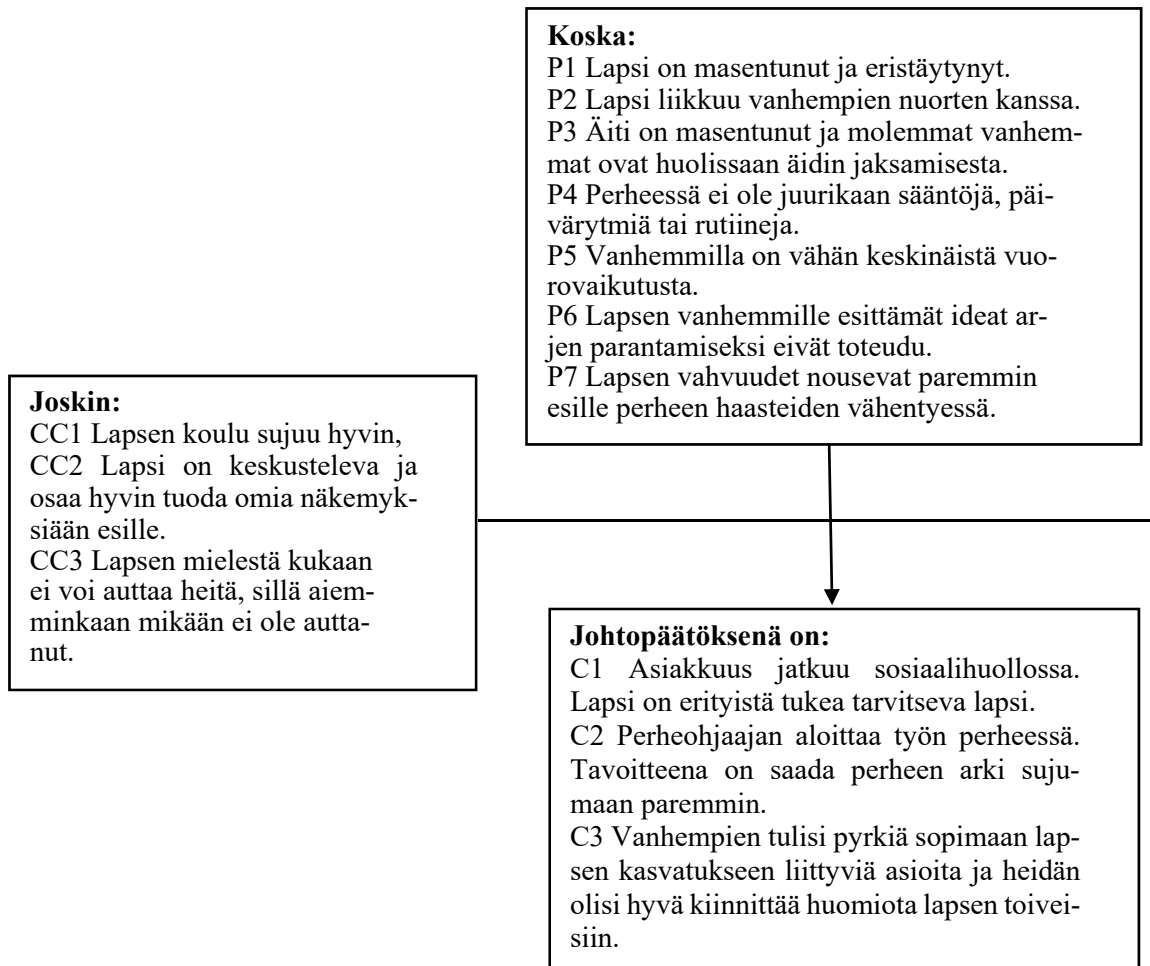
Suosittelimme sosiaalihuoltolain mukaisen perheohjaajan työn aloittamista perheessä, joka yhdessä perheen kanssa saisi perheen arjen sujumaan paremmin. Perheessä on ollut aikaisemmin perheohjaaja ja he olivat kokeneet työskentelystä olleen hyötyä, sillä he joutuivat yhdessä puhumaan asioista.

Työntekijöiden saaman vaikutelman mukaan perheen vanhemmilla on vähän keskinäistä vuorovaikutusta, ja heidän tulisi pyrkiä enemmän sopimaan [lapsen] kasvatukseen ja esim. rajoihin liittyvissä asioissa. Vanhempien olisi myös hyvä kiinnittää huomiota [lapsen] omiin näkemyksiin ja toiveisiin (esim. ruokailu).

Asiakkaan ja sosiaalihuollon ammattihenkilön arvio 42§ mukaisen omatyöntekijän tarpeesta: Omatyöntekijä on sosiaalipalveluiden sosiaalityöntekijä. (9)

Argumenttikaaviossa (Esimerkki 34) perustelut koskevat sekä lasta että vanhempia. Perusteluiksi muodostuu toisaalta lapsen eristäytyminen, mutta ensisijaisesti vanhempien kyvyttömyys keskustella keskenään ja tarjota lapselle hänen toivomaansa säännöllisyyttä. Vastaväitteet tuovat esiin lapsen skeptisen näkemyksen muutoksen mahdollisuudesta ja toisaalta lapsen kyvykkyyden. Vahvuuksista huolimatta lapsen tilanteen muut tekijät herättävät huolta ja sosiaalityöntekijä toteaa, että perheen ongelmat peittävät alleen lapsen vahvuudet.

Esimerkki 34:

Argumentissa johtopäätös sosiaalihuollon asiakkuudesta kytkeytyy perheen arjen sujuvuuden parantamiseen sosiaalipalveluiden avulla. Palvelun tavoitteena on tukea vanhempia säännöllisen arjen rakentamisessa lapselle. Argumentti ei tuo esiin lapsen ja vanhempien emotionaalista suhdetta tai vanhempien mielipidettä tilanteesta, vaan kuvaa vanhempien konkreettista kyvyttömyyttä. Niin kuin lastenkin kohdalla, kun pääpaino arvioinnissa tehdyssä ratkaisussa vaikuttaa olevan vanhempien ongelmassa, myös vanhemman kuvaus tyypistyy ongelmallisen käytöksen kuvaamiseksi. Argumentissa lapsi näyttäytyy moniulotteisempänä. Woodcock (2003, 97, 101) toteaa, että sosiaalityöntekijöille on tyypillistä vanhemmuuden pintapuolinen arviointi. Vanhemmuuden eri rooleissa havaitut puutteet pyritään osoittamaan vanhemmille, mutta vaikeuksien laajempaan merkitysyhteyksiä pohtivaan työhön on vähän edellytyksiä. (Woodcock 2003, 97, 101.) Palvelutarpeen arvioinnin asiakirjateksteissä pintapuolinen kuvaus korostuu, sillä varsinainen työskentely tapahtuu muissa palveluissa.

8.2.3 Palvelujärjestelmään liittyvät perustelut

Vanhempien ja lasten ohella argumenttien perustelut muodostuivat sosiaalihuollon ja lastensuojelun palvelujärjestelmän toimintaperiaatteista, joiden suhteen sosiaalityöntekijät muodostivat argumenteissaan vastuun rajauksia. Vaikka palvelutarpeen arvioinnin aikana havaittiin ongelmia, ne eivät yksioikoisesti johtaneet lapsen asiakkuuteen sosiaalihuollossa tai lastensuojelussa. Palveutarpeen arviointi perustuu näin ollen myös hallinnollisiin kysymyksiin, joita pohdittaessa sosiaalityöntekijä määrittää, kenelle havaittu ongelma työnjaollisesti yhteiskunnassa kuuluu (Heino 1997, 359). Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 35) sosiaalityöntekijä perustelee yläasteikäisen lapsen lastensuojelun asiakkuuden aloittamisen tarvetta, koska aiemmat tukitoimet ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Aiemmassa palveutarpeen arvioinnissa lapsen ja perheen ongelmien on tulkittu kuuluneen muiden palveluiden vastuulle. Kun nämä palvelut eivät riitä, lastensuojelun asiakkuus viimesijaisena toimenpiteenä tulee sosiaalityöntekijän mielestä tarpeelliseksi, vaikka perheellä on myös vahvuuksia.

Esimerkki 35: Viime keväällä tehdyn palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä aloitetut tukitoimet osoittautuivat riittämättömiksi koulunkäynnin haasteiden jatkuttua syyslukukaudella. (...) Arvioinnin aikana tilanne kotona muuttui haasteellisemmaksi. (...) Poissaolot koulusta lisääntyivät merkittävästi. [Lapsen] kieltäytyttyä sairaalahoidosta, työntekijät päätyivät yhdessä perheen kanssa asiakkuuden jatkamiseen lastensuojelun asiakkuutena ja intensiivisen perhetyön tukeen.

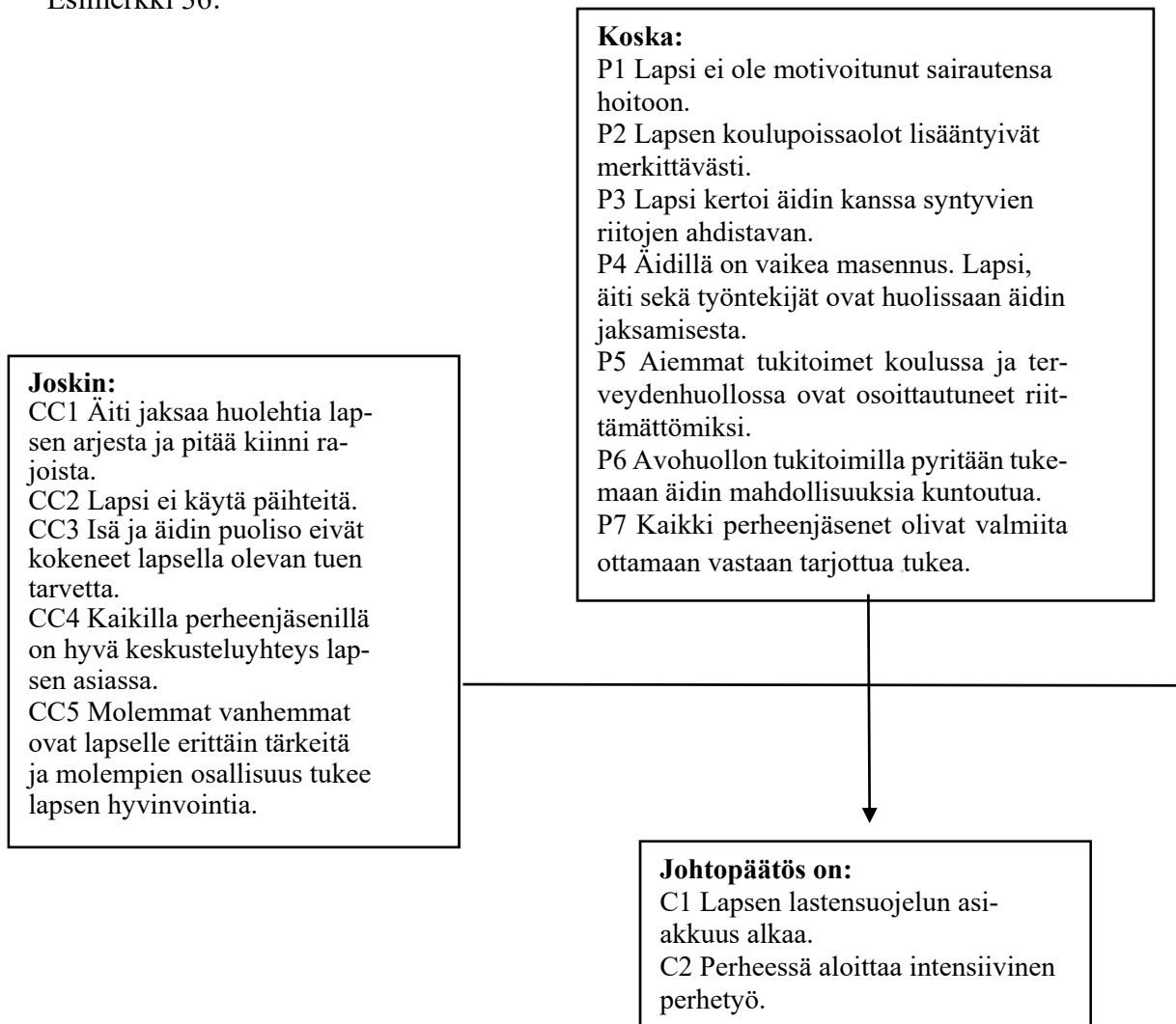
Äiti pitää [lapsesta] hyvää huolta. Heillä on hyvä puheyhteys ja [lapsi] tottelee pääsääntöisesti äitiä. Heillä on sovittuna kodin säänot mm. pelaamisen suhteen ja sääntöjen noudattamatta jättämisestä on tietyt seuraamukset. Äiti on jaksanut hoitaa asioista hyvin väsymyksestään huolimatta. Äiti on kertonut sairauksistaan avoimesti, myös [lapsi] on tietoinen äidin voinnista ja asioista on lupa puhua perheessä. Äiti ja [lapsi] kertoivat molemmat olevansa huolissaan äidin jaksamisesta, huoli jäi myös palvelutarpeen arvion tehneille työntekijöille, sekä [matalan kynnyksen mielenterveyspalvelun] työntekijälle. Intensiiviperhetyön avulla toivotaan huolen vähenevän äidin saadessa tukea arkeen. Olisi tärkeää että äiti pystyisi jatkamaan omaa kuntoutustaan päiväsairaalassa intensiivisen perhetyön alettua.

[Lapsi] keskusteli asioistaan ia toi esille omia mielipiteitään keskusteluissamme. Sekä [lapsen] että vanhempien kanssa yhteistyö oli sujuvaa ja kaikki perheenjäsenet olivat valmiita ottamaan vastaan tarjottua tukea. (...) Yksi perheen voimavaroista on kaikkien perheenjäsenten välinen hyvä keskusteluyhteys asiassa. (...)

Kaikkien osapuolten suostumuksella [lapsen] lastensuojeluasiakkuus alkaa ja perheessä aloittaa intensiivinen perhetyö. (24)

Sosiaalityöntekijä kuvaa asiakirjassa perheen tilannetta ja tuo esiin, minkälaista tukea lapsi ja perhe ovat aiemmin saaneet. Lapsen tilanteessa koulun ja terveydenhuollon rooli lapsen tukijoina on aiemmassa arvioinnissa määritetty ensisijaiseksi. Kun lapsi on kieltäytynyt sairaalahoidosta, tilanne on muuttunut. Argumenttikaaviossa (Esimerkki 36) sekä lapsen että äidin tilanne ja mielipiteet nostetaan perusteluiksi. Myös eri palveluiden työntekijöiden yhteneväinen näkemys tuodaan perusteluna esiin. Perheen voimavaroiksi sosiaalityöntekijä kuvaa äidin kykenevyyttä suoriutua arjen asioista masennuksestaan huolimatta. Kaikki perheenjäsenet eivät ole tuen tarpeesta samaa mieltä, mutta nämä mielipiteet saavat äitiin ja lapseen nähden pienemmän arvon. Tästä huolimatta perheen voimavara on myös keskinäiset hyvät välit ja keskusteluyhteys.

Esimerkki 36:

Lastensuojelun asiakkuuden ja tuen rooliksi muodostuu argumentissa äidin ja lapsen terveydenhuollon palveluihin osallistumisen tukeminen perhetyön avulla. Heino (1997, 374) toteaa, että lastensuojelun asiakkuuden määrittymisessä on kyse lapsen asiakkuuden tarpeen määrittelyn rinnalla myös organisatoristen ja ammatillisten roolien tulkinnasta ja niiden siirtämisestä käytännön yhteistyöhön. Kun terveydenhuollon palvelut eivät toteudu, muodostuu lastensuojelun ammattilaisille argumentissa toiminnallinen rooli.

Aineistoni argumenteista oli tulkittavissa myös sosiaalityön rooli palveluiden portinvartijana ja vastuutahon määrittäjänä. Aineistossa sosiaalityöntekijät paitsi totesivat palvelun tarvetta, myös rajasivat osan asioista sosiaalihuollon vastuun ulkopuolelle. Seuraavassa tekstikatkelmassa (Esimerkki 37) sosiaalityöntekijä arvioi sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden, muiden palveluiden ja läheisverkoston vastuunjakoa. Lapsen sosiaalihuollon asiakkuutta päätetään jatkaa, mutta palveluiden myöntämiselle sosiaalityöntekijä ei näe perusteita.

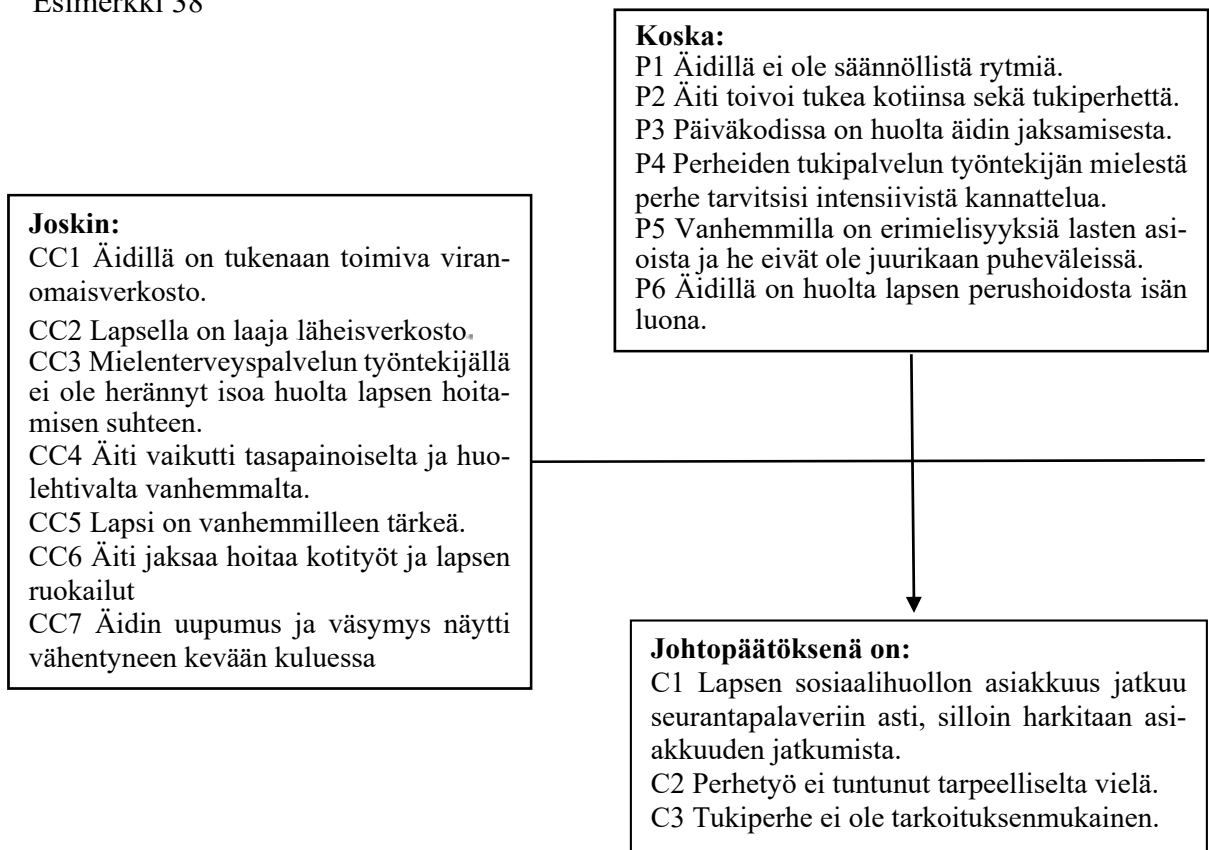
Esimerkki 37: [Lapselle] on tehty edellinen palvelutarpeen arviointi keväällä 2016. Äidin uupumus ja väsymys näytti vähentyneen kevään kuluessa, mutta arvioinnin jälkeen perheohjaaja oli ollut yhteydessä äitiin ja hänelle heräsi huoli äidin väsymyksestä ja miten äiti jaksaa vastata [lapsen] tarpeisiin. Tapaamisessa vanhempien kanssa mietittiin sosiaalihuoltolain tai lastensuojelulain mukaista tukea esim. perhetyön muodossa. Perhetyö ei tuntunut tarpeelliselta vielä ainakaan tässä vaiheessa, koska äidillä on jo tukenaan toimiva viranomaisverkosto, jota tapaa säännöllisesti. Äiti kertoi kysyneensä aiemmin tukiperhettä kautta. Arvioinnin tekijöiden näkemyksen mukaan tukiperhe ei ole tarkoituksen mukainen, koska [lapsella] on läheisverkostoa, joka haluaa tavata... Läheiset kannustivat sekä äitiä että isää pyytämään ja ottamaan apua vastaan läheisiltä. (...)

Seurantapalaverissa harkitaan [lapsen] sosiaalihuollon asiakkuuden jatkumisen tarvetta ja sinne asti on sosiaalihuollon asiakkaana. (...) Arvioinnin loppuvaiheessa perheen tilanteessa oli muutoksia kun kun äiti aloittaa työkokeilun ja perhe muuttaa uuteen asuntoon. Äiti koki työkokeilun voimaannuttavana ja tuovan arkeen vaihtelua.

[Lapsi] on vanhemmilleen tärkeä ja rakas poika ja vanhemmat puhuivat lämpimästi. Äiti vaikutti tasapainoiselta ja huolehtivalta vanhemmalta vaikka onkin ajoittain väsynyt ja uupunut. [Lapsella] on voimavaranaan laaja läheisverkosto, joka haluaa olla tukena. (14)

Tekstistä muodostuva argumentti on monimutkainen. Sosiaalihuollon asiakkuus jatkuu, mutta palveluille ei sosiaalityöntekijän arvioimana ole tarvetta. Sosiaalityöntekijä tuo tekstissään esiin äidin päivärytmin puutteen ja haasteet herätä aamulla viemään lapsi ajoissa päiväkotiin. Äiti toivoo tukiperhettä ja tukea kotiin, mutta sosiaalityöntekijän näkökulmasta asia kuuluu muille ammattilaisille ja perheen läheisverkostolle. Myös eri ammattilaisilla on eriäviä näkemyksiä tilanteesta. Argumenttikaavio (Esimerkki 38) esittää argumentin kokonaisuudessaan.

Esimerkki 38

Jotta lasten ja perheiden tilanteesta voidaan muodostaa laaja-alainen kuva, on eri ammattilaisten ja palveluiden välinen yhteistyö ja tietojen vaihto välttämätöntä. Yhteistyö ei kuitenkaan aina ole ongelmaton, sillä eri palveluissa saattaa olla erilaiset näkemykset siitä, kuinka vakava tilanne on ja sovelletut kriteerit arvioinnille saattavat olla erilaiset. (Holland 2004, 110, 113.) Ratkaisuja palveluiden tarpeesta tehdään argumentissa toisaalta peilaamalla tilannetta perheen sosiaalisen turvaverkoston vastuuseen, mutta myös asiantuntijaverkoston vastuunjakoon (ks. Pösö 2010, 325–327). Palvelutarpeen arvioinnin asiakirjoissa asiantuntijoiden keskinäisen vastuunjaon kannanotot ovat osa argumentointia.

Toisten palveluiden vastuun ohella argumentissa ilmenee myös sosiaalityön teksteissä ominainen moniäänisyys muiden ammattilaisten läsnäolona. Sosiaalityöntekijät tyypillisesti perustelevat ratkaisujaan muiden alojen asiantuntijalausuntoihin ja auktoriteetteihin tukeutuen. Toisten ammattilaisten näkemykset toimivat tekstissä ratkaisuja tukevinä ja oikeuttavina näkökulmina tai vastavuoroisesti tilanteen monimuotoisuutta ja eri mielipiteitä esiin nostavana keinona. (ks. Taylor 2008, 33; Tiililä 2007, 226; Kääriäinen 2003, 83–84) Argumentoinnin teoriassa Trudy Govier (1999, 155–156) on todennut, että vastaväitteen esiin tuomisella on eri voimakkuuden tasoja. Argumentin esittäjä voi tuoda itse havaitsemanaan tosiasiana esiin asioita, tai toisaalta heikommassa muodossa siten, että vastaväite argumentille on esitetty joidenkin toisten henkilöiden toimesta. Rongdong Jin (2011, 19) toteaa, että vain itse havaittuna asiana vastaväitteen esiin tuominen muodostaa varsinaisen *pro & contra* argumentin, sillä toisen henkilön avulla esittämisessä argumentin esittäjä ei varsinaisesti itse usko vastaväitteeseen. Tässä mielessä sosiaalityöntekijöiden argumentoinnissa eri ammattilaisten eriävien näkökulmien esittäminen voi olla argumentin laadukkuutta heikentävä tekijä, jos sosiaalityöntekijä ei eksplisiittisesti totea, miksi hän on toisen asiantuntijan kanssa eri mieltä.

9 Tutkimuksen yhteenveto ja arviointi

9.1 Kokoava näkökulma tutkimustuloksiin

Tutkimuksen tavoitteena oli analysoida lasten sosiaalihoitolain mukaisissa palvelutarpeen arvioinnin asiakirjoissa esiintyvää argumentointia esitettyjen johtopäätösten ja perusteluiden näkökulmasta. Argumentoinnissaan sosiaalityöntekijät hyödynsivät *pro & contra* argumentoinnille ominaista eri näkökulmien esiintuomista ratkaisujensa perusteluna. Sosiaalityöntekijät toivat teksteissä esille sekä perheiden tilanteisiin liittyviä voimavaroja ja positiivisia piirteitä, että ongelmia ja kuormittavia tekijöitä. Tämä argumentointitapa tuo esiin perheiden tilanteiden monimuotoisuuden ja on laadukas tapa argumentoida tehtyjä ratkaisuja (ks. Viro-lainen & Martikainen 2003).

Tutkimustulosten perusteella sosiaalityöntekijät esittivät arviointiteksteissä sekä lasta, vanhempia, perheen vuorovaikutusta, että perheen laajempaa tilannetta määrittäviä ja arvioivia johtopäätöksiä. Syyseuraussuhteita kuvaavien johtopäätösten muodostaminen oli tutkimusaineistossa melko harvinaista ja nämä johtopäätökset kuvasivat etupäässä sosiaalihoito-laissa ja lastensuojelulaissa määritettyjä lapsen kasvun ja kehityksen vaarantumisen ja lapsen asiakkuuden välistä juridista yhteyttä. Aineiston asiakirjateksteille tyypillisin johtopäätösten esittämisen muoto oli erilaisten toimintaehdotusten muotoilu. Sosiaalityöntekijän näkökulmasta tarvittaviin palveluihin hakeutumista ehdottavien johtopäätösten rinnalla sosiaalityöntekijät muotoilivat etupäässä vanhemmille suunnattuja käskyjä ja toimintatapaehdotuksia, joiden tarkoituksena oli ohjata vanhemman toimintaa vanhemmuudelle asetettuja normeja vastaavaksi. Vanhemmille suunnatut toimintaehdotukset voidaan tulkita osaksi varhaisen puuttumisen ideologiaa (ks. Harrikari 2008). Aiemmissa sosiaalityöntekijöiden tekstejä käsitelleissä tutkimuksissa on peräänkuulutettu sosiaalityöntekijän vahvempaa oman äänen käyttöä teksteissä (Kääriäinen 2003; Huuskonen & Vakkari 2015). Omassa aineistossani sosiaalityöntekijän oma ääni kuului kannanottoina erityisesti vanhemmille suunnatuissa ohjeissa.

Aineistossani sosiaalityöntekijät muodostivat johtopäätöksillään normatiivisia kannanottoja lapsuuteen, vanhemmuuteen ja perhe-elämään liittyen. Sosiaalityöntekijät korostivat aineistossani vanhemman omaa vastuuta avun hakemiseen ja toimintansa muuttamiseen liittyen. Hyvän vanhemmuuden normeihin kuuluu aineiston perusteella lapsen suojaaminen vaaroilta, rajojen asettaminen ja säännöllisen arjen tarjoaminen. Aineistossa sosiaalityöntekijät korostivat myös vanhemman lämmintä emotionaalista suhtautumista lapseen ja lapsen yksilöllisten piirteiden huomioimisen tärkeyttä. Lapsen normien mukainen rooli muodostui aineistossa koulunkäynnistä suoriutumisesta, hyvinvoivasta olemuksesta, sosiaalisesta elämästä samanikäisten lasten kanssa, tarvittavaan terveydenhoitoon sitoutumisesta, vanhempien asettamien rajojen noudattamisesta ja ikätasoisesti toimimisesta.

Vanhemman mielipide palvelutarpeestaan oli argumentointia ohjaava voima. Jos vanhemmat eivät kokeneet tarvitsevansa tukea, muodosti tämä näkökulma argumenteissa sosiaalityöntekijän johtopäätökseen keskeisesti vaikuttavan tekijän. Tulkitsen tämän piirteen pohjoismaisen lasten ja perheiden kanssa tehtävän sosiaalityön ominaispiirteeksi (ks. Leviner 2011). Kun vanhemmat eivät kokeneet tukea tarpeelliseksi, institutionaalinen raja lastensuojeluun näytti argumentoinnissa ylittyvän vasta silloin, kun lapsen ongelmat eskaloituivat. Lapsen oireilun kuvaus muodostui näissä tapauksissa vanhempien mielipidettä vahvemmaksi perusteluksi ratkaisulle. Uusi sosiaalihuoltolaki on pyrkinyt vähentämään lastensuojelun asiakkuuden tarvetta (HE 2014, 1) ja institutionaalinen rajanveto palveluissa on kokenut lakiuudistuksen myötä muutoksen. Osa lapsista, joilla on havaittavissa oireilua, rajataan tulkintani mukaan myös sosiaalihuollon asiakkuuden ulkopuolelle vanhempien mielipidettä kunnioittaen. Täältä osin on tulkinnanvaraista, saako apua tarvitseva lapsi uuden lainsäädännön myötä tukea matalammalla kynnyksellä, jos vanhemmat eivät näe sitä tarpeelliseksi.

Tutkimuksessani määritin palvelutarpeen arvioinnin asiakirjatekstit omaksi tekstilajikseen, eli genreksi. Tekstilaji toimii edustamansa organisaation tavoitteiden, ammatillisen orientaation ja tietopohjan viestimisen välineenä tekstin lukijoille (Bhatia 1993, 13–14). Tutkimuksessani totesin, että lapsen palvelutarpeen arvioinnin tekstilajilla on useita rinnakkaisia tavoitteita. Sen tavoitteena on selvittää sekä lapsen että vanhempien tuen tarvetta ja tilannetta. Arviointitekstit tuovat esiin sosiaalityöntekijöiden normatiivisia kannanottoja vanhemmuu-

teen, lapsuuteen ja perhe-elämään. Tekstilajissa pääpaino asettui vanhempien toiminnan arviointiin ja vanhempien avun vastaanottamisen motivaation selvittämiseen. Näiden tehtävien rinnalla palvelutarpeen arvioinnin asiakirjat toimivat teksteinä, jotka rajaavat osan lasten ja perheiden ongelmista lastensuojelun ja sosiaalihuollon asiakkuuden piiriin, sulkien osan ongelmista toisten palveluiden vastuulle. Päävire aineistoni teksteissä oli juridinen tulkinta siitä, milloin lapsen kasvu ja kehitys ovat vaarassa ja onko lapsen asiakkuus sosiaalihuollossa tai lastensuojelussa tarpeen (ks. Egelund 1996, 172).

Tekstiä tulkitessa huomiota täytyy kiinnittää myös siihen, mitä tekstissä ei ole (Heikkinen 2002, 24). Aineistossani prosessi, jossa sosiaalityöntekijä siirtyi esittämistään lapsen ja perheen tilanteen näkökulmista itse ratkaisuun ja johtopäätökseen, oli monin osin implisiittinen. Teksteissä ei tuotu useinkaan eksplisiittisesti esiin, mitä näkökulmia ratkaisussa painotettiin. Ratkaisu vaikutti teksteissä muodostuvan vääjäämättömästi ja kyseenalaistamatta, eikä tekstejä lukiessa ollut aina odotettavissa, mihin ratkaisuun tultaisiin arvioinnissa asiakirjatekstin lopussa päätymään (ks. Egelund 1996, 165; Tiililä 2007, 204). Näiltä osin julkisen vallan päätöksenteon läpinäkyvyys ei kaikilta osin toteutunut aineistossani. Tästä piirteestä muodostuu sosiaalityön argumentoinnin kehittämisen keskeinen kysymys. Eksplisiittinen kuvaus ja punninta siitä, miten johtopäätökseen sovellettujen normien ja havaittujen asioiden pohjalta päädyttiin, muodostaa julkisen vallan käyttäjän argumentoinnin keskeisen laadukkuuden elementin (Virolainen & Martikainen 2003, 26, 112).

Ammatillisen toiminnan keskeinen elementti on päätöksenteossa hyödynnettävä tietopohja (Rosen ym. 1995). Lasten ja perheiden tilanteiden arviointityössä kohdataan hyvin monimuotoisia tilanteita, joiden ratkaisemiseen ei löydy yksioikoisesti yhtä tieteellistä teoriaa ja tietoa, jota voitaisiin soveltaa käytäntöön. Sosiaalityöntekijän tulee siksi soveltaa useita erilaisia tietoja lapsen tilannetta arvioidessaan. (Holland 2004, 136.) Sosiaalityöntekijät eivät aineistoni teksteissä viittaneet eksplisiittisesti tutkimustietoon. Myöskään Rosenin (1994) tutkimuksessa todettu sosiaalityöntekijöiden arvoihin viittaaminen ei näyttäytynyt tekstuaalisessa argumentoinnissa eksplisiittisesti. Rosenin (1994) jaottelua hyödyntäen, omasta aineistostani oli institutionaaliseen lainsäädäntöön liittyvän tiedon soveltamisen ohella luetta- vissa vanhempien ja lapsen mielipidettä tietona käyttävä argumentointi. Argumenteissa sosi-

aalityöntekijät käyttivät perusteluna myös instrumentaalista tietoa tuodessaan esiin, että tarjotuilla palveluilla pyritään saamaan positiivinen muutos perheen tilanteeseen. Tekstiaineistosta ei ollut todettavissa, kuinka paljon sosiaalityöntekijät hyödynsivät ratkaisuisaan intuitiivista tai omakohtaisiin kokemuksiin perustuvaa empiiristä tietoa. Tämän tiedon osuus sosiaalityöntekijöiden ratkaisuisa on aiemmissa tutkimuksissa tiedostettu (Hackett & Taylor 2014, 2192, 2194–2197; Holland 2000, 157–162), mutta ratkaisujen eksplisiittisessä perustelamisessa asiakaskohtaisissa asiakirjateksteissä ei tälle tiedolle ole paikkaa. Voidaan pohdita, liittyykö intuitiivisen päätöksenteon osuus arvioinnissa siihen, että päätöksenteon prosessi ja punninta eivät ole tekstistä eksplisiittisesti luettavissa.

9.2 Argumentointi ja sosiaalityön kehittäminen

Ammattikielen tutkimuksessa yhdistyvät deskriptiivisyys ja normatiivisuus. Tutkimukseni tavoitteena oli kuvata ammatillisen kielen käytäntöjä, mutta halusin tutkijana tavoitella myös näkökulmia ja keinoja ammatillisen viestinnän kehittämiseen. (Koskela & Katajamäki 2012, 456.) Analyysini perusteella esitän, että sosiaalityön tekstien laadun parantamiseksi sosiaalityöntekijöiden tulisi pyrkiä vahvemmin omien ratkaisujensa punninnan eksplisiittiseen esittämiseen. Arviointityön kirjallisiin dokumentteihin tulisi näin ollen aina liittää lyhyt kuvaus siitä, miten johtopäätökseen tultiin ja esitellä esimerkiksi harkitut vaihtoehdot ja kuvaus siitä, miten ratkaisu näiden vaihtoehtojen välillä tehtiin (Holland 2004, 143). Myös muutostavoitteiden selkeä ja eksplisiittinen esittäminen on argumentoinnissa tärkeää ja perheen motivaation kuvaamiseen nähden ensisijaista (Smithgall ym.2015, 195).

Holland (2004, 128, 131) toteaa, että sosiaalityöntekijän on mahdotonta toimia arviointityössä täysin neutraalina ja objektiivisena. Näin ollen arviointityöhön täytyy kytkeä aktiivinen reflektointi, jonka tarkoituksena on löytää useita mahdollisia hypoteeseja perheen tilanteeseen ja ongelmien taustoihin. Kun pohdinta tuodaan ammatillisissa teksteissä esiin, myös argumentin yleisöllä on mahdollisuus arvioida tehdyn ratkaisun perusteita. Eri näkökulmien punnitseminen ei ole yksinomaan subjektiivista, vaan perusteluita voidaan punnita

objektiivisiin tekijöihin, tutkittuun tietoon, arvoihin tai muihin periaatteisiin vedoten. Argumentti on vahva, kun siinä tuodaan esiin, minkälaista painoarvoa kullekin näkökulmalle on harkinnassa annettu. (Bailin & Battersby 2015, 74.)

Argumenttini on, että sosiaalityössä ei voida sanoutua irti mahdollisuudesta perustella rationaalisesti ja vakuuttavasti tehtyjä ratkaisuja, arviointityön haasteellisuudesta ja monitahoisuudesta huolimatta. Voidaan ajatella, että juuri päätöksenteon yksilöllisten erojen ja arviointiin liittyvän epävarmuuden vuoksi laadukas perusteleminen ja arvioinnin tiedollisten aukkojen osoittaminen ovat tiedon muodostamisen ja tiedon välittämisen näkökulmasta tärkeitä argumentoinnin elementtejä (ks. Bailin & Battersby 2015, 79). Laadukkaan argumentin muotoilun prosessi ja pohtiminen voivat myös edesauttaa sosiaalityöntekijää etsimään tarvittavaa lisätietoa perheen tilanteesta (ks. Virolainen & Martikainen 2003, 79).

Sosiaalityössä tehtävien päätösten legitimitäisyyden näkökulmasta on tärkeää kehittää käytännön työn ja siinä hyödynnettävän tieteellisen tiedon suhdetta (Rosen 1994, 561). Sosiaalityön toiminta ei voi perustua yksinomaan eettisten ja moraalisten arvojen ja asiakkaan kanssa vuorovaikutuksessa syntyneen intuitiivisen ymmärryksen varaan, vaikka tieteellisen tiedon hyödyntämisen prosessissa on työn luonteen vuoksi haasteita (Rosen 1994, 564). Intuitiivisuudella on väistämätön osuus sosiaalityön tiedonmuodostuksessa. Tiedonmuodostuksessa ei kuitenkaan tulisi jäädä tälle tasolle. Esitän, että intuitiivisuus tulisi mieltää tiedonmuodostuksen prosessin välivaiheeksi, josta kriittisen ajattelun keinoin pyritään eteenpäin analyyttiselle tasolle haastaen ja reflektoiden arvioinnissa muodostuneita käsityksiä tietoisesti. Kun sosiaalityöntekijä asettaa määrätietoisesti argumentin implisiittiset ja intuitiiviset osat kriittisen tarkastelun kohteeksi, on päätöksentekoa mahdollista parantaa. Argumentin eksplisiittinen esittäminen pakottaa myös pohtimaan eriäviä näkökulmia ja pohtimaan niiden vahvuuksia verrattuna omaan näkemykseen. (Duffy ym. 2006, 87; Govier 1997, 24–25, 35; Osmo & Landau 2001, 483–485; Duffy 2011, 37–38.)

Sosiaalityössä perusteluina käytettyjä käsitteitä, kuten lapsen edun toteutuminen tai kasvun ja kehityksen vaarantuminen avataan käytännön tasolle vain harvoin, saatika kyseenalaistetaan. Perusteluiden ja käsitteiden konkretisoinnin puute ei mahdollista avointa keskustelua tai pohdintaa ratkaisujen taustoista ja tiedollisista perusteista. (Lawler 2000, 19–

20.) Keskeiseksi palvelutarpeen arvioinnin tekstien lakiin viittaavassa argumentoinnissa ja perustelemisessa muodostuu syysuhteen muodostaminen. Nämä perustelut ovat haasteellisia, sillä ne edellyttävät lukijaltaan päätöksessä sovellettavan lainsäädännön tuntemusta. Argumentin kirjoittajan on mahdollista nostaa perusteluita esiin tekstissä sanallisesti esimerkiksi *koska* ja *tämän vuoksi* ilmaisuilla, mutta perustelun ymmärrettävyys muodostuu kuitenkin tekstin substanssista. Jos koska sanan jälkeen esitettävä perustelu on hyvin yleisluontoinen, ei tapauskohtaista ymmärrystä muodostu. (Tiililä & Laurila 2017, 131, 134.) Toisilta ammatteisilta voi edellyttää lastensuojelulain ja sosiaalihuoltolain tuntemusta, mutta asiakasperheiden kohdalla tämä vaatimus voi olla kohtuuton.

Yksinkertaisissa ja ristiriidattomissa ratkaisuisissa perinpohjainen perustelu on tuskin tarpeellista tai ajankäytöllisesti järkevää. Optimaalisella tasolla oleva perusteleminen suhteutuu työssä käytössä oleviin resursseihin. Laajat ja pitkät perustelut eivät myöskään ole optimaalisimpia, sillä lyhyiden perusteluiden etuna on niiden selkeys. (Virolainen & Martikainen 2003, 25–26, 101, 113.) Selkeä ja ymmärrettävä argumentti muodostuu tekstin substanssin myötä, mutta huomiota on kiinnitettävä myös tekstin rakenteeseen ja siihen, missä järjestyksessä asiat esitetään. Hyvä argumentti on helppolukuinen. (Minto 2002, 3; Tiililä 2007, 229.)

Yhtenä keinona jäsentää toimivan argumentin tekstuaalista rakennetta, on mieltää argumentti pyramidin muotoon. Pääargumentti muodostaa pyramidin kärjen ja se tulisi esittää tekstissä ensimmäisenä. Näin lukija ymmärtää, mitä väitettä tekstissä tullaan perustelemaan. Pääargumenttia tukevat eri näkökulmat tulisi ryhmitellä tekstissä omiksi kappaleikseen, jotta lukijan on mahdollista hahmottaa esitetyt näkökulmat. Kappaleen aloittavan kokoavan johtolauseen jälkeen muotoillaan yksityiskohtaisemmat perustelut. Näin eri näkökulmia esittelevistä kappaleista muodostuu pyramidin perusta. (Minto 2002, 9–14.) Argumenttia muodostettaessa tulisi myös pohtia, missä järjestyksessä eri näkökulmat esitetään. Palvelutarpeen arvioinnin kontekstissa esimerkiksi näkökulmien järjestäminen annetun painarvon mukaan voi olla ymmärrettävyyttä tukeva järjestys. (Minto 2002, 15.) Argumentin esittämisen päätteksi selkeä muutostavoitteiden nimeäminen voi toimia asiakirjatekstin päättävänä koontina arvioinnista (Minto 2002, 60–61). Näin jatkotyöskentely lapsen ja perheen tilanteessa konkretisoituu lukijalle.

Vaikka kirjallisen argumentin muotoilu voidaan nähdä sosiaalityöntekijän ammatillisen reflektoinnin välineenä, ei reflektoinnissa voida tukeutua yksinomaan kirjoittamiseen, vaan työyhteisön sisäinen kommunikaatio ja reflektointi ovat tärkeä osa järjestelmällistä tiedon eksplisiittiseksi tekemistä ja argumentoinnin kehittämistä (Chateaufeuf ym. 2016. 409–419). Hackett ja Taylor (2014, 2197) toteavat, että sosiaalityössä tulisi kehittää työyhteisöissä ammatillisen reflektoinnin tapoja, joissa ei keskitytä niinkään tehdyn ratkaisun sisältöön, vaan siihen, miten ratkaisuun päädyttiin. Ratkaisujen ryhmässä pohtiminen ei kuitenkaan automaattisesti johda kriittiseen ja reflektiiviseen käytäntöön, sillä ryhmän sisällä muodostuu herkästi ns. ryhmämieli, sillä ihmiset pyrkivät herkästi samanmielisyyteen. (Taylor 2014, 2197.) Kyky kriittiseen ajatteluun sekä yksilöllisesti että ryhmässä muodostuu keskeiseksi asiantuntijataidoksi sosiaalityön arjessa.

Smithgall ja kumppanit (2015, 204) toteavat, että lastensuojelussa tapahtuneiden virhearviointien myötä korostunut proseduaalisten ohjeiden ja riskien arvioinnin menetelmien käyttöönoton sijaan tulisi työssä varata riittävästi aikaa ajattelulle. Tämä näkökulma on tärkeä myös argumentoinnin näkökulmasta. Argumentin rakentaminen käynnistyy aina ajatteluprosessista, jossa tekstin kirjoittaja pohtii, mitä oikeastaan haluaa viestiä. (Minto 2002, 17; Tiililä 2007, 232.) Jos ajatteluun ei sosiaalityön arjessa ole aikaa tai paikkaa, on päätöksentekoa ja argumentointia haasteellista kehittää.

9.3 Tutkimuksen toteutuksen arviointi ja jatkotutkimusaiheet

Van Eemeren (2015, 19) toteaa, että onnistuessaan yhdistämään empirian, kontekstuaalisuuden ja formaalin esittämistavan, tulee argumentoinnin tutkijan huutaa Bingo! Arkielämän argumentointi asettaa tässä tehtävässä tutkijalle haasteen. Olen mielestäni tutkijana onnistunut argumentoinnin, empirian ja kontekstuaalisuuden esittämisessä kokonaisuutena, mutta sosiaalityöntekijöiden argumentointi asettuu huonosti formaaliin esittämistapaan. Olen joutanut formaalisuuden tavoitteesta, sillä polveilevien ja vaikeaselkoisten argumenttikaavioi-

den muotoilu ei mielestäni olisi ollut tarkoituksenmukaista tutkimukseni tiedonmuodostuksessa, jonka päätavoitteena on sosiaalityön ammatillisten käytäntöjen analysointi ja kehittäminen.

Tutkimuksen arvioinnin yhteydessä käytetään usein saturaation käsitettä, jolla kuvataan tilannetta, jossa tutkimusaineisto ei enää tuota tutkimuskysymysten kannalta uutta tietoa. Saturaation käsite ei kuitenkaan sovellu kaikenlaiseen laadulliseen tutkimukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 89–90.) Omassa tutkimuksessani saturaation käsite on toimimaton, sillä määritin aineistoni koon etukäteen. Tutkimusaineiston koko osoittautui arvioni mukaan tutkimuksessa riittäväksi. Aineisto oli riittävän laaja, jotta pystyin muodostamaan laajemman ymmärryksen siitä, minkälaisia elementtejä argumentoinnista on mahdollista nostaa esiin. Varsinainen tulosten esittämistapa perustui pääosin yksittäisten argumenttien analyysiin. Tein tämän valinnan, koska halusin tuoda argumentit esiin mahdollisimman konkreettisella ja sosiaalityön arkea lähellä olevalla tasolla. En pyrkinyt analyysissäni luokittelemaan argumentteja tyypillisiin luokkiin, vaikka käytinkin erilaisia jaotteluja analyysini tukena ja näkökulmina. Yksittäisten argumenttien piirteiden analysoinnin avulla on mielestäni mahdollista muodostaa yleisiä ohjenuoria laadukkaana argumentin muotoiluun. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 91–92.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on huomioitava tutkijan puolueettomuus ja hänen omien asenteidensa ja ominaisuuksiensa vaikutukset tutkimustulosten tulkintaan (Tuomi & Sarajärvi 2002, 133). Olen palvelutarpeen arviointeja työkseni tekevänä sosiaalityöntekijänä tutkinut palvelutarpeen arvioinnin asiakirjoja. Oma suhteeni tutkimusaiheeseen on tuonut tutkimuksen tekoon arkista ymmärrystä työn realiteeteista. Vastapainoksi olen halunnut esittää myös kriittisiä näkökulmia kirjoitettuihin teksteihin. Näillä näkökulmilla olen halunnut edesauttaa tutkimuksen luotettavuutta. Tutkijana minun on kuitenkin eksplisiittisesti todettava, että tekstien tulkitsijana minulla on ollut aktiivinen rooli tulosten muodostamisessa. Olen pyrkinyt tuomaan tulosten muodostamisen prosessin ja omat pohdintani eksplisiittisiksi ja tutkimuksen lukijoiden arvioitaviksi. Tutkimusraportin teksti on kuitenkin itsessään tulkittava minun muotoilemakseni argumentiksi eksplisiittisen argumentoinnin merkityksestä sosiaalityössä ja on näin ollen omana kokonaisuutenaan kantaaottava ja vakuuttamiseen pyrkivä. Haluan tutkimuksen edesauttavan argumentoinnin kehittymistä

ja nostan siksi esiin vahvuuksien rinnalla myös puutteita. (Eskola & Suoranta 1998, 151–152, 159, 161.)

Onnistuin mielestäni vastaamaan tutkimuksen validiteetin tavoitteeseen, eli vastasin tutkimuksessa asetettamiini kysymyksiin. Tutkimuksen reliabiliteetti, eli ovatko tutkimuksen tulokset toistettavissa, jää osaltaan tulevan tutkimuksen ratkaistavaksi. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 133.) Argumentointia ei ole sosiaalityössä liiemmin tutkittu, eikä uuden sosiaalihuoltolain soveltamisesta ole tehty tutkimuksia. Jatkotutkimus argumentoinnista on tarpeen, jotta sosiaalityön argumentoinnin ominaispiirteitä voidaan analysoida laajemmista aineistoista. Käyttämäni aineisto on pieni, eikä se anna yleistettävää kokonaiskuvaa argumentoinnin piirteistä. Aihepiiriin käsittely on näin ollen vasta alkutekijöissään. Jatkotutkimusten myötä myös oman tutkimukseni tuloksia ja menetelmien toimivuutta voidaan arvioida paremmin. Voidaan pohtia, olisiko tutkimusmenetelmien triangulaatio, eli eri menetelmien yhteiskäyttö, parantanut tutkimuksen luotettavuutta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 140, 142). Päätöksentekoa käsittelevissä tutkimuksissa on yleisesti hyödynnetty kirjallisten aineistojen rinnalla myös haastatteluja (ks. Arad-Davidzon & Benbenishty 2008; Rosen 1994). Haastattelujen avulla tutkimuksessani olisi ollut parempi mahdollisuus ymmärtää argumentoinnin implisiittisiä osia.

Koin perustelluksi käyttää tutkimuksessani vain tekstiaineistoja, sillä tekstit toimivat itsenäisenä kokonaisuutena ja tietovarantona myös arkisessa sosiaalityössä. Tekstien ja tehtyjen arvioiden taustalla olevia implisiittisiä piirteitä ei useinkaan ole mahdollista sanallisesti täydentää, jos tekstin kirjoittajaa ei ole mahdollista kuulla. Siksi on perusteltua analysoida vain sitä argumentin kokonaisuutta, joka tekstiin rakentuu. Hyödynsin tutkimuksen teoreettisessa osassa teorian tietoa sekä arviointityöstä että asiakirjatekstien piirteistä. Pyrin tämän valinnan myötä teoreettiseen triangulaatioon, eli laajentamaan teoreettista näkökulmaa useaan eri kontekstiin ja eri näkökulmia esittämällä tuomaan tutkimustulosten esittämiseen varmuutta. Tutkimustulokseni saivat vahvistusta näistä aiemmista tutkimuksista. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 142; Eskola & Suoranta 1998, 152.)

Luotettavuutta arvioitaessa voidaan myös pohtia, ovatko tutkimustulokset siirrettävissä muihin yhteyksiin (Eskola & Suoranta 1998, 152). Muodostamani tulkinta sosiaalityöntekijän argumentin osittaisesta implisiittisyydestä ja ”oman äänen puutteesta” on todettu myös muun

tyyppisiä sosiaalityöntekijöiden tekstejä analysoineissa tutkimuksissa (ks. Kääriäinen 2003; Huuskonen & Vakkari 2015; Tiililä 2007). Tässä mielessä muodostamani tuloksia voidaan mielestäni hyödyntää palvelutarpeen arvioinnin yhteenvedoissa tapahtuvan argumentoinnin kehittämisen ohella kaikessa sosiaalityöhön liittyvässä dokumentoinnissa, kuten asiakasta-paamisten yhteydessä tehtyjen ratkaisujen kuvaamisessa muistiinpanoteksteissä, erilaisten lausuntojen laatimisessa ja myös sosiaalityössä tehtävien hallintopäätösten perustelemisessa. Laajempaan kysymyksenä argumentointi kytkeytyy myös sosiaalityön reflektiivisen asiantuntijuuden kehittämiseen, jossa argumentoinnin menetelmät ja mallit voivat toimia ajattelua tukevinä työkaluina. Tutkimus toimii ajattelun avaajana tähän kontekstiin.

Valittuani tutkimustani ohjaavaksi teoriaksi argumentoinnin teorian, olen tuntenut kulkevani sosiaalityön tutkijana tuntemattomassa maastossa. Valitsemani lähestymistapa ei ollut konventionaalisimmasta päästä sosiaalityön tutkimusta ja valmiita vastauksia kysymyksiini menetelmällisistä valinnoista ei ole teoreettisesta kirjallisuudesta löytynyt. Koen, että näkökulman ja menetelmän haasteellisuudesta huolimatta, argumentoinnin perspektiivi on sosiaalityön ammatilliselle toiminnalle käyttökelpoinen. Vakuuttavuus on tärkeä elementti asiantuntijatyössä ja tätä näkökulmaa tulisi tuoda työn ammatillisessa kehittämisessä aktiivisesti esille.

Tutkimusaiheeni kytkeytyi sosiaalihuoltolaissa tehtyihin uudistuksiin, joka on muuttanut lasten ja perheiden kanssa tehtävän arviointityön suuntalinjoja. Laajempaan tutkimusaiheena tulisi mielestäni selvittää uuden sosiaalihuoltolain vaikutuksia lasten ja perheiden palvelujärjestelmässä ja pohtia tarkemmin lainsäädännön ideologisia perspektiivejä ja ilmentymiä. Tutkimuksen avulla tulisi analysoida, miten lastensuojelun painopiste on uuden lainsäädännön myötä muuttunut ja minkälaisia uudenlaisia institutionaalisia rajoja sosiaalityöntekijät työsäännön vetävät.

Lähteet

Aaltio, Elina (2016) Lastensuojelun strukturoitujen alkuarviointivälineiden arviointikohteet ja teoriapohja. Teoksessa Päivi Petrelius, Hanna Tulensalo, Anne-Mari Jaakola ja Johanna Hietamäki (toim.) Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi. Helsinki: THL, 157–185.

Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Arad-Davidzon, Bilhah & Benbenishty, Rami (2008) The role of workers' attitudes and parent and child wishes in child protection workers' assessments and recommendation regarding removal and reunification. *Children and Youth Services Review* 30, 107–121.

Araneva, Mirjam (2016) Lapsen suojele. Helsinki: Talentum.

Arppe, Antti & Lounela, Mikko (2012) Aineiston edustavuudesta ja luotettavuudesta. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.) Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käytäntöä. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus, 300–307.

Askeland, Gurid Aga & Payne, Malcolm (1999) Authors and Audiences: towards a sociology of case recording. *European Journal of Social Work* 2 (1), 55–65.

Bailin, Sharon & Battersby, Mark (2011) Guidelines for Reaching a Reasoned Judgement. Teoksessa J. Anthony Blair & Ralph H. Johnson (toim.) *Conductive Argument. An Overlooked Type of Defeasible Reasoning*. London: College Publications, 145–157.

Bailin, Sharon & Battersby, Mark (2015) *Conductive Argumentation, Degrees of Confidence, and the Communication of Uncertainty*. Teoksessa Frans H. Van Eemeren & Bart Garssen (toim.) *Reflections on Theoretical Issues in Argumentation Theory*. London: Springer, 71–82.

Benbenishty, Rami & Osmo, Rujla & Gold, Nora (2003) Rationales Provided for Risk Assessments and for Recommended Interventions in Child Protection: A Comparison between Canadian and Israeli Professionals. *British Journal of Social Work* 33, 137–155.

Bhatia, Vijay K. (2004) *Worlds of Written Discourse. A General-Based View*. London: Continuum.

Bhatia, Vijay, K. (1993) *Analysing Genre. Language Use in Professional Settings*. London: Routledge.

Blair, Anthony J. (2011) *Conductive reasoning/arguments: A map of the issues*. Teoksessa J. Anthony Blair & Ralph H. Johnson (toim.) *Conductive Argument. An Overlooked Type of Defeasible Reasoning*. London: College Publications, 1–9.

Blair, Anthony, J. (2012) *Groundwork in the Theory on Argumentation*. London: Springer.

- Blair, Anthony J. (2015) What Is Informal Logic? Teoksessa Frans H. Van Eemeren & Bart Garssen (toim.) *Reflections on Theoretical Issues in Argumentation Theory*. London: Springer, 27–42.
- Blair, Anthony J. (2016) A Defense of Conduction: A Reply to Adler. *Argumentation* 30, 109–128.
- Chateauneuf, Doris & Ramdé, Jean & Avril, Anne (2016) Processes Employed by Social Work Practitioners in Child Welfare for Exchanging and Using Knowledge. *Journal of Social Work Practice* 30 (4), 397–415.
- Cohen, Daniel H. (2001) Evaluating arguments and making meta-arguments. *Informal Logic* 21 (2), 73–84.
- Copi, Irving M. & Burgess-Jackson, Keith (1996) *Informal Logic*. New Jersey: Prentice Hall.
- Daniel, Brigid (2000) Judgements about Parenting: What do Social Workers Think They are Doing? *Child Abuse Review* 9, 91–107.
- Davidson-Arad, Bilha & Benbenishty, Rami (2016) Child Welfare Attitudes, Risk Assessments and Intervention Recommendations: The Role of Professional Expertise. *British Journal of Social Work* 46, 186–203.
- Duffy, Joe & Taylor, Brian & Mc Call, Susannah (2006) Human Rights and Decision-making in Child Protection through Explicit Argumentation. *Child Care in Practice* 12 (2), 81–95.
- Duffy, Joe (2011) Explicit Argumentation as a Supervisory Tool for Decision Making in Child Protection Cases Involving Human Rights Issues. *Practice* 23 (1), 31–44.
- Doherty, Paula (2017) Child protection threshold talk and ambivalent case formulations in “borderline” care proceedings cases. *Qualitative Social Work* 16 (5), 698–716.
- Van Eemeren, Frans H. & Garssen, Bart & Krabbe, Erik C.V. & Henkemans, A. Francisca & Verheij, Snoeck Bart & Wagemans, Jean H.M. (2014) *Handbook of Argumentation Theory*. Dordrecht: Springer Reference.
- Van Eemeren, Frans H. (2015) Bingo! Promising Developments in Argumentation Theory. Teoksessa Frans H. van Eemeren & Bart Garssen (toim.) *Reflections on Theoretical Issues in Argumentation Theory*. Cham: Springer, 3–26.
- Egelund, Tine (1996) Bureaucracy or Professionalism? The work tools of child protection services. *Scandinavian Journal of Social Welfare* 5 (3), 165–174.

- EOA (2012) Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2012. Julkaistu 2013. Helsinki: Eduskunnan oikeusasiamies.
- EOA (2013) Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2013. Julkaistu 2014. Helsinki: Eduskunnan oikeusasiamies.
- Eronen, Tuija (2008) Lastenkoti dokumentoituna, kerrottuna ja yhdessä muisteltuna. *Janus* 16 (1), 19–34.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus ladulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fahnestock, Jeanne & Secor, Marie (2004) *A Rhetoric of Argument*. New York: McGrawhill.
- Fischer, Thomas (2011) Weighing Considerations in Conductive Pro and Con Arguments. Teoksessa J. Anthony Blair & Ralph H. Johnson (toim.) *Conductive Argument. An Overlooked Type of Defeasible Reasoning*. London: College Publications, 86–103.
- Fleming, Piers & Biggart, Laura & Beckett, Chris (2015) Effects of Professional Experience on Child Maltreatment Risk Assessments: A Comparison of Students and Qualified Social Workers. *British Journal of Social Work* 45, 2298–2316.
- Floersch, Jerry (2000) Reading the Case Record: The Oral and Written Narratives of Social Workers. *Social Service Review* June, 169–192.
- Freeman, James B. (1991) *Dialectics and the Macrostructure of Arguments: A Theory of Argument Structure*. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Freeman, James B. (2005) *Acceptable Premises. An Epistemic Approach to Informal Logic Problem*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Freeman, James B. (2011) Evaluating Conductive Arguments: Critical Question in Light of the Toulmin Model. Teoksessa J. Anthony Blair & Ralph H. Johnson (toim.) *Conductive Argument. An Overlooked Type of Defeasible Reasoning*. London: College Publications, 127–144.
- Gillingham, Philip (2011) Decision-making tools and the development of expertise in child protection practitioners: are we “just breeding workers who are good at ticking boxes”? *Child and Family Social Work* 16, 412–421.
- Gold, Nora & Benbenishty, Rami & Osmo, Rujla (2001) A comparative study of risk assessments and recommended interventions in Canada and Israel. *Child Abuse & Neglect* 25, 607–622.
- Govier (1987) *Problems in Argument Analysis*. Dordrecht: Foris

Govier, Trudy (1997) *A Practical Study of Argument*. Belmont: Wadsworth.

Govier, Trudy (1999) *The Philosophy of Argument*. Vale Press

Günther, Kirsi (2015) *Asiakasdokumentaatio arviointina mielenterveystyön arjessa: Tutkimus ammatillisesta kirjaamisesta*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Hackett, Simon & Taylor, Abi (2014) *Decision Making in Social Work with Children and Families: The Use of Experimental and Analytical Cognitive Processes*. *British Journal of Social Work* 44, 2182–2199.

Hansen, Hans V. (2011) *Notes on Balance-of-Considerations Arguments*. Teoksessa J. Anthony Blair & Ralph H. Johnson (toim.) *Conductive Argument. An Overlooked Type of De-feasible Reasoning*. London: College Publications, 31–51.

Harrikari, Timo (2008) *Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura *Julkaisuja* 87. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

HE (2014) 164/2014 *Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi*.

Hearn, Jeff & Pösö, Tarja & Smith, Carole & White, Sue & Korpinen, Johanna (2004) *What is child protection? Historical and methodological issues in comparative research on lastensuojelu/ child protection*. *International Journal of Social Welfare* 13, 28–41.

Heath, Malcolm (1994) *The substructure of stasis-theory from Hermagoras to Hermogenes*. *Classical Quarterly* 44 (1), 114–129.

Heikkinen, Vesa & Hiidenmaa, Pirjo & Tiililä, Ulla (2000) *Lukijoille*. Teoksessa *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus, 9–19.

Heikkinen, Vesa (2000) *Tekstuaalinen pirunnyrkki*. Teoksessa Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä: *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus, 63–115.

Heikkinen, Vesa (2002) *Virkakieli lumoa ja pelottaa*. Teoksessa Vesa Heikkinen (toim.) *Virkapukuinen kieli*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 7–26.

Heino, Tarja (1997) *Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa*. Helsinki: Stakes.

Hennum, Nicole (2011) *Controlling children's lives: covert messages in child protection service reports*. *Child and Family Social Work* 16, 336–344.

Hiitola, Johanna (2015) *Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasiakirjoissa*. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Hietamäki, Johanna (2015) Lastensuojelun alkuarvioinnin vaikutukset vanhempien näkökulmasta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hitchcock, David (2013) Appeals to Considerations. *Informal Logic* 33 (2), 195–237.
- HL (434/2003) Hallintolaki 6.6.2003.
- Holland, Sally (2000) The Assessment Relationship: Interactions Between Social Workers and Parents in Child Protection Assessments. *British Journal of Social Work* 30, 149–163.
- Holland, Sally (2001) Representing Children in Child Protection Assessments. *Childhood* 8 (3), 322–339.
- Holland, Sally (2004) *Child and Family Assessment in Social Work Practice*. London: Sage Publications.
- Huuskonen, Saira & Vakkari, Pertti (2015) Selective Clients' Trajectories in Case Files: Filtering Out Information in the Recording Process in Child Protection. *British Journal of Social Work* 45, 792–808.
- Jent, Jason, F. & Merrick, Melissa, T. & Dandes, Susan, K. & Lambert, Walter, F. & Haney, Mike, L. & Cano, Nicole, M. (2009) Multidisciplinary assessment of child maltreatment: A multi-site pilot descriptive analysis of the Florida Child Protection Team model. *Children and Youth Services Review* 31, 896–902.
- Jin, Rongdong (2011) The Structure of Pro and Con Arguments: A Survey of the Theories. Teoksessa J. Anthony Blair & Ralph H. Johnson (toim.) *Conductive Argument. An Overlooked Type of Defeasible Reasoning*. London: College Publications, 10–30.
- Johnson, Ralph H. & Blair, Anthony (1994) *Logical Self-Defence*. New York: McGraw-Hill.
- Johnson, Ralph, H. (2006) Making Sense of “Informal Logic”. *Informal Logic* 26 (3), 231–258.
- Jokinen, Arja (1999) Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 37–53.
- Kahneman, Daniel, Slovic, Paul, & Tversky, Amos (1990). *Judgements under uncertainty: Heuristics and biases*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kakkuri-Knuutila, Marja-Liisa (1998) Kysymys-vastaus-menetelmä analyysin apuna. Teoksessa Marja-Liisa Kakkuri-Knuutila (toim.) *Argumentti ja kritiikki*. Helsinki: Gaudeamus, 34–59.

Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa & Halonen, Ilpo (1998) Argumentaatioanalyysi ja hyvän argumentin ehdot. Teoksessa Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.) Argumentti ja kritiikki. Helsinki: Gaudeamus, 60–113.

Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa & Ylikoski, Petri (1998) Merkitys ja tulkinta. Teoksessa Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.) Argumentti ja kritiikki. Helsinki: Gaudeamus, 24–33.

Kaski, Päivi & Kosola, Heli & Lehtoranta, Minna (2016) Katsaus lastensuojeluilmoitusten käsittelyn ja lastensuojelutarpeen selvittämisen nykykäytäntöihin. Teoksessa Päivi Petrelius, Hanna Tulensalo, Anne-Mari Jaakola ja Johanna Hietämäki (toim.) Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi. Helsinki: THL, 90–100.

Kataja, Kati (2012) Lapsuuden rajoilla. Normaalin ja poikkeavan määrittäminen huostaanottoasiakirjoissa. Turku: Turun yliopisto.

Karski, Ruth Lawrence (1999) Key Decisions in Child Protective Services: Report Investigation and Court Referral. *Children and Youth Services Review* 21 (8), 643–656.

Keith, William & Beard, David (2008) Toulmin's Rhetorical Logic: What's the Warrant for Warrants? *Philosophy and Rhetoric* 41(1), 22–50.

Kirkman, Elspeth & Melrose, Karen (2014) Clinical Judgement and Decision-Making in Children's Social Work: An analysis of the 'front door' system. Research report. April 2014. Behavioural Insights Team. Department for Education. [https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/305516/RR337 - Clinical Judgement and Decision-Making in Childrens Social Work.pdf](https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/305516/RR337_-_Clinical_Judgement_and_Decision-Making_in_Childrens_Social_Work.pdf).

Koskela, Merja & Katajamäki, Heli (2012) Ammattikielisten tekstien tutkimisesta – esimerkkinä tilintarkastuskertomus. Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerman, Ulla Tiilikä & Mikko Lounela (toim.) Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käytäntöä. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus, 453–473.

Kock, Christian (2006) Multiple Warrants in Practical Reasoning. Teoksessa David Hitchcock & Bart Verheij (toim.) *Arguing on the Toulmin Model. New Essays in Argument Analysis and Evaluation*. Dordrecht: Springer, 247–259.

Kock, Christian (2011) Why Argumentation Theory Should Differentiate between Types of Claims. Teoksessa J. Anthony Blair & Ralph H. Johnson (toim.) *Conductive Argument. An Overlooked Type of Defeasible Reasoning*. London: College Publications, 62–73.

Kuhn, Thomas S. (1977) *The Essential Tension. Selected Studies in Scientific Tradition and Change*. Chicago: University of Chicago Press.

Kuula, Arja (2011) *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Kuusisto-Nemi, Sirpa & Kääräinen, Aino (2005) Hiljaisen tiedon vallasta näkyvän tiedon valtaan – puheenvuoro tiedon näkyväksi tekemisen puolesta. *Janus* 13 (4), 452–460.

Kääriäinen, Aino (2003) Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 1/2003. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Kääriäinen, Aino (2006) Lapset sosiaalityön asiakasdokumenteissa. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) *Lapset ja sosiaalityö. Kohtauksia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 45–67.

Van Laar, Jan Albert (2014) Arguments that take Counter- considerations into Account. *Informal Logic* 34 (3), 240–275.

LastensuojeluL (417/2007) Lastensuojelulaki. 13.4.2007.

Lawler, Stephanie (2000) *Mothering the Self: Mothers, Daughters, Subjects*. London: Routledge.

Leviner, Pernilla (2011) Rättsliga dilemman i socialtjänstens barnskyddsarbete. Stockholm: Stockholm University.

Leviner, Pernilla (2014) Child protection under Swedish law – legal duality and uncertainty. *European Journal of Social Work* 17 (2), 206–220.

Miller, Carolyn R. (1984) Genre as Social Action. *Quarterly Journal of Speech* 70, 151–167.

Munro, Eileen (1999) Common errors of reasoning in child protection work. *Child Abuse & Neglect* 23 (8), 745–758.

Munro, Eileen (2010) Learning to Reduce Risk in Child Protection. *British Journal of Social Work* 40, 1135–1151.

Oikeusministeriö (2013) 8-vuotiaan lapsen kuolemaan johtaneet tapahtumat. Selvityksiä ja ohjeita 32/2013. Helsinki: Oikeusministeriö.

Osmo, Rujla & Landau, Ruth (2001) The need for explicit argumentation in ethical decision-making in social work. *Social work education* 20(4), 483–492.

Paglieri, Fabio (2013) Critical Review. Conductive Argument, An Overlooked Type of Defeasible Reasoning. *Informal Logic* 33 (3), 438–461.

Parton, Nigel (2008) Changes in the Form of Knowledge in Social Work: From the “Social” to the “Informational”? *British Journal of Social Work* 38, 253–269.

- Parton, Nigel (2012) Reflections on “governing the family”: The close relationship between child protection and social work in advanced Western societies - The example of England. *Families, Relationships and Societies* 1, 87–101.
- Perelman, Chaïm (1996) *Retoriikan valtakunta*. [Ranskankielinen alkuteos *L’empire rhétorique: Rhétorique et argumentat* 1977] Jyväskylä: Gummerus.
- Petrelus, Päivi (2016) Lastensuojelun lapsi- ja perhekohtaisen arvioinnin kansainvälinen tutkimus. Teoksessa Päivi Petrelus, Hanna Tulensalo, Anne-Mari Jaakola ja Johanna Hieta-mäki (toim.) *Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi*. Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi. Helsinki: THL, 132–156.
- Pinto, Robert C. (2011) *Weighing Evidence in the Context on Conductive Reasoning*. Teoksessa J. Anthony Blair & Ralph H. Johnson (toim.) *Conductive Argument. An Overlooked Type of Defeasible Reasoning*. London: College Publications 104–126.
- Platt, Dendy & Turney, Danielle (2014) Making Threshold Decisions in Child Protection: A Conceptual Analysis. *British Journal of Social Work* 44, 1472–1490.
- Poikela, Ritva (2010) *Asiakassuunnitelma asiakaslähtöistä auttamista tavoitteellistamassa Kohteen rakentumisen moniääninen menetelmä*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Potter, Jonathan (1996) *Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction*. London: Sage.
- Prince, Katie (1996) *Boring Records? Communication, Speech and Writing in Social Work*. Bristol: JKP.
- Pösö, Tarja (2010) Havaintoja suomalaisen lastensuojelun institutionaalista rajasta. *Janus* 18 (4), 324–336.
- Pösö, Tarja (2011) *Combatting Child Abuse in Finland*. Teoksessa Neil Gilbert, Nigel Parton & Marit Skivenes (toim.) *Child Protection Systems: International Trends and Orientations*. New York: Oxford University Press, 112–130.
- Pösö, Tarja & Skivenes, Marit & Hestbæk, Anne-Dorthe (2014) Child protection systems within the Danish, Finnish and Norwegian welfare states – time for a child centric approach? *European Journal of Social Work* 17 (4), 475–490.
- Raitakari, Suvi (2006) *Neuvottelut ja merkinnät minuuksista - vuorovaikutuksellisuus ja retorisuus nuorten tukiasumisyksikön palaverissa ja tukisuunnitelmissa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Regerh, Cheryl & Bogo, Marion & Shlonsky, Aron & LeBlanc, Vicky (2010) Confidence and Professional Judgment in Assessing Children’s Risk of Abuse. *Research on Social Work Practice* 20 (6), 621–628.

Roets, Griet & Rutten, Kris & Roose, Rudi & Vandekinderen, Caroline & Soetaert, Ronald (2015) Constructing the 'Child at Risk' in Social Work Reports: A Way of Seeing is a Way of not Seeing. *Children & Society* 29, 198–208.

Rosen, Aaron (1994) Knowledge Use in Direct Practice. *Social Service Review* 12, 561–577.

Rosen, Aaron & Proctor, Enola, E. & Morrow-Howell, Nancy & Staudt, Marllys (1995) Rationales for Practice Decisions: Variations in Knowledge Use by Decision Task and Social Work Service. *Research on Social Work Practice* 5 (4), 501–523.

Rossi, Peter, H. & Schuerman, John & Budde, Stephen (1999) Understanding Decisions about Child Maltreatment. *Evaluation Review* 23 (6), 579–598.

Satka, Mirja (2009) Varhainen puuttuminen, moraalinen käänne ja sosiaalisen asiantuntijat. *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (1), 17–32.

Smithgall, Cheryl & Jarpe-Ratner, Elizabeth & Gnedko-Berry, Natalya & Mason, Sally (2015) Developing and testing a framework for evaluating the quality of comprehensive family assessment in child welfare. *Child Abuse and Neglect* 44, 194–206.

SHL (1301/2014) Sosiaalihuoltolaki. 30.12.2014.

Summa, Hilikka (1999) Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. Teoksessa Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.) *Pelkkää retoriikkaa*. Tampere: Vastapaino, 51–83.

Suoninen, Eero (1999) Näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 17–36.

Taylor, Brian, J. (2017) Heuristics in Professional Judgement: A Psycho-Social Rationality Model. *British Journal of Social Work* 47, 1043–1060.

Taylor, Carolyn (2008) Trafficking in Facts. *Qualitative Social Work* 7 (1), 25–42.

Teoh, Ah Hin & Laffer, Jim & Parton, Nigel & Turnell, Andrew (2003) Trafficking in meaning: Constructive social work in child protection practice. Teoksessa Chris Hall & Kirsi Juhila, Nigel Parton & Tarja Pösö (toim.) *Constructing Clienthood in Social Work and Human Services*. London: Jessica Kingsley.

THL (2017) Lastensuojelun käsittelyajat 1.10.2016–31.3.2017. Tilastokatsaus 16/2017. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134655/TR16_17.pdf?sequence=1. Viitattu 4.10.2017.

Thomas, Jane & Holland, Sally (2010) Representing Children's Identities in Core Assessments. *British Journal of Social Work* 40, 2617–2633.

Tiililä, Ulla (2007) Tekstit viraston työssä. Tutkimus etuuspäätösten kielestä ja konteksteista. Helsinki: SKS.

Tiililä, Ulla (2017) Vieraskynä: Tekstien laatiminen on sote-uudistuksen ydintä. Helsingin Sanomat 24.4.2017. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000005182478.html>.

Tiililä, Ulla & Laurila, Emilia (2017) Perusteleminen toimeentulotukipäätöksissä. Teoksessa Ulla Tiililä & Kati Karvinen (toim.) Elämän ja kuoleman tekstit: kirjoittaminen sosi-aali- ja hoitotyössä. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 50. http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk50/Elaman_ja_kuoleman_tekstit.pdf. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus, 129–140.

Tittle, Peg (2011) Critical Thinking. An appeal to reason. New York: Routledge.

Toulmin, Stephen (2015) Argumentit. Luonne ja käyttö. [Englanninkielinen alkuteos The Uses of Argument, Ed 2] Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry.

Tulensalo, Hanna & Muukkonen, Tiina (2016) Lapsikeskeisyys lastensuojelun tilannearvioissa - 2000-luvun kehityksen ja nykytilan arviointia. Teoksessa Päivi Petrelius, Hanna Tulensalo, Anne-Mari Jaakola ja Johanna Hietämäki (toim.) Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi. Helsinki: THL, 101–114.

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

UhkasakkoL (1113/1990) Uhkasakkolaki 14.12.1990.

Vierula, Tarja (2012) Asiakkaiden ja asiakirjojen väliset suhteet lastensuojelussa. Vanhempien näkökulma. Janus 20 (2), 149–167.

Virolainen, Jyrki & Martikainen, Petri (2003) Pro & contra. Tuomion perustelemisen keskeisiä kysymyksiä. Helsinki: Talentum.

Virolainen, Jyrki & Martikainen, Petri (2010) Tuomion perusteleminen. Helsinki: Talentum.

Walton, Douglas (1996) Argument Structure. A Pragmatic Theory. Toronto: University of Toronto Press Incorporated.

Wellman, Carl (1971) Challenge and Response: Justification in Ethics. Carbondale: Southern Illinois University Press.

Woodcock, Johanna (2003) The Social Work Assessment of Parenting: An Exploration. British Journal of Social Work 33, 87–106.

Xie, Yun (2017) Conductive Argument as a Mode of Strategic Maneuvering. *Informal Logic* 37 (1), 2–22.

Zeira, Anat & Rosen, Aaron (2000) Unraveling “Tacit Knowledge”: What Social Workers Do and Why They Do it. *Social Service Review* March, 103–123.